TĖVYNĖS SARGAS

La
1985. 3

KUN. MYKOLAS KRUPAVIČIUS
1885 - 1985
Lietuvių krikščioniškosios demokratijos kūrėjas,
Žemės reformos vykdytojas,
Socialinio gyvenimo reformatorius, Laisvės kovų vadas

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

ATEINANČIUOSE NUMERIUOSE

* Politinės asmenybės formavimas
* Krikščioniškoji demokratija Italijoje
* Lietuvių tauta ir krikščioniškoji demokratija
* Evangelijos socialinės misijos vykdymas
* VLIKo keturiasdešimtmetis
* Politinio gyvenimo etika
* Lietuvių tauta ateities perspektyvoje
* Maritainas Bažnyčios ir valstybės klausimu
* Žmogaus teisės Romos katalikybėje

TĖVYNĖS SARGAS

1985 KRUPAVIČIAUS-STULGINSKIO metai Nr. 3 (62)

ŠIMTMEČIO ŽMOGUS

Kun. Mykolo Krupavičiaus 100 metų gimimo sukaktį minint

"Jau praėjo metai, kai nedidelis būrys žmonių stovėjome apsupę Mykolo Krupavičiaus karstą lietuviškose Šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje ir klausėmės maldos, giesmės ir žodžio . . . Buvo gruodis, bet diena giedra, dangus mėlynas, dar žalia žolė šviesios, nors vėsios saulės nužerta. Krautuvių languose jau žibėjo Kalėdų eglutės. Atsivėrusi žemė irgi tarp dviejų eglučių . . . Šalia jau besiilsinčio prelato Albavičiaus — mokslo draugo, lietuvybės ramsčio . . . Šalia brolių kunigų . . . Tampriam rate pažįstami veidai. Vyskupas, išeivis ir besostis, nenuilstančiai ganąs savo aveles, išsklaidytas po kelis kontitentus. Konsulas, kaip kenčiančios valstybės nerami sąžinė, šaukiasi tiesos ir laisvės, šiandien jau pats atgulęs tuose pačiuose kapuose. Keli savanoriai su amžinatvės ilgesiu akyse, kuriuos Prelatas Krupavičius taip mylėjo . . . Testamento vykdytojas, kuris jau iškeliavo tais pačiais takais į amžinatvę . . . Keli jau pražilę ir pasvirę, bet dar tvirti partijos draugai, su kuriais žygiuota į laisvę ir valstybės kūrybą. Keli konfratrai, keli jaunesni įpėdiniai . . . Keli jaunuoliai, kuriuos jis taip mylėjo. Testamente rašė, jog melsiąsis ypatingai už lietuviškąjį jaunimą, kad šis išliktų gerais lietuviais ir katalikais.

Už kapinių tvoros, cementuotu keliu ūžė mašinos . . . Ant karsto krito žemė . . .

Skrendant į rytus, vakaras artėjo greičiau, negu paprastai. Netrukus juodi, sniego kupini ir, rodos, taip sunkūs debesys

Lietuvos Nacionalinė Mažvydo Biblioteka

prarijo ir lėktuvą, ir saulę, ir skausmu bei ašaromis persunktą dieną . . . Liūdinti širdis suko laikrodį atgal . . .

Pirmą kartą kun. Krupavičių sutikau paskutinėmis antrojo pasaulinio karo dienomis senojo Regensburgo karmelitų vienuolyno tamsokame koridoriuje. Buvau jauniklis gimnazistas. Jis, gi, pačiame amžiaus stiprume, palaužtais sparnais, po policijos priežiūra, laukiąs karo galo ir laisvės aušros. Nuo to laiko jis jau niekuomet neišėjo nei iš minties, nei iš širdies. Ir neišeis . . .

Pastarąjį dešimtmetį matydavau jį bene porą kartą metuose. Laiškai jungė mudu dar dažniau. Daug brangių valandų praleista jo bute Čikagoje, vėliau Cicere. Gal iš visų atsiminimų brangiausi tie jo kukliu rankos kryželiu suteikti palaiminimai jam stovint verandoje, o mums (dažniausiai keliems) atsisukant iš kitos kelio pusės . . .

Paskutinį kartą jis kryžiaus ženklu mus palydėjo, kai septyniese skubėjome namo pasveikinę jį 85 m. amžiaus sukakties proga. Bučiavome jo skruostą, prieš daugiau kaip 50 metų šventais aliejais pateptą jo ranką. Širdis virpėjo nuojauta, jog paskutinis kartas. Viltis kuždėjo, gal ne . . .

Už poros mėnesių jau tik trise nesibaigiančiu greitkeliu skriejome Čikagon. Kun. Krupavičius jau buvo ligoninėje. Skubėjome į VLIKo seimą, kurio jis laukė ir kuriame dar ruošėsi dalyvauti. Skubėjome į ligoninę jo aplankyti . . . Kažinkokia gatve važiavome Čikagos skruzdėlyne, kai laikrodis išmušė 4:15 val. Viena, šventumo paliesta siela, pakilo prie Viešpaties sosto . . .

Kai už dviejų dienų pasimatėm, jis jau gulėjo kryžiaus ir trispalvės šešėlyje. Ramus, ramus . . . Veido jau nevagojo skausmas, kaip prieš porą mėnesių, kaip per eilę pastarųjų metų . . . Buvo jau po bulviakasio, po rugiapjūtės . . . Derlius jau sukrautas nenykstančiuose aruoduose . . .

Aplinka nejautė, net nežinojo, kokia drama vyksta jos viduje. Tik lietuviai nujautė, kad uždanga nukrito ne tik ant vieno žmogaus gyvenimo, bet ir ant vienos tautos vienos epochos. . .”

Taip kalbėjau vieniems metams praslinkus po kun. Krupavičiaus mirties. Šiandien vieneri metai jau ištįsę į penkiolika. Prisimename didįjį lietuvį ne tik mirties sukakties, bet ir gimimo 100 metų sukakties proga. Netekimo skausmas yra kiek sumažėjęs. Laikas, tas stebūklingas gydytojas, daro savo. Mykolas Krupavičius kasmet ryškėja, jo asmenybės bruožai šviesėja, jo darbai aiškėja, Lietuvos gyvenime įmintos pėdos gilėja . . .

NEUŽMIRŠTAMAS KUNIGAS MYKOLAS KRUPAVIČIUS

VYSK. V. BRIZGYS

Pažinau kunigą Mykolą Krupavičių nuo tada, kai po pirmo pasaulinio karo grįžo į Lietuvą ir praėjo jam gręsiantis pavojus iš okupacinės Vokiečių valdžios, kai jis galėjo laisvai reikštis. Kada kunigas Mykolas Krupavičius pažino asmeniniai mane, to tikrai nežinau. Tiek žinau, kad asmeniniai susipažinome tik 1935 metų vasarą, kai grįžęs iš Romos jį atlankiau Kalvarijoje. Kai 1927 m. buvau pašvęstas kunigu ir paskirtas vikaru į Kalvarijos parapiją, iš kurios vėliau buvo įsteigtos dar kitos trys, kunigas Mykolas Krupavičius tą vasarą išvyko į Prancūziją. Iš ten grįžo po dviejų metų, o 1930 metais aš išvykau į Romą ir grįžau tik 1935 metų vasarą. Parvykęs į Lietuvą ir lankydamasis Kalvarijoje, atlankiau kleboną ir dekaną Mykolą Krupavičių. Tai buvo mudviejų pirmas asmeninis ir kaip kunigų susitikimas.

Pirmą kartą, jau ne paveiksle, bet gyvą kunigą Mykolą Krupavičių mačiau 1919 - 1920 mokslo metų eigoje Marijampolės gimnazijoje, kur jis atlankė savo pažįstamus "voronežiečius", kurių tada Marijampolės gimnazijos įvairiose klasėse buvo ne mažas skaičius. Net atsimenu tada jo dėvėtą "uniformą".

Kaip moksleivis ir tuo labiau vėliau kaip Kunigų Seminarijos klierikas, kartu su visa Lietuvos visuomene kunigo Mykolo Krupavičiaus asmenį, jo kalbas, jo veiklą ir gyvenimą sekėme su dideliu dėmesiu. Apie tai kai ką galiu pasakyti šiandieninėje perspektyvoje, kai ką suprasdamas, kai ką sužinojęs, ko kaip moksleivis, klierikas ir jaunas kunigas nežinojau.

Kunigo Mykolo Krupavičiaus dalyvavimas politikoje. Šis klausimas gali kilti mūsų dienų žmonėms, kai girdime, kad

---

Skausmo vietą širdyje užima pagarba jo asmeniui ir darbams bei pasididžiavimas savo tauta, kuri pagimdė tokį milžiną.

Šie puslapiai tėra tik kuklus bandymas prisiminti ir pagerbti šio šimtmečio gal didžiausią Lietuvos politiką ir valstybininką, kuris savo darbu, kova ir meile pakeitė Lietuvos veidą.

A.J.K.

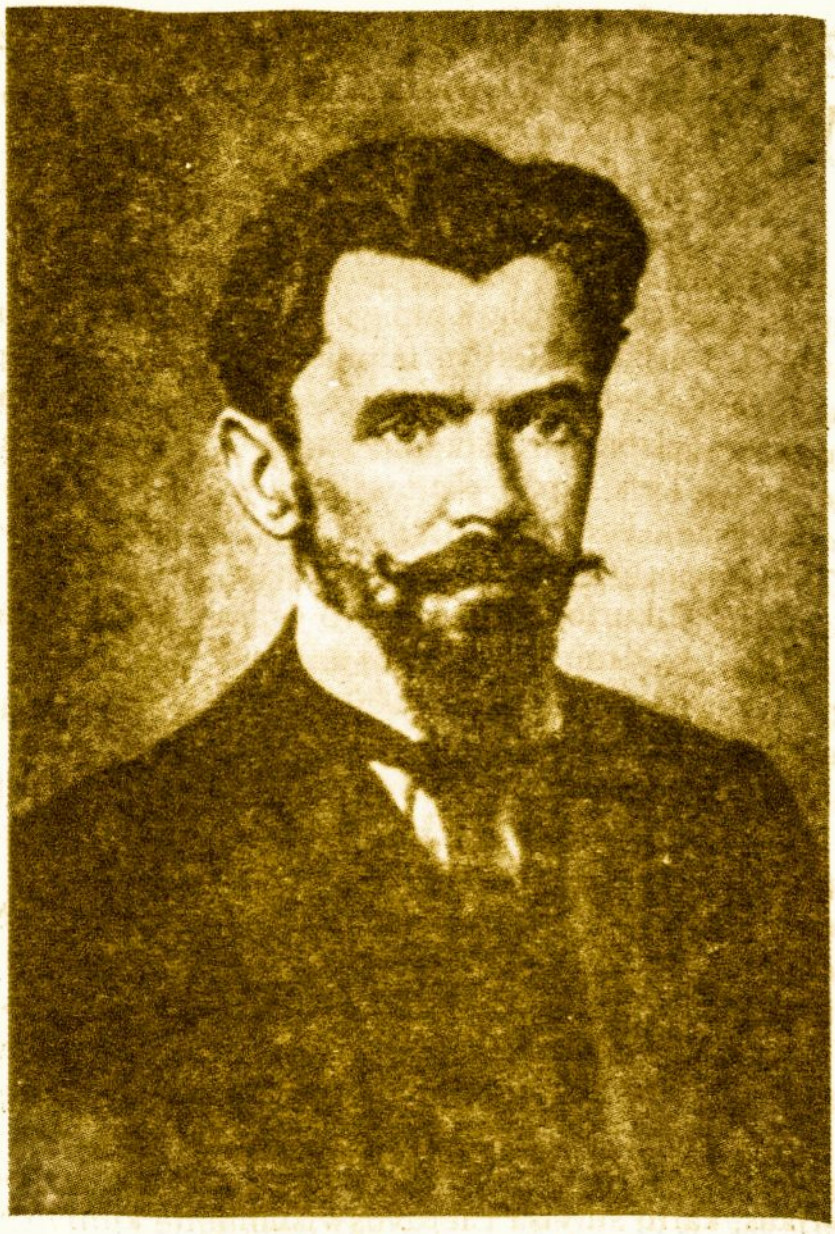

Kun. Mykolas Krupavičius,
Lietuvos žemės ūkio ministeris

tame ar kitame krašte, tokiam ir tokiam kunigui jo vyresnieji įsako pasitraukti iš politinės veiklos, ar pareigų pasaulinės valdžios sferose. Kunigui Mykolui Krupavičiui jo veikloje ši problema niekad nekilo. Po pirmojo pasaulinio karo grįžęs iš Rusijos į Lietuvą, kunigas Mykolas Krupavičius nėjo į politinę veiklą nedrausmingu keliu. Ar jis pats, ar per ką nors kitą prašė vyskupo Antano Karoso leidimo dalyvauti politinėje veikloje, to nežinau, bet žinau, kad vyskupas A. Karosas neskyrė jo pastoracijos darbui, o leido ir liepė eiti jam į politinę sritį.

Gal pravartu priminti, kad Katalikų Bažnyčioje bendrai ir Lietuvoje tai nebuvo jokia naujiena. Šio šimtmečio pradžioje carų Rusijoje įsteigtoje "Dūmoje", iš Suvalkų gubernijos buvo 1912 metais į "Dūmą" išrinktas kunigas Juozas Laukaitis. Jis kandidatavo ir išrinktas tas pareigas prisiėmė Seinų vyskupui A. Karosui leidus. Nepriklausomą Lietuvą atkuriant ir paskui jos Seimuose ir valdžioje dalyvavo eilė žymių Lietuvos kunigų: Mykolas Krupavičius, Mečislovas Reinys, Kazimieras Šaulys, Justinas Staugaitis, Juozas Vailokaitis, Vladas Mironas ir kiti. Kunigas M. Reinys buvo Užsienių Reikalų Ministeriu, kunigas M. Krupavičius — Žemės ūkio reikalų ministeriu, kunigas Justinas Staugaitis — Seimo pirmininku ir vienu tarpu ėjo Valstybės prezidento pareigas. Nė vienam iš jų nė Lietuvos vyskupai, nė Vatikanas neįsakė iš politinės veiklos ar Valstybės pareigų pasitraukti. Kunigai Mečislovas Reinys ir Justinas Staugaitis 1926 metais buvo P. Pijaus XII paskirti vyskupais. Kur ir kada kuriam kunigui įsakoma pasitraukti iš politinės veiklos, tai įvyksta dėl kokių nors konkrečių priežasčių.

Šie visi minėti lietuviai kunigai ir ypatingai kunigas Mykolas Krupavičius Suvalkijos kunigams ir klierikams buvo gyvas pavyzdys, kaip išlikti geru kunigu visokiose sąlygose ir visokioje viekloje ir kaip kunigišką įtaką panaudoti įvairiose visuomenės gyvenimo srityse. Kunigas Mykolas Krupavičius, būdamas išeivijoje VLIKo pirmininku, vyskupo Vincento Padolskio ir mano prašymu, buvo 1948 m. lapkričio 13 dieną P. Pijaus XII pagerbtas Šventojo Sosto garbės prelato titulu. Kai ši žinia buvo gauta, aš tada nelauktai kelis mėnesius keliavau po Ameriką ir Kanadą. Gavusiam prelato titulą Mykolui Krupavičiui netrukus teko atvykti į Ameriką kaip VLIKo Pirmininkui. To laiko savo kelionėje vykdamas per New Yorką, į hotelį atlankyti ir pirmą kartą pasveikinti prelatą Mykolą Krupavičių. O kunigų tarpe laisvuose pokalbiuose jis mėgdavo "paspilkuoti" prelatus ir kanauninkus. Šį kartą mano sveikinamas kaip prelatas jis klausia:

— Tai už ką mane nubaudėte?

— Prelate, nenubaudėme, — atsakiau. — Tik paprašėme Šventąjį Tėvą, kad Jums užčiauptų burną, kad daugiau nepajuoktumėte prelatų ir kanauninkų.

Pabrėžti noriu tai, kad kunigas Mykolas Krupavičius buvo P. Pijaus XII pagerbtas beeinąs Lietuvių tautai atsakingas politines — VLIKo pirmininko pareigas. Vėliau, 1968 m. gruodžio 19 dieną privačioje audiencijoje su P. Paulium VI pokalbyje

popiežius prisiminė prelatą Mykolą Krupavičių, teiravosi ir apie jį atsiliepė geru žodžiu.

Istorinės reikšmės ir istorinio atminimo veikloje — Žemės reformos planavime ir įgyvendinime kunigui Mykolui Krupavičiui nereikėjo šauktis kokios "išlaisvinimo teologijos", kuo šiandien nori pateisinti ne visada pateisinamą politinę ir socialinę veiklą ir teorijas šių dienų keli Pietų Amerikos kunigai. Kun. M. Krupavičiausir politinė ir socialiniai - ekonominė veikla tilpo autentiškoje Katalikų Bažnyčios teologijoje. Tai buvo jam kriteriumas — ribos, iš kurių nereikia išeiti. Nebeatmenu, kad prieš tai būčiau girdėjęs ar skaitęs, bet sužinojau tapęs Kauno vyskupu pagelbininku 1940 metais, kad kunigas Mykolas Krupavičius žemės reformos teoriją ir planą pateikė to meto Lietuvos vyskupams. Vyskupai su tuo ne tik privačiai susipažino, bet Kauno vyskupo Pranciškaus Karevičius bute įvyko oficiali sesija, skirta tik šiai temai: kunigo Mykolo Krupavičiaus patiektam žemės reformos projektui. Dalyvavo tada buvęs Lietuvoje Apaštališkas Vizitatorius arkivyskupas Zechini, S.J., Kauno vyskupas Pranciškus Karevičius ir jo pagalbininkas vyskupas Juozapas Skvireckas, Vilkaviškio vyskupas Antanas Karosas ir kunigas Mykolas Krupavičius. Pateiktam žemės reformos projektui daugiausia priekaištų daręs Apaštališkas vizitatorius arkivyskupas Zechini, S.J. Atsiradus skirtingų nuomonių ir diskusijose nuotaikoms kiek "įkaitus", vyskupas P. Karevičius pakilęs, skubiai išėjęs į savo darbą kambarį ir greitai sugrįžęs, padėjęs Apaštališkam Vizitatoriui atverstą knygą: H. Noldin, S. J., teologijos veikalą, vartojamą Kunigų Seminarijose, sakydamas:

— Ekscelencija, štai čia Jėzuito teologijos veikalas. Štai, ką jis rašo apie Valstybės valdžios kompetenciją į piliečių privačią nuosavybę. Kunigo Mykolo Krupavičiaus siūlymai yra visai tvarkoje.

Ar kunigo Mykolo Krupavičiaus pateiktoje medžiagoje buvo padaryta kokių pakeitimų, pataisų, ar ne, tai ne esminis dalykas. Tai pasakoju, kad pavaizdavus kunigą Mykolą Krupavičių kaip kunigą ir tokiame istoriniame žingsnyje, kaip įvykdytoji žemės reforma. Jeigu nebuvo niekur viešai paskelbta ano meto Lietuvos vyskupų nuomonė ir pritarimas, tai kunigas Mykolas Krupavičius to pritarimo siekė ir jį gavo.

Kunigas Mykolas Krupavičius išėjęs iš pareigų valstybės valdžioje ir po dvejų metų grįžęs iš Prancūzijos, nesistumdė be kunigui derančių pareigų. Trumpam laikui buvo paskirtas

vikaru Garliavos parapijoje. Buvo pasauliečių jo draugų ir gerbėjų, kurie tokiu paskyrimu piktinosi ar net užsigavo. Tai todėl, kad žmonės yra linkę skirti per daug reikšmės titulams. Galėčiau papasakoti ne vieną man žinomą pavyzdį, kaip parapijos vikaras yra daugiau nuveikęs, negu daugelis klebonų. Kodėl, pav., neprisiminti kunigo Simo Morkūno, kaip vikaro ir jo darbus Kaune. Paryžiuje šv. Genovaitės (des Grandes Cariera) parapijoje su penkiais vikarais, su kuriais ten man teko gyventi, buvo du ypatingi ir visą kunigavimo amžių vikarai. Vienas būdamas vikaru, kunigas Bernard, buvo paskirtas Paryžiaus arkidijecezijos kanauninku. Būdamas vikaras, savo veikla labdaros ir visuomeninėje srityse buvo žinomas visoje Prancūzijoje, ko nebūtų leidę nuveikti jokio klebono pareigos. Kitas toje pat parapijoje taip pat amžinas vikaras Caillet išvystė tokią veiklą ypatingai neturtingų jaunuolių ir vaikų tarpe, ko taip pat neleistų klebono pareigos. Gi nesenai miręs Los Angeles kardinolas McIntyre, kai sulaukęs amžiaus, atsisakė arkidijecezijos ganytojavimo, nuėjo vikarauti vienoje to miesto parapijoje.

Kunigas Mykolas Krupavičius vikaravo tik kelis mėnesius. Po to buvo paskirtas profesorium Vilkaviškio Kunigų seminarijoje. Kurie pažinojome kunigo Mykolo Krupavičiaus akiratį, dinamizmą, dėmesio sritis, nėra kuo stebėtis, kad Kunigų seminarijoje, su apie 70 klierikų, galėjo jam atrodyti persiaura dirva. Visai nestebėtina, kad jis ten ilgai netruko — tik du metus. Mintis, kad prelatas J. Laukaitis jį iš ten "išėmęs", neturi pagrindo.

Žodis apie draudimą sakyti pamokslus. Aš nežinau, ar ta tema vyskupas Antanas Karosas yra kada nors ką nors sakęs kunigui Mykolui Krupavičiui. Tada buvo laikas katalikams Lietuvoje jautrių kai kurių klausimų santykiuose su Valdžia ir ne vienam Lietuvos kunigui jo vyskupas yra priminęs Katalikų Bažnyčios drausmę liečiančią pamokslus. O ta drausmė yra sekanti. Politinėmis temomis bažnyčioje pamoksluose niekad neleidžiama kalbėti. Socialinėmis - ekonominėmis temomis gali kalbėti tik kompetentingas tose srityse asmuo, tos diecezijos, kurioje yra bažnyčia, vyskupo tam paskirtas, kada ir kokiu konkrečiu kalusimu kalbėti. Ir tas kompetentingas asmuo negali šiomis temomis kalbėti bažnyčioje kada, kur ir ką jis norėtų. Tokiomis temomis laisva tribūna yra spauda, įvairūs santykiai su žmonėmis už bažnyčios, bet ne bažnyčia.

Su kunigu Mykolu Krupavičium kaip Vliko pirmininku ir

vėliau jau prelatu mano santykiai nebuvo kasdieniniai, bet nuolatiniai ir konkretūs. Jo, kaip VLIKo pirmininko, prašomas, 1951 metais vykau į Paryžių, Madridą ir Lisboną tikslu patirti, kaip tų kraštų vyriausybės po karo žiūri į Lietuvos politinį statusą: ar pasekė nacių Vokietijos ir Italijos keliu, pripažindamos Maskvai Lietuvos okupaciją, ar seka D. Britainijos ir Amerikos politiką. Iš šių trijų kraštų parvežiau VLIKui ir jo pirmininkuo gerą naujieną. Pranešimą iš šios kelionės dariau prelato Mykolo Krupavičiaus bute, dalyvaujant keliems VLIKo valdybos nariams.

Kuriant Pasaulio Lietuvių Bendruomenės konstitucijos rėmus, prelatas Mykolas Krupavičius ir prof. Steponas Kairys atsiuntė man jų paruoštą projektą, prašydami pasisakyti, jeigu turėčiau kokių minčių.

Prelatui Mykolui Krupavičiui apsigyvenus Cicero, mudviejų ir susitikimai ir pasikalbėjimai buvo dažnoki. Lankėsi ne jis pas mane, bet aš pas jį. Silpnėjant jo sveikatai, atlankydavau jį dažniau, palaikydamas ryšį su juo besirūpinančiais P. A. Maldeikiu ir dr. P. A. Rugiene. Jau būdamas silpnos sveikatos, jis kartais norėdavo pasilikti vienas. Vienu tokiu atveju, po vidurnakčio buvau pašauktas telefonu kaimynų, gyvenančių to paties namo antrame aukšte. Jie papasakojo, kad prelatas apsilpęs, išpuolęs iš lovos ir nenorėtų palikti kambaryje jį vieną. Čia pat telefonu pašaukiau dr. P. A. Rugienę, kurios prelatas paisė daugiau, negu kitų, čia pat buvo susisiekta telefonu su dr. P. Kisielium, su Loretto ligonine. Tą pat naktį prelatas buvo nuvežtas į Loretto ligoninę. Sekantį rytą nuvykau į ligoninę prelatą aplankyti. Buvo normalioje sąmonėje, ramus, prižiūrimas lietuvaitės slaugės. Ne priekaištaudamas, bet nuoširdžiai ir rimtai jis man sako:

— Kam mane čia atvežėte. Man vistiek jau nepadės, o ligoninėje aš užimu kambarį, kai gal yra žmonių to reikalingesnių negu aš.

Taip pat ramiai ir nuoširdžiai jam atsakiau:

— Prelate, tai prisiimkite. Taip bus jums patogiau ir saugiau ir mums visiems bus ramiau.

Atrodė, kad prelatas šį mano žodį priėmė, palikau jį nusiraminusį. Jį prižiūrinčią slaugę paprašiau, kad kokiu nors reikalu ar kritišku atveju, dieną ar naktį, mane pašauktų.

Pašaukė 4 valandą po pietų, gruodžio 4 dieną, 1970 m., kad prelatas prieš penkias minutes mirė.

Pranešiau tai Chicagos arkidijecezijos Kūrijai. Pasitaręs su jo

MYKOLAS KRUPAVIČIUS PIRMOJOJE TREMTYJE

B. ŽUKAUSKAS

Bernardas Žukauskas yra jau vienas iš tų retų lietuvių krikščionių demokratų ir ateitininkų, kuris artimai bendradarbiavo su kun. Mykolu Krupavičium pirmojo pasaulinio karo tremtyje Rusijoje. Juodviejų draugystė ir bendradarbiavimas tęsėsi virš 60 metų iki kun. Krupavičiaus mirties. Visų krikščionių demokratų gerbiamas ir mylimas, B. Žukauskas, sulaukęs patriarchalinio amžiaus, dabar gyvena Čikagoje. **Red.**

1909 - 14 m. lankant Seinų keturklasę miesto mokyklą, šventomis dienomis dažnai tekdavo dalyvauti katedroje vykusiose iškilmingose pamaldose. Pamaldas laikančiam kunigui neasistuoją klierikai sėdėdavo presbiterijoje jiems skirtuose suoluose. Juos stebint, į akį krito tamsiais akiniais dėvįs subrendęs klierikas. Raidžių rinkėjo J. Žebrausko informacija tai buvo Gabrieliaus Taučio slapyvarde knygeles rašąs Mykolas Krupavičius. Jo parašyta knygele "Idealas ir jaunuomenė" mes, ateitininkai, naudojomės rašinėliuose. 1914 m. prasidėjus I-jam pasauliniam karui ir arčiau Vokietijos esančiose mokyklose susitrukdžius mokslui, daugumas tų sričių moksleivių telkėsi Vilniuje, kur Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šalp-

---

testamento vykdytojais, sekančią dieną nuvykau į Šv. Kazimiero kapines parinkti prelatui vietą. Gavau vad. senoje kunigų sekcijoje, kur ilsisi daug žymių lietuvių kunigų, kur gauta vieta buvo tiek erdvi, kad būtų galima pastatyti paminklą. Ten prelatą ir palaidojome. Vėliau, priėmus architekto J. Muloko paruoštą paminklo projektą, buvo apsispręsta surasti tose pat kapinėse erdvesnę vietą. Kapinių administracija leido mums patiems vietą pasirinkti. Prelato karstas buvo perkeltas ir palaidotas ten, kur dabar yra jo paminklas.

Apie prelatą Mykolą Krupavičių bendrai, jo asmuo gyvas visiems laikams ir vispusiškas pavyzdys yra gera mokykla kiekvienam kunigui ir kiekvienam lietuviui.

Kaip kunigas ir kaip lietuvis jaučiu savo pareigą kasdien jį atsiminti maldoje.

ti centro komitetas buvo paėmęs juos savo globon ir apgyvendinęs bendrabučiuose. Dalis moksleivių tęsė mokslą, kitus pasiuntė į jų evakuotas mokyklas. Jau Vilniuje gyvai veikė ateitininkų ir aušrininkų moksleivių organizacijos. 1915 m. vasarą moksleiviai ateitininkai inscenizavo Maironio "Kame išganymas".

Besirūpindamas moksleiviais centro komitetas pasiuntė į Rusiją kan. K. Olšauską ir mokytojus J. Vokietaitį ir J. Balčikonį surasti toliau nuo karo fronto tinkamą vietovę, į kurią būtų galima perkelti iš Lietuvos mokyklas bei steigti moksleiviams bendrabučius. Komisija tokia vietove parinko pietų Rusijos miestą Voronežą. Miestas gražus, ant to pat vardo upės kranto, kuri už kelių kilometrų įteka į didelę Dono upę. Buvo gana svarbu, kad gubernatorius lietuviams simpatizavo.

1915 m. rugpiūčio viduryje susitalpinę ilgoje prekinių vagonų virtinėje (tik vienas keleivinis vagonas ešalono vadovybei ir lietuviams), saulei nusileidus, dainuodami "sudiev, Lietuva, mums linksma buvo gyvent tavo šalelėj", palikome Vilnių. Ryte apsižiūrėjome, kad gretimas buvo mergaičių vagonas. Greitai buvo suorganizuotas "paštas" ir prasidėjo gyvas susirašinėjimas, kuris neilgai tęsėsi. Vis dėlto po kelių metų jau nepriklausomoje Lietuvoje A. Kubilius susituokė su gyvai susirašinėjime dalyvavusia Antanina Karaliūte. (Kubilius Lietuvoje buvo advokatas ir apskrities viršininkas). Deja, jų likimas nežinomas.

Kelionėje buvome maitinami sumuštiniais. Tik Konotope, kareivių aptarnaujami, gavome ukrainietiškų barščių ir ant šipulių suvarstytos kiaulienos. Po kelių dienų, pasiekę Voronežą, buvome apgyvendinti vyrai - berniukai šešiuose, o mergaitės keturiuose bendrabučiuose. Be perkeltų čion "Saulės" draugijos pedagoginių ur buhalterijos kursų, dar buvo perkelta Vilkaviškio gimnazija ir naujai įsteigtos Vilniaus Martyno Yčo vyrų ir mergaičių gimnazijos. Tose gimnazijose buvo susitelkę žymūs lietuviai pedagogai: Jonas Jablonskis, Pranas Mašiotas, Juozas Balčikonis, M. Šikšnys, Zigmas Žemaitis, J. Špokevičius, Untulis, S. Čiurlionienė ir kt.

Po 1917 m. kovo mėn. revoliucijos Rusijos švietimo viceministeriu tapo Martynas Yčas. Jo žinioje buvo mokyklų tvarkymas. Jis savo žinybą įkurdino carienės Marijos vardo ištaiginguose rūmuose. Žinodamas apie jo mokyklose gyvą moksleivių visuomeninę veiklą, jis prašė Katalikų akademijos rektoriaus kun. Pr. Būčio rekomenduoti jo vardo gimnazijos

kapelioniu tokį kunigą, kuris mokėtų patraukti jaunimą ir galėtų ne tik mokyti, bet ir auklėti bei vadovauti to jaunimo visuomeninei veiklai.

Rektorius kun. Būčys tokiu kapelionu rekomendavo kun. Krupavičių. Savo tarnybinį vizitą švietimo viceministeriui M. Yčui kun. M. Krupavičius įdomiai aprašo savo "Atsiminimų" 242-244 psl. Gavęs netikėtą paskyrimą, Krupavičius greitai leidosi kelionėn Voronežan, kurį po vargingos kelionės pasiekė 1917 m. Velykose. Nespėjus po kelionės gerai pailsėti, moksleiviai Petras Karvelis, Stasys Gruodis, A. Matulaitis, A. Kubilius ir kt., norėdami įkurti krikščionių demokratų partijos skyrių, miesto teatro rūmuose per atvelykį sušaukė lietuvių mitingą. Aušrininkai ir jų sėbrai, visokio plauko socialistai, žūtbūt norėjo krikščionių demokratų partijos skyriaus steigimą sutrukdyti. Kun. Krupavičius, norėdamas patirti lietuvių nuotaikas, smalsumo vedinas irgi atėjo į mitingą. Pirmininkui paskelbus susirinkimo užmojį, aušrininkai ir jų draugai pakėlė triukšmą, nevengdami ir smurto. Kilus susistumdymui ir prezidiumo nariams įsivėlus į šurmulį, prie prezidiumo stalo liko viena moteris — Graužinytė - Palevičienė. Pasinaudojęs trumpu ramesniu momentu, kun. Krupavičius užlipo į estradą ir pradėjo kalbėti patriotiška tema. Pamačiusi kalbantį kunigą minia su nuostaba aprimo, o po trumpo laiko visai nutilo, leisdama jam kalbėti. Netrukdomas Krupavičius pakalbėjo apie pusę valandos. Miniai visai nusiraminus, buvo įsteigtas gausus krikščionių demokratų partijos skyrius, vėliau pasižymėjęs energinga ir sėkminga veikla. Skyriaus pirmininku buvo išrinktas kun. Krupavičius.

Čia tenka pastebėti, kad lietuvių tremtinių masė buvo ateitininkams palanki. Jau 1915 m. pabaigoje ateitininkai įkūrė tremtiniais rūpinimosi kuopą. Ji pagelbėdavo tremtiniams jų reikaluose su rusų administracija, aprūpindavo juos lietuviška spauda, rengė vaidinimus (Šv. Agnietė, Verpėja po kryžiumi, šv. Genovaitė ir kt.). Vasarą kuopa ruošė gegužines. Viena tokių buvo surengta 1916 m. vasarą. Petras Karvelis pasakė jautrią patriotinę kalbą, kviesdamas tremtyje išlaikyti savo kalbą, papročius ir ruoštis kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. O karui pasibaigus visiems grįžti į laisvą Lietuvą. Tai buvo drąsi ir rizikinga kalba. Laimei šnipų nebuvo. Taip buvo paruošta dirva krikščionių demokratų veiklai. Skyriaus rūpesčiu buvo įsteigtas liaudies universitetas ir krikščionių demokratų ideologiniai kursai. Lektoriais buvo kuopos

vadovybė bei atsilankantieji svečiai: Vytautas Endziulaitis, Leonas Bistras ir kt. Kuopos susirinkimuose labai įdomūs būdavo pirm. Krupavičiaus politiniai pranešimai "einamuoju momentu". Taip buvo brandinami nepriklausomos Lietuvos veikėjai.

Jaunimą lietuviškoje dvasioje išlaikyti buvo įsteigta "Jaunimo sąjunga", kuriai vadovavo J. Petrušauskas, Vincė Jonuškaitė, Leokadija Krakauskaitė ir kt. Komiteto įstaigose dirbo didesnis skaičius tarnautojų ir darbininkų. Jiems buvo įsteigta profesinė sąjunga, kurios valdybon buvo išrinktas kun. Krupavičius.

1917 m. kovo 13 d. buvo sukurta lietuvių tautos taryba, kuri balandžio 19 d. nutarė šaukti Rusijos lietuvių seimą. Seimui šaukti komisija jį sukvietė gegužės 27 d. Visose didesnėse lietuvių kolonijose užvirė rinkiminė kova. Vadovaujant krikščionims demokratams, Voroneže atstovais buvo išrinkti: KD — kun. M. Krupavičius ir Petras Karvelis, lietuvių katalikų tautos sąjūdžio — kun. A. Astrauskas, Tautos pažangos — dekanas J. Jasienskis. Seimo rinkimai vyko gimnazijos patalpose vasaros atostogų metu. Rinkimų metui sumaniau nuvažiuoti į Naujadvarį, Minsko gubernijoj, kur praleidau Velykų atostogas ir kur pirmą kartą teko kalbėti viešame mitinge. Jaučiau, kad tuose žmonėse įsigijau pasitikėjimo ir kad gali pasisekti atstovais pravesti krikščionis demokratus. Žinojau, kad įgaliotinis Stančius yra socialistas ir visos trys mokytojos pirmeivės. Tad socialistų atstovų išrinkimas buvo tikras. Rinkimų dieną vėl nuvykau į Naujadvarį. Statant kandidatus, išstačiau kun. Vinco Borisevičiaus (vėliau vyskupo ir kankinio) kandidatūrą, o žmonės išstatė mano. Taip mudu su kun. Borisevičium ir buvom išrinkti. Kaip žinia, seimui 140 balsų priėmus krikščionių demokratų - pažangiečių rezoliuciją reikalaujančią Lietuvai nepriklausomybės, prieš socialistų - santariečių 128 balsus reikalavusius apsisprendimo teisės, socialistai, nešini raudona vėliava, paliko seimą. Taip seimas suskilo neišrinkęs politinio centro, kuris rūpintųsi Lietuvos ir tremtinių grąžinimo tėvynėn klausimais.

Seimo metu ir šalia jo vyko ir krikščionių demokratų partijos konferencija, kurioje buvo svarstoma ir partijos programa. Referentas kun. J. Vailokaitis organizaciją siūlė pavadinti "Lietuvos krikščionių demokratų darbininkų partija", o kun. Krupavičius ir Vyt. Endziulaitis — "Lietuvių krikščionių demokratų partija". Jie buvo nuomonės, kad partija turi rūpin-

tis visais Lietuvos gyventojų luomais, ne vien darbininkų. Konferencija priėmė kun. Krupavičiaus siūlymą.

Priėmus partijos programą, buvo išrinktas ir pirmasis partijos centro komitetas: pirm. kun. J. Vailokaitis ir nariai — Petras Karvelis, Stasys Gruodis, teis. Dubinskas ir kt. Šios konferencijos dalyviai ateitininkai — kun. V. Mikolaitis-Putinas, Balys Vitkus, Kazys Ambrozaitis ir kt. nuskubėjo Voronežan į ateitininkų konferenciją. Mudu su kun. Borisevičium vykome į Minsko guberniją painformuoti mus rinkusius lietuvius apie seimo darbus.

Grįžęs į Voronežą radau konferenciją pasibaigusią, bet daugumas atstovų dar svečiavosi. Kapeliono Krupavičiaus bute, uoliai dalyvaujant Putinui, dalinome žiedą, rinkome pletkus, dainavome ir kitaip žaidėme.

Svečiams išsiskirsčius, politiniai visuomeninė veikla vyko pilnu tempu. Pirmon galvon formavosi nauja nuo socialistų liaudininkų, Lietuvos likimą rišusių su rusų revoliucijos likimu, skilusi socialistinė partija. Ją organizavo adv. Mykolas Sleževičius, seime pasisakęs už reikalavimą Lietuvai nepriklausomybės, Felicija Bortkevičienė, Albinas Rimka ir kt. Jie pasivadino socialistais liaudininkais-demokratais ir pakrypo krikščionių demokratų ir Pažangos bloko pusėn. Pastebėjusi, kad rusų revoliucija Lietuvai nieko gero nežada, ton pusėn pakrypo ir demokratinė tautos laisvės santara su jos vadais adv. P. Leonu ir adv. Stasiu Šilingu.

Seimo metu parėmusi socialistinį bloką, o seimui suskilus ir nesukūrus politinio centro, karių sąjunga parinko tris žymius lietuvius patriotus — Kazį Grinių, Joną Jablonskį ir Praną Mašiotą, prašydami tokį centrą sukurti. Parinkimas nebuvo sėkmingas. Dr. Kazys Grinius gyveno Kaukaze. Dėl vykusių bolševikų ir baltųjų kovų jis į Voronežą atvažiuoti negalėjo. J. Jablonskis buvo iš dalies suparaližuotas. Pranas Mašiotas delsė. Padėtį gelbėti ėmėsi kun. Krupavičius, pasitelkęs Vyt. Endziulaitį. Jiedu kontaktavo partijų centrus ir jų dėka buvo sukurta Vyriausioji Rusijos lietuvių taryba: pirm. Pranas Mašiotas, M. Krupavičius, dek. J. Jasienskis, adv. M. Sleževičius, kun. Pranas Pengelis, J. Vokietaitis, Z. Žemaitis ir kt. Tarybos būstinė buvo dek. J. Jasienskio bute.

Pasibaigus karo veiksmams ir frontams aprimus, Liaudies sąjunga pirmoji susirūpino tremtinių grąžinimu. Jos įgaliotinis stud. Petras Karvelis veikė Sebeže ir Polotkoje. Vokiečių užimtame Polocke veikė Liaudies sąjungos ir Nukentėjusiems

nuo karo šelpti vakarų fronto įgaliotinis kun. Simonas Draugelis.

Sukurtoji vyriausioji Rusijos lietuvių taryba pirmon eilėn susirūpino tremtinių grąžinimu į tėvynę. Fronto perėjimui palengvinti, ypač vokiečių linijas, taryba atspausdino trimis kalbomis (lietuvių, rusų ir vokiečių) asmens pažymėjimo blankus. Pradžioje darbas vyko sklandžiai. Taip buvo ir po 1917 m. lapkričio 7 d. bolševikų perversmo.

Po vasaros atostogų vėl prasidėjo mokslas. Kun. Krupavičius pamokas dėstė patraukliai. Socializmo dogmomis susižavėję aušrininkai kibo į kapelioną jų naujojo tikėjimo įvairiais klausimais. Rimtai keliamus klausimus išklausęs, Krupavičius oriai į juos atsakydavo. Ypač įkyriai buvo keliamas viršvertės klausimas. Fanatiškesni aušrininkai vietoje maldos bandė traukti marselietę, bet ateitininkams tylint, daina išskysdavo ir nutrūkdavo.

Nors mes teroro nejautėm, bet rusų visuomenėje jis prasidėjo. Voroneže išeinant iš pulko štabo buvo nukauti pulko vadas ir keli kiti kairminkai. Petrapilyje sužvėrėję kareiviai nužudė ligoninėje gydomus Steigiamojo susirinkimo kadetų partijos atstovus Kokoškiną ir Šingiarovą. Taigi ir mes pasijutome gyvenąant veikiančio vulkano.

Tuo tarpu M. Krupavičius susirūpino katalikų akcija. Pradžiai sumanė įsteigti katalikų akcijos fondą. Tuo reikalu sušauktas susirinkimas sumanymui pritarė. Turint galvoje prasidėjusį bolševikų terorą, buvo nutarta rinkti dvi valdybas — viešą ir jai pakaitalą, jei reikės. Valdybos pirmininkas buvo M. Krupavičius, sekretorius Leonas Bistras ir iždininkas Vytautas Endziulaitis. Atsarginę valdybą sudarė kun. A. Astrauskas, kun. Pr. Penkauskas ir B. Žukauskas. Susirinkimas pavedė kun. Krupavičiui parašyti į visuomenę atsišaukimą, ką jis nedelsdamas atliko ir atspausdino. Dalį atspausdintų atsišaukimų parsinešė namo.

1918 m. vasario 23 d. Krupavičiaus bute įvyko krikščionių demokratų centro komiteto posėdis. Jo protokolą rašiau į juodraščio sąsiuvinį, šifruodamas kalbėjusių pavardes. Posėdžiui pasibaigus kun. Krupavičius mane pakvietė vykti su juo kartu į geležinkelio stotį išlydėti kun. Raštutį. Jausdamas nuovargį, atsiprašiau ir paprašiau, kad juodu lydėtų Jonas Matulionis. Šis mielai sutiko. Grįžęs į bendrabutį greitai užmigau. Apie vidurnaktį įsiveržęs ir mane pribudinęs Matulionis nupasakojo kaip grįžus iš stoties Krupavičius bute rado šeimininkaujančius

raudongvardiečius. Krupavičius, kaimyno vaistininko įspėtas, kad raudonarmiečiai apie jį teiravęsi, namo nėjo, bet pasuko pas kun. A. Astrauską, kur ir pernakvojęs. Kadangi jau buvo vidurnaktis, su Matulioniu sutarėm į Krupavičiaus butą nueiti anksti rytą ir ten bandyti išaiškinti padėtį. Taip ir padarėme. Matulionis liko gatvėje, o aš nuėjau į antrame aukšte esantį dek. Jasienskio butą, pas kurį kun. Krupavičius gyveno. Greitai mane įsileidęs, dekanas pasveikino savo įprastu "tai tu, burbule" ir pradėjo pasakoti, kad raudonarmiečiai ieškoję kun. Krupavičiaus. Jo bute padarę kratą, paėmę kai kuriuos dokumentus ir rastus katalikų akcijos fondo atsišaukimus. Ta proga padarę kratą ir jo (Jasienskio) bute. Iš jo paėmę Vyriausios Rusijos lietuvių tarybos paruoštus asmens pažymėjimo blankus, kai kurias bylas, antspaudus ir kt., bet jam nieko nedarę. Tą patį vakarą (vasario 24 d.) raudonarmiečiai vėl atsilankė į dekano Jesienskio butą. Pas jį rado atsitiktinai atsilankiusius dail. Adomą Varną ir Liudą Daukšą. Šiuokart šeimininką ir jo svečius areštavo. Ūkinių reikalų priedanga dekanas paskambino Staro Moskovskos mergaičių bendrabučio šeimininkei Konstancijai Bakštytei pranešdamas apie savo areštą. Tą patį vakarą aušrininkas Alfonsas Mickevičius, aplankęs savo draugę - simpatiją Leokadiją Steponaitytę ir buvęs labai susijaudinęs. (Steponaitytė Lietuvoje ištekėjo už dr. J. Žemgulio, kurio tragiškas likimas visiems lietuviams gerai žinomas). Mickevičius jai pranešė, kad revoliucinis tribunolas kun. Krupavičių nuteisęs mirties bausme ir kad bus suimti visi Vyriausios Rusijos lietuvių tarybos nariai. Sužinoję apie numatomus areštus, mudu su Rusijos ateitininkų pirmininku Antanu Matulaičiu išėjome kai kuriuos įspėti. Įspėję kun. Penkauską, nudrožėme pas dr. E. Draugelį. Jis pareiškė negalįs palikti žmonos su mažu kūdikiu. Mudviem tik išėjus į kiemą, prie dr. Draugelio buto privažiavo J. Plepys, kuris daktarą suareštavo. Po to dar areštavo Martyną Yčą. (Vėliau dr. Draugelis pasakojęs, kad atsiradus likimo draugui, jo savijauta pagerėjusi). Iš areštų buvo aišku, kad A. Mickevičiaus įspėjimas apie kun. Krupavičiaus nuteisimą ir areštus nėra iš piršto išlaužtas.

Vasario 25 d. (datas atkuriu remdamasis LE XXXIV t. 535 psl. informacijomis) pas mane atsilankiusios Vera Bakšytė (vėliau dr. V. Karvelienė) ir Marytė Ambraziejūtė (vėliau dr. M. Kundrotienė)smulkiau papasakojo A. Mickevičiaus įspėjimą L. Steponaitytei ir priminė, kad raudonarmiečių pyktis toks didelis, kad žadėję Krupavičiui "po gyslelę ištampyti".

Jos mane prašiusios tai pranešti kun. Krupavičiui, kuris dabar buvo Kozlove pas kun. Simonavičių. Delsti nebuvo galima. Ta proga sumaniau įspėti P. Leoną, Stasį Šilingą, V. Endziulaitį ir L. Bistrą. Neturėdamas Leono ir Šilingo adresų užėjau jų gauti pas Joną Jablonskį. Šis pasakė, kad ir jo bute buvo padaryta krata. Iš kratą vykdžiusiųjų vienas, mokinys J. Bendorius į jį prašnekęs lietuviškai. Jablonskis jam atkirtęs, kad su žandarais pratęs aiškintis rusiškai, todėl pareikalavęs, kad ir Bendorius su juo kalbėtų rusiškai. (J. Šmulkštys, gyvenęs su Bendorium Gruzavos bendrabutyje man pasakojo, esą grįžęs po kratos Bendorius jam guodėsi, kad kratos metu Jablonskis atsisakęs su juo kalbėtis lietuviškai).

Jablonskis, padovanojęs man su jo straipsniu konfiskuoto "Lietuvių Balso" numerį, pareiškė norą mane palaiminti. Atsiklaupiau prie jo kėdės. Jis dideliu kryžium mane peržegnojęs, pabučiavo į galvą. Savo ruožtu pabučiavau savo mielojo mokytojo mane laiminusią ranką.

Pinigų mažai turėjau. Reikėjo kombinuoti. Sumaniau persirengti kareiviu. Mano draugas Alfonsas Krakauskas, dabar gyvenąs Čikagoje, paskolino rudą palaidinę ir kelnes, o Juozas Gražulis — kareivišką milinę ir kepurę, "papachą". Draugo palydėtas, susiradęs prekinį traukinį, einantį Kozlovo kryptimi, kareivio teisėmis susiradau ant gultų vietą. Apie 4 val. ryto traukinys pajudėjo. Vienuoliktą valandą nakties jau buvau Kozlove. Susiradęs katalikų bažnyčią, o prie jos kleboniją, papasiskambinau. Laiptais iš antro aukšto nusileidęs kunigas ėmėsi mane egzaminuoti. Pro praviras duris mačiau viršuje laiptų dviejų žmonių siluetus. Tai buvo kun. Krupavičius ir kun. V. Abraitis. Pažinęs mane iš balso, Krupavičius tuojau paprašė mane įsileisti. Vasario mėnesio pabaigos oras buvo šaltokas. Buvau sušalęs. Susėdus klebono kambaryje, papasakojau, ką buvau patyręs. Visi buvome nuomonės, kad kun. Krupavičius į Voronežą grįžti negali. Tarėme, kad geriausia užsiužsimaskavus kareiviu važiuoti į Lietuvą. Vykdant sumanytą maskaradą, kun. V. Abraitis kerpama mašinėle trumpai nukirpo jam plaukus, klebonas surado aulinius batus, trumpus kailinukus, kuriuos čia pat pakrikštinome "brodega", o aš atidaviau jam Gražulio paskolintą kareivišką "papachą", už ką iš jo mainais gavau minko kailiukų kepurę. Kun. Krupavičius dabar buvo panašus į kitus dezertyrus kareivius, kurių buvo pilna. Klebonas dargi parūpino mirusio tremtinio Zelenioko pasą. Ir taip Krupavičius automatiškai įsigijo žmoną Mariją ir apie pen-

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA TEORIJOJE IR PRAKTIKOJE

R. E. M. IRVING

Dr. Irving yra politinių mokslų profesorius Edinburgho universitete Anglijoje. Čia pateikiamas rašinys yra skyrius iš jo knygos THE CHRISTIAN DEMOCRATIC PARTIES OF WESTERN EUROPE, 29 - 57 psl.). Knygą 1979 m. išleido *The Royal Institute of International Affairs*, George Allen & Unwin, Londone. **Red.**

(Tęsinys)

Demokratinis pluralizmas

Krikščionių demokratų laisvei užsiangažavimo dalimi yra jų tvirtas "horizontalaus" ir "vertikalinio" pluralizmo puoselėjimas[47] — "horizontalaus", nes jie remia paraleles ir konkuruojančias institucijas socialiniame ir ekonominiame gyvenime, pvz., teisę krikščioniškoms darbo unijoms egzistuoti šalia socialistinių ar laisvoms mokykloms varžytis su valstybinėmis ir privačiai pramonei konkuruoti su nacionalizuota pramone; ir "vertikalinio" pluralizmo, nes krikščionys demokratai yra bent

---

ketą vaikų. Mums besiruošiant poilsiui, kun. Krupavičius vaikščiodamas po kambarį kartojo Zeleniokų gimimo bei vaikų vardus ir jų gimimo datas . . .

Kadangi didesnėse geležinkelio stotyse, išeinant į peroną raudonarmiečiai tikrindavo ne tik bilietus, bet ir asmens dokumentus, sutarėme vežiku važiuoti į sekančią šiaurės krypties nuo Kozlovo stotį. Išvažiavome apie 5 val. ryto. Oras žvarbus. Kalbėjome rusiškai, retkarčiais į kalbą įpindami švaresnius kareiviškus terminus. Atėjęs traukinys buvo prigrūstas ne tik ant vagonų platformų, bet keleiviais buvo aplipę ir vagonų laiptai. Atsisveikinome. Radęs vietos ant laiptų pastatyti kojoms, Krupavičius užsikabino už laiptelių turėklo. Jo mažą lagaminėlį užmečiau keleiviams, stovintiems ant vagono platformos. Traukiniui pajudėjus dar sušukau: "Su Dievu, kunige Mykolai!" Ir taip jis išvyko į vargingą, pavojingą, bet viltingą kelionę į Pažadėtąją Žemę — Lietuvą. . . Po trejeto mėnesių abu laimingi susitikome Vilniuje.

Nacionalinė

teorijoje užsiangažavę aukščiausiam politinės, ekonominės ir socialinės demokratijos laipsniui, kas reiškia, kad jie taria, jog sprendimai būtų daromi ir informacija teikiama žemiausioje plotmėje ar tai būtų tauta, regijonas, kaimas, fabrikas ar šeima. Kartu jie argumentuoja, kad moderniame pasaulyje sprendimų gali būti daromi tik tarptautinėje plotmėje: iš to jų tvirtas užsiangažavimas europinei integracijai.[48] Užsiangažavimo demokratiniam pluralizmui principas yra aiškiai išreikštas Quadragesimo Anno enciklikoje: "Yra neteisingumas, didelė blogybė ir tikrosios tvarkos suardymas, kai didesnė ir aukštesnė organizacija prisiima sau funkcijas, kurios gali būti gerai atliekamos mažesnių ir žemesnių organizacijų ... Socialinės veiklos tikroji kryptis savo pačia prigimtimi turėtų būti pagelbėti socialinės visumos atskiriems nariams, bet niekuomet juos nesunaikinti".[49]

Krikščionių demokratų pluralizmo doktrina, tad, yra jų užsiangažavimo individui išdava. Tačiau, kaip individas gali viltis išvystyti savo pilną potencialą tik "natūralių socialinių struktūrų" rėmuose, kaip antai šeimoje, darbo unijoje ar vietinės valdžios kontekste, taip šios struktūros gali atlikti savo vaidmenį individui, kai jų yra pakankamas skaičius, jos yra aktyviai puoselėjamos ir tinkamai organizuotos. Krikščionys demokratai propaguoja tikrinimo ir balansavimo sistemą visuomenėje ir formaliose valstybės stuktūrose, nes kaip tinka tiems, kurie išpažįsta Evangeliją kaip jų išeities tašką, jie tiki, kad "žmogus yra gimęs nuodėmėje" ir turi būti apsaugotas nuo savo paties paikumo; iš to jų pabrėžimas teisiškai garantuotų žmogaus teisių ir "prigimtinės teisės" formos, kuri yra aukštesnė už žmogaus sukurtą teisę — geriausiu pavyzdžiu čia yra pirmieji "neliečiami" 19 vokiečių Pagrindinio Įstatymo paragrafų. Tačiau krikščionių demokratų požvilgiu konstitucinės garantijos nėra savyje užtenkamos. Reikia ir pozityvios akcijos politiniam ir socialiniam klimatui, kuriame žmonės gyvena, pagerinti. Valstybė turi pareigą individui tokiose srityse kaip sveikatingumas, švietimas ir įdarbinimas, iš to pvz. krikščionių demokratų užsiangažavimas socialinei gerovei net tuose kraštuose kaip V. Vokietija, kur krikščionys demokratai yra, palyginus, konservatyvūs. Tačiau krikščionys demokratai nepasitiki XX amžiaus visagalinčia, organizuota valstybe ir bijosi, kad liberalinis demokratinis modelis nepasisavintų kolektyvinio atitikmens klaidas, nebent "prigimtinės socialinės struktūros" bus stiprios ir valstybės institucijos tinkamai išbalansuotos.

Krikščionys demokratai, tad tiki, kad žmogus, nežiūrint visų jo trūkumų, turi galimybę, kaip atsakinga ir protinga būtybė, siekti aukštesnio likimo. Jie mato jį kaip gležną augalą, kuris nesaugomas gali nuvysti, kaip XIX a. liberalinėje valstybėje, bet kuris yra lygiai pavojuje sunykti perdėm centralizuotoj ir dusinančioj XX a. valstybėje. Jie, todėl, argumentuoja, kad yra būtina sukurti politines ir socialines struktūras, kuriose šis švelnus, bet elastingas augalas galėtų tarpti.

Krikščionys demokratai nėra ypatingi liberalinės demokratijos ar pluralistinės visuomenės rėmėjai dėl kokio nors a priori įsitikinimo, kad liberalinė demokratija yra idealus politinis modelis ar, kad gerai organizuotos interesų grupės turi kokių Dievo duotų vertybių. Priešingai, yra galimybė, kad krikščionių idealu galėjo būti kokia nors nuosaiki despotizmo forma ar platoniška respublika. Tačiau Europos krikščionys iš XX a. autoritarinės politikos patyrimo suprato, kad liberalinė demokratija ir pluralistinė visuomenė greičiau sukurs klimatą, kuriame žmonės galės išsivystyti atsakingais individais, negu bet kuri kita politinė ar socialinė sistema, kuri iki šiol buvo sukurta. Tačiau krikščionys demokratai buvo visuomet kritiški XIX a. liberalios demokratijos modelio atžvilgiu, sistemos, kurioje tik dalelė teritorinių atstovų galėjo vaidinti aktyvų vaidmenį politikoje. Jie rėmė savo specialų varijantą, modelį, kuriame ne tik tradiciniai parlamentarai atstovauja teritorines konstituantas, bet ir "prigimtinių socialinių grupių" atstovai — šeimų, organizacijų, darbo sąjungų ir įvairių kitų interesų grupių — galėjo turėti tam tikrą vaidmenį. Jie nebuvo visiškai sėkmingi to idealo siekime ir buvo kai kieno už savo pažiūras kritikuojami kaip "korporantistai", tačiau jie tų pažiūrų visiškai niekuomet neatsisakė.[50]

Krikščionys demokratai turi taip pat savitą pažiūrą į politines partijas, kurios, pagal juos, yra ne daugiau tik plačių politinių ir socialinių sąjūdžių pati svarbiausioji dalis. Iš tikrųjų jie dažnai vartoja "sąjungos", "sąjūdžio" ar net "apeliacijos" terminus vieton partijos su jos tradiciniu ir kai kuriuose kraštuose totalitariniu atspalviu. Krikščionių demokratų partijos ar sąjūdžiai, tiek tautiniai, tiek ant-tautiniai, neteigia turį vientisą ideologiją, kuri būdinga kairiųjų sąjūdžiams, tačiau jie lygiai teigia esą daug daugiau negu "anglo-saksiškos, menkai organizuotos rinkiminės organizacijos - partijos". Šis požiūris į partiją kaip į platesnį politinį sąjūdį turi ryšio su krikščionių demokratų požiūriu į žmogų. Idealus krikščio-

nis demokratas pilietis yra išsimokęs, atsakingas asmuo, pilnai įsijungęs į savo šeimos, kaimynijos ir valstybės gyvenimą (galiausiai net į tarptautinės bendruomenės gyvenimą). Tačiau taip teigdamas, krikščionis demokratas tuo pačiu atsiveria nepatogiems klausimams. Kaip galima žmogui plačiausia prasme angažuotis veiklai masinėje industrinėje visuomenėje? Ką iš tikrųjų reiškia politinis įsijungimas liberalion demokratijon, kurioje paprastas pilietis tegali balsuoti tik kas keturi ar penkeri metai (krašto rinkimuose), o vietiniuose, vienokiuose ar kitokiuose rinkimuose gal kas dveji ar treji metai?

Krikščionių demokratų atsakymas yra, kad pramoninė vivisuomenė ir liberalinė demokratija turi būti pritaikintos žmogaus poreikiams, o ne atvirkščiai. Turint galvoje, kad Rousseau siūlyta tiesioginė demokratija yra ir nepraktiška (bent didelėje valstybėje) ir išstatytą įvairiems totalitaristų (kairės ar dešinės) pavojams plebiscitų pagalba, krikščionys demokratai argumentuoja, kad tradicinės, oligarchinės, politinės partijos turi būti perkeistos į modernius politinius sąjūdžius, per kuriuos kovingieji gali aktyviai ir reguliariai jungtis į politinį veikimą. Žinoma, "prigimtinės socialinės struktūros" — darbo sąjungos, šeimų sąjungos ir regijoniniai sambūriai turi turėti pilną teisę .vaidinti šioje naujo stiliaus demokratijoje deramą vaidmenį, nes jos yra tie sambūriai, kuriuose individas gali išvystyti savo asmenybę.

Krikščionių demokratų pluralizmo doktrina turi tiek daug gyvenimo aspektų, kad būtų galima apie tai parašyti visą knygą. Pvz., būtų galima smulkiai išnagrinėti krikščionių demokratų šeimos ir švietimo politiką. Iš tikrųjų šeima yra vienas svarbiųjų krikščionių demokratų rūpesčių, nes ji yra "visuomeninės struktūros kertinis akmuo",[51] ir krikščionys demokratai yra vaidinę svarbų vaidmenį, kad šeimų priedai būtų pakankami ir garantuoti Europos Bendruomenės kraštuose. Švietimo politika yra taip pat svarbi krikščionims demokratams, tačiau kovos už valstybinę paramą laisvosioms mokykloms buvo vedamos ir laimėtos prieš 1950 m. Iš kitos pusės kaip ir šeimos politika, krikščionių demokratų švietimo politika buvo iš esmės nagrinėta kitur.[52] Todėl čia mes panagrinėsime krikščionių demokratų teoriją ir praktiką ryšium su kitais trimis demokratinio pluralizmo aspektais: *pramoniniais santykiais, konstitucijos teorija ir praktika ir devoliucija* (galių decentralizacija). Pirmieji du bus analizuojami naudojantis Vakarų Vokietijos ir Prancūzijos atvejais, o trečiasis — Italijos.

Ryšium su pramoniniais santykiais, krikščionys demokratai visų pirmiausiai remiasi premisa, kad socialinis teisingumas ir ekonominis tvarkingumas reikalauja, kad darbininkai būtų pilnai susipažinę su savo bendrovės tikslais ir siekiniais ir, kad idealiai, jie turėtų atitinkamą vaidmenį sprendimų procese. Tačiau kokį vaidmenį taip ir liko neišspręsta, palikta diskusijoms. Krikščionių demokratų partijų darbo unijų sparnai apskritai yra šiuo klausimu užėmę maksimalistų poziciją, kai tuo tarpu nuosaikieji ir konservatorių sparnai buvo daugiau skeptiški dėl praktiško co-determinacijos įvykdymo. Pirmaisiais pokario metais viršūnėje buvo maksimalistai, tačiau nuo 1950 m. nuosaikieji ir konservatoriai įgijo daugiau įtakos. Mes detaliau pažvelgsime į pramoninės co-determinacijos pastangas Prancūzijoje ir Vokietijoje, tačiau būtina pastebėti, kad krikščionių demokratų partijos vaidino svarbų vaidmenį ir kitų kraštų šiuo klausimu legisliacinėse procedūrose: 1947 m. Austrijoje, 1948 m. Belgijoje ir 1950 m. Olandijoje.

1944 m. gruodžio mėn. vienas prancūzų vadų ir rašytojų rašė prancūzų krikščionių demokratų laikraštyje "L'Aube", kad "vienas iš šiandienos didžiųjų socialinių poreikių yra išvesti darbininkus iš tos izoliuotos proletarinės situacijos, kurion jie buvo suvaryti XIX a. kapitalizmo . . . ir iš naujo juos padaryti jų firmų pilnai atsakingais nariais, vieton ir toliau juos laikius impersonalistinės gamybos sistemos pakeičiamais elementais".[53]

Straipsnio autorius toliau teigė, kad išsprendis nėra visiška darbininkų kontrolė, kaip propagavo komunistai ir kai kurie socialistai, nes tai pakenktų kapitalistinei sistemai, kuri nežiūrint įvairių trūkumų davė "Vakarų pasauliui nepalyginamą materialinę gerovę". Vieton to krikščionys demokratai turėtų siekti "visose firmose sukūrimo institucijų, per kurias darbininkai galėtų kontroliuoti savo socialinius interesus ir gauti apie savo firmą pilną informaciją".[54] Vokiečiai krikščionys demokratai savo 1947 m. *Ahlen* programoje reikalavo to paties: "Tose firmose, kurios yra per didelės darbininko ir darbdavio santykiams vesti asmeninėje plotmėje, darbininkams turi būti garantuota ekonominio planavimo ir socialinės politikos pagrindinių klausimų dalinė kontrolė".[55]

Reikia pastebėti, kad abiem atvejais krikščionys demokratai reikalavo "dalinės kontrolės", bet ne pilnos kontrolės ir nesiūlė, kad kapitalizmas būtų panaikintas.

Prancūzijoje pirmieji žingsniai duoti darbininkams didesnį

balsą pramonės tvarkyme buvo žengti 1945 - 46 m. sukuriant darbo tarybas (*comites d'enterprise*). Teorijoje tarybos buvo įsteigtos visose firmose, kuriose dirbo 50 ar daugiau darbininkų. *Comite* sukarė firmos galva ir darbininkų atstovai firmose, kuriose dirbo iki 500 darbininkų ir darbininkų bei įmonių vadovų atstovai firmose, kuriose dirbo daugiau negu 500 darbininkų. Kandidatus parinko daugiausiai narių turinti darbo unija ir už kandidatus galėjo balsuoti visi darbininkai, sulaukę 18 m. amžiaus bei išdirbę įmonėje bent šešis mėnesius. Kandidatai turėjo būti bent 21 m. amžiaus ir renkami dviejų balsavimų sistema (pirmu balsavimu reikėjo gauti virš 50%balsų, antru balsavimu — paprastą daugumą.[56] Su taryba įmonių vadovybės turėjo tartis (konsultuoti) visais įmonės vadovavimo ir finansinės politikos klausimais. Taryba taip pat turėjo teisę tartis su vadovybe dėl darbo sąlygų ir buvo atsakinga už socialinius reikalus įmonės ribose (salių, valgyklų, sporto įrengimų, etc.). Tačiau ji negalėjo reikšti algų pretenzijų.

Krikščionys demokratai buvo entuziastiški šios naujos santvarkos rėmėjai. Marcel Poimboeuf, vienas iš partijos darbo unijos parlamentarų matė darbo tarybose "tikro bendradarbiavimo tarp įvairių gamybos elementų pradžią, elementų, kurie daug per ilgai buvo kovos stadijoje vieni prieš kitus".[57] Kiti krikščionių demokratų darbo unijų atstovai kalbėjo tą patį. Tačiau entuziazmas dėl darbo tarybų nebuvo perdaug vertingas, nes dauguma įmonių visai paprastai kreipė labai mažai ar visai nekreipė dėmesio į darbo tarybų įstatymą. Jau 1946 m. gegužės mėn. *La Figaro* darbo korespondentas konstatavo: "Įrankis yra . . . klausimas, gi, kaip jis bus naudojamas? Darbo tarybos yra jomis tikėjimo išraiška. Yra reikalinga radikalaus papročių pakeitimo; reikia viltis vadovybių objektyvumu ir darbininkų lojaliu bendradarbiavimu. Iki šiol, bent Prancūzijoje, to nebuvo. Vieton to čia vyrauja didelio slaptumo tradicija "*patronato*" sluogsniuose ir nepasitikėjimo — darbininkuose".[58]

Šie žodžiai galėjo lygiai būti parašyti 25 metus vėliau. Tačiau išlaisvinimo laikotarpio svaigulyje krikščionys demokratai (ir ne tik prancūzai) buvo linkę į naivų optimizmą, kad įstatymais bus galima pakeisti įsišaknijusius papročius.

Kitas krikščionių demokratų darbo sąjungietis Paul Bacon 1947 m. MRP partijos kongrese pareikalavo, kad 1945-46 m.

įstatymai būtų įgyvendinti, o krikščionių demokratų laikraštis L'Aube kvietė į darbininkų ofenzyvą įtikinti *patronatą*, kad šis vykdytų savo "darbo tarybų" įsipareigojimus.[59] Bacon taip pat pasiūlė sukurti naujo tipo pramonės įmonę, vad. *Societe de Travail et d'Epargne*, kurios taryba susidėtų iš trečdalio darbininkų, trečdalio vadovų ir trečdalio savininkų. Visas grupes rinktų jų konstituantos ir įmonės pelnas būtų taip skirstomas, kad jo bent 50% tektų darbininkams. Kiek perdėdamas Bacon teigė, kad tokių įmonių įsteigimas įvykdytų "revoliuciją... darbininkai būtų ekonominiai ir dvasiniai išlaisvinti".[60]

Tačiau šie toli siekią co-determinacijos ir pelno pasidalinimo pasiūlymai nieko neatsiekė. 1950 m. dešimtmetyje prancūzų ekonomijai plečiantis, jie buvo tyliai užmiršti, nors Bacon 1957 m. krikščionių demokratų kongrese pakartotinai siūlė tokias įmones kurti. Tačiau apie 1965 m. buvo aišku, kad nežiūrint augšto atlyginimo, darbininkai nebuvo patenkinti; iš tikrųjų daug darbininkų buvo visiškai kapitalistine sistema nusivylę. Progresyvūs gaulistai, kaip Gilbert Grandval, užsispyrusiai dirbo, kad darbdaviai nustotų laužę darbo tarybų įstatymą, o kiti kairiojo sparno gaulistai, kaip Louis Vallon ir Rene Capitant vėl pradėjo kalbėti apie "kapitalo ir darbo sujungimą".[61] Krikščionys demokratai ir kai kurie gaulistai šią mintį puoselėjo nuo pat išsilaisvinimo.

1966 m. Grandval, kuris buvo Pompidou darbo ministeris, bandė darbo tarybų įstatymą sutvirtinti. Svarbiausia priežastim buvo jo paties ministerijos daviniai, kurie rodė, kad tarybos veikia tik 50% įmonių su virš 500 darbininkų ir tik 10% įmonių su mažiau negu 500 darbininkų, nors pagal įstatymą visos įmonės turinčios daugiau negu 50 darbininkų turėjo turėti darbo tarybas. Kai kuriose Prancūzijos dalyse, ypač šiaurės rytuose, tarybų beveik visai nebuvo. Krikščionių demokratų darbo eksperto George Delfosse daviniais tik 3,000 iš 10,000 esamų tarybų 1966 m. išpildė savo pareigas[62] 1966 m. birželio mėn. Granval įstatymas tarė, kad visos įmonės, turinčios daugiau negu 50 darbininkų, turi tą faktą pranešti darbo ministerijai, kuri tuomet galėtų pasiųsti darbo inspektorius patikrinti tarybų egzistenciją ir veiklą. Dar daugiau, darbininkų atstovai tarybose pagal įstatymą gali dalyvauti posėdžiuose iki 20 val. per mėnesį darbo metu, nenustodami algos (1945-46 m. įstatymas šiuo reikalu nebuvo aiškiai pasisakęs). Galiausiai, įmonių vadovybės turi kas trys mėnesiai painformuoti tarybas apie investacijų padėtį, darbininkų skaičių

ir ateities planus. Pirmasis ir trečiasis punktai nebuvo tokie svarbūs kaip atrodė, nes ministerija turėjo per mažai inspektorių patikrinti apie 25,000 įmonių, kurios turėjo įsteigti tarybas, o iš kitos pusės, įmonės tebeturėjo teisę "konfidencialią informaciją" pasilaikyti sau (jautrus taškas unijose). Krikščionys demokratai naujuoju įstatymu buvo patenkinti, kaip žingsniu į gerąją pusę, nors Georges Delfosse pareiškė katalikų kairiojo sparno laikraščiui "Temoignage Chretien", kad įstatymas buvo "patronato pergalė", nes jis nepakankamai įteisino darbo unijų vaidmenį įmonėse.[63]

Viena iš 1968 m. gegužės - birželio įvykių priežasčių buvo gaulistų technokratų snobiškumas, nes jie, kaip ir *patronatas*, atrodė visiškai nesusidomėję darbo klasės nuomonėmis.[64] To išdava — naujas socialinio draudimo įstatymas, kuris pakėlė darbininkų mokesčius ir sumažino priedus, ir kuris išleistas 1967 m. spalio mėn. dekretu be jokio pasitarimo su darbo unijomis. Šis technokratinis snobiškumas sukėlė geroką darbo unijų nepasitenkinimą ir buvo prasminga, kad *Confederation Francaise Democratique du Travail* (CFDT), kuri į 1968 m. įvykius reagavo pozityviau negu kitos darbo sąjungų konferencijos, pasirodė lygiai suinteresuota darbo tarybų ir darbo unijų reputacija kaip ir atlyginimo pakėlimu per se, pasitarimuose su darbdaviais, kurie privedė prie generalinio streiko galo. Taip CFDT, kuri yra katalikų — Krikščionių demokratų darbo unijų konfederacijos CFTC įpėdinė[65] pakartojo reikalavimą, padarytą daug kartų per eilę metų tokių krikščionių demokratų vadų, kaip Bacon ir Delsosse. Tik 1968 m. jie atsiekė kai kuriuos savo tikslus su Maurice Schumano darbo unijų įstatymu, pagal kurį darbo unijos įgijo teisę veikti įmonėse, darbo patarėjai galėjo atlikti savo pareigas įmonės darbo laiku ir įmonės turėjo duoti darbo taryboms po biurą kiekviename fabrike. Nors Schumano įstatymas galiojo tik toms įmonėms, kuriose dirbo bent 50 darbininkų (tuo būdu jis išskyrė tris milijonus kitų darbininkų), jis buvo mielai sutiktas visų trijų didžiųjų darbo unijų konfederacijų, kurios suprato, kad darbo unijų teisių pilnas pripažinimas buvo quid pro quo už geresnius industrinius santykius. Tačiau kol prancūzų darbininkų dauguma priklauso komunistų kontroliuojamai *Confederation Generale du Travail* (CGT), neatrodo, kad bus reikšmingesnio progreso į co-determinaciją, nes CGT nėra iš tikrųjų susidomėjusi klasių sutaikymu ir "bendradarbiavimu" su kapitalistais. Dabartinė pramoninė Prancūzijos struktūra yra toli

gražu ne tokia, kokią vaizdavosi kai kurie progresyvūs krikščionys demokratai — savininkų, vadovų ir darbininkų sąjunga.

Vakarų Vokietija, Belgija ir Olandija turi socialinius klimatus ir industrinių santykių sistemas, kurios yra kiek artimesnės krikščionių demokratų idealui negu Prancūzijos, tačiau nei šiose valstybėse nėra pasiektas visiškas sutarimas tarp darbo ir kapitalo.[66] Dabar panagrinėsime Vokietijos atvejį.

Darbininkų dalyvavimas įmonių valdyme Federalinėje respublikoje vyksta dviejose formose: kaip pramatyta darbų tarybų (*Betriebstrat)* įstatymuose (1952 ir 1972 m.) ir kaip numatyta co-determinacijos (*Mitbestimmung)* įstatymuose (1951, 1952 ir 1976 m.).[67] Vokiečių krikščionys demokratai yra vieningi darbo tarybų klausimu, bet daug daugiau suskilę dėl *Mitbestimmung.* Apskritai jie taria, kad darbininkai turi būti pilnai informuoti apie įmonės veiklą ir kad jie turi turėti progą įtakoti vadovybės sprendimus, tačiau vadovybė turi galiausiai vadovauti, nes tik specialiai išmokinti vadovai turi patirtį daryti tinkamus sprendimus. Nenuostabu, tad, kad dauguma vokiečių krikščionių demokratų buvo skeptiški co-determinacijos pratęsimui bazuojantis visiška vadovybės ir darbininkų lygybe, bet neturi jokios abejonės apie darbininkų informacijos lygio vertę. Kaip tik dėlto krikščionys demokratai rėmė darbo tarybų legisliaciją 1952 m. ir 1972 m., nors tuo metu jie jau buvo opozicijoje.

1952 m. darbo įstatymas, papildytas 1972 m. pagerinimais, labai atitiko krikščionių demokratų teoriją. Nuo 1952 m. gegužės mėn. kiekviena vakarų vokiečių įmonė, įdarbinusi 5 ar daugiau darbininkų, turėjo turėti *Betriebsrat,* prancūzų *Comite d'enterprise* atitikmenį. Kas trys metai darbdavys privalo duoti vietą ir laiką darbo tarybai išrinkti. Visi darbininkai virš 19 m. gali būti rinkėjais, net (nuo 1972 m.) ir užsieniečiai darbininkai. 1972 m. įstatymas taip pat pramato, kad abi lytys būtų proporcingai *Betriebsrate* atstovaujamos. Darbo tarybų legisliacija nepripažįsta jokio formalaus ryšio tarp darbo tarybų ir darbo unijų (ne taip kaip Prancūzijoje nuo 1968 m. Schumano įstatymo), bet darbo tarybos turi teisę pasikviesti pašalines unijas patarėjų teisėmis, o praktikoje dauguma darbo tarybų narių yra aktyvūs darbo unijų nariai.[68] Darbo tarybos turi teisę būti vadovų konsultuojamos visais klausimais, liečiančiais darbininkų gerovę, e.g. darbo sąlygų, amatų mokymo ir šventadienių tvarkos. Vadovybės turi tartis su tarybomis apie įmonių susijungimus ar uždarymus kaip lygiai apie darbo jėgos pasikeitimus, pvz. darbdavys turi gauti darbo tarybos pritarimą,

jei nori padidinti ar pašalinti savo štabą, ar perkelti, ar skirtingai klasifikuoti įmonės darbininkus. Įmonėse, kuriose dirba daugiau kaip 100 darbininkų, darbo tarybos turi dar daugiau galios: joms specialiai turi būti daromi pranešimai (kas trys mėnesiai) apie įmonės finansinį stovį ir ateities planus. Ginčo atveju, tiek tarybos, tiek įmonių vadovybės gali apeliuoti į pramoninius teismus (*Arbeitsgerichte*). Tačiau pirmoje instancijoje ginčas turi būti referuojamas krašto (*Land*) valdžios arbitražui ir krašto darbo ministeris, savo ruožu, gali ginčą referuoti sutaikinimo tarybai, kurią sudaro abiejų šalių atstovai ir jai pirmininkauja nepriklausomas pirmininkas. Pagal 1972 m. įstatymą, tarybos sprendimai normaliai yra privalomi abiems šalims.

Kai krikščionys demokratai rėmė 1952 m. ir 1972 m. svarbią darbo tarybų legisliaciją, jų nusistatymas pramoninės co-determinacijos reikalais, t.y. darbininkų dalyvavimo įmonių vadovavime klausimais, buvo daug daugiau niuansuotas. 1951 m. co-determinacijos (*Mitbestimmung*) įstatymas tarė bendrą ir lygų vadovavimą visose anglies ir plieno įmonėse, įdarbinusiose 1,000 ar daugiau darbininkų (1957 m. Vokietijoje buvo 57 tokios įmonės).[69] Šios įmonės buvo vadovaujamos dviejų tarybų. Vadovaujamoji taryba (*Aufsichtsrat*) turi vienuolika, penkiolika ar 21 narį, pagal įmonės dydį. Pusė tarybos narių yra skiriamai savininkų ir pusė darbininkų. Pridėtinis narys ("neutralusis") yra abiejų — savininkų ir darbininkų — atstovas, bendru sutarimu kooptuotas. Jis atstovauja viešąjį interesą ir balsams pasidalinus turi balsavimo teisę. *Aufsichtsrat* yra atsakingas už bendrų nutarimų priėmimą. Antroji taryba, įmonės vadovybės vykdomasis komitetas (*Vorstand*) yra atsakingas už kasdieninį įmonės reikalų tvarkymą, jos vadovavimą. Šią tarybą sudaro trys nariai: vadovaujantis direktorius, gamybos vadovas ir darbo direktorius. Visi trys yra lygūs partneriai, o pastarasis negali būti nominuotas ar atstatytas be įstatymas davė darbininkams teisę kartu su vadovais vadovauti įstatymas fsbė darbininkams teisę kartu suv adovais vadovauti įmonėms anglies ir plieno pramonėje. Tačiau ne visi krikščionys demokratai buvo tokia situacija patenkinti, ypač priklausantieji konservatyviam partijos sparnui. Visų pirmiausiai jiems nepatiko parlamento spaudimo forma įstatymą priimant — darbininkai grąsino visuotiniu streiku. Tačiau jiems nepatiko ir pats įstatymas ir jie teigė, kad darbininkai turės neproporcingą atstovų skaičių, o jų manymu įmonėms vadovauti turi

vadovai - menadžeriai. Jiems nepatiko ir faktas, kad tik du iš penkių darbininkų atstovų turėjo būti atstovaujamos įmonės darbininkai (ir net jie turėjo būti patvirtinti atitinkamos darbo konferencijos); likusieji trys galėjo būti kitų įmonių darbininkai. Praktikoje tai buvo daugiausiai apmokami unijų valdininkai, priklausą socialistų dominuojamai *Deutsches Gewerkschaftsbund* (DGB). Šitokia situacija krikščionims demokratams nepatiko, nes jiems atrodė, co-determinacija turėtų reikšti bendradarbiavimą tarp tos pačios įmonės vadovų ir darbininkų.

Vadovaudamiesi savo teorija, krikščionys demokratai pilnai rėmė 1952 m. co-determinacijos įstatymą, kuris darbininkams davė tik trečdalį atstovų priežiūros — vadovaujamose tarybose tose įmonėse, kurios turėjo tarp 500 ir 2,000 darbininkų ir neteikė jiems išskirtinos teisės skirti bet kokį narį į vykdomąją tarybą.

Visą dešimtmetį po 1951 m. įstatymo, *Mitbestimmung* buvo aptilęs vokiečių politikoje ir tik DGB atgaivintas jai reikalaujant, kad co-determinacija būtų išplėsta visose šakose. Kol Ludwig Erhart buvo kancleriu (1963 - 66 m.), krikščionys demokratai šiam reikalui rodė mažai dėmesio; iš tikrųjų vyriausybės deklaracijoje po 1965 m. visuotinių rinkimų, Erhart specialiai tarė nepratęsiąs *Mitbestimmung*. Tačiau jam iš vyriausybės išvirtus ir didžiajai krikščionių demokratų ir socialdemokratų koalicijai egzistuojant (1966 - 69 m.), CDU-CSU buvo priverstos savo nusistatymą persvarstyti. Pradžioje KD tai darė nenoromis, o kadangi ir SPD nenorėjo susidaryti "radikalų" vardo, abi partijos nutarė sudaryti komisiją, kuri turėjo išstudijuoti pramoninės co-determinacijos klausimą ir padaryti savo pasiūlymus. Komisija buvo paskirta 1968 m., tais pačiais metais, kai CDU savo Berlyno kongrese pasisakė už darbo tarybų pagerinimo legisliaciją, bet prieš *Mitbestimmung* pratęsimą. Kai 1970 m. komisija padarė savo pasiūlymus, krikščionys demokratai jau buvo opozicijoje, o Bonnoje buvo socialdemokratų - liberalų koalicinė vyriausybė. Tačiau tiek vyriausybė, tiek opozicija buvo verčiamos ryškinti co-determinacijos reikalu savo nusistatymus, nes klausimas jau buvo tapęs politiniai jautrus.

Komisijos nutarimas co-determinacijos reikalu buvo palankus ir ji rado, kad tokis bendras įmonių vadovavimas nekenkia nei įmonių darbingumui nei pelningumui. Tačiau kadangi įmonių pagrindinis uždavinys yra operuoti kaip darbingiems ekonominiams vienetams ir kad tokios operacijos reikalauja

tinkamų sprendimų, komisijos siūlymas buvo nepratęsti bendro įmonėms vadovavimo principą, kaip to reikalavo DGB ir didžiuma socialdemokratų atstovų parlamente. Vieton to komisija pasiūlė sudaryti vadovaujančias tarybas iš šešių savininkų atstovų, keturių darbininkų ir dviejų pašalinių narių, nors darbo sąlygas liečiančiais klausimais pasiūlymas teikė darbininkams beveik veto teisę.[70]

Socialistų darbo konferencija (DGB) pasiūlymą priėmė labai nenoriai, patvirtindama *Mitbestimmung* užgyrimą ir pasisakydama prieš pratęsimo sulaikymą. Socialdemokratai (SPD) buvo suskilę: partijos vadovybė pasiūlymą priėmė, nors jiems ir nepatiko siūloma veto teisė, o partijos darbo unijų atstovai ir jaunieji socialistai sutiko su DGB pozicija. Liberalų partija, socialistų partneriai vyriausybėje, gi, pritarė komisijos modifikuoto pratęsimo pasiūlymui, bet nepritarė siūlomai formai. Vieton to liberalai (FPD) savo svarbiame 1971 m. Freiburgo kongrese, kuriame buvo priimta nauja partijos programa, pasiūlė, kad vadovaujančios tarybos būtų sudarytos iš šešių savininkų atstovų ir keturių darbininkų. Nors ir būdami koalicijoje su socialistais, liberalai dabar atsistojo net į kairę nuo jų ir lygiai į kairę nuo nuosaikiojo ir progresyvaus CDU sparnų.

Krikščionys demokratai dar prieš 1970 m. pasiūlymą sodeterminacijos klausimu buvo suskilę. Kairysis CDU sparnas, kurį sudarė apie 100,000 socialinių komitetų (*Sozialausschuesse*) narių, vadovaujamų Hans Katzer ir Norbert Vlüm, savo 1967 m. konferencijoje Offenburge pasisakė už co-determinacijos praplėtimą.[71] Iš kitos pusės dešinysis sparnas, vadovaujamas CSU pirmininko Franz-Josef Strauss ir ekonominės tarybos (KD sąjūdžio biznierių sparno) pirm. Klaus Scheufelen buvo aiškiai nusistatę prieš bet kokį co-determinacijos išplėtimą.[72] Žodžių karas tarp abiejų sparnų 1960 m. dešimtmečio gale buvo ypatingai kartus, Blümui specialiai pabrėžiant, kad CDU yra liaudies partija ir ne "ekonominės tarybos kolonijos skyrius".[73] Partija sutarė ginčus nuraminti 1969 m. visuotinių rinkimų metu ir palaukti komisijos pasiūlymo. Po 1970 m. krikščionys demokratai jau neturėjo kitos išeities kaip tik priimti vienokį ar kitokį savo nusistatymą.

1971 m. sausio mėn. CDU kongreso Düsseldorfe dauguma atstovų rėmė šiuo klausimu kompromisinį nusistatymą, pasiūlytą prof. Kurt Biedenkopf, kuris buvo partijos co-determinacijos ekspertas.[74] Biedenkopf pasiūlė "septynių - penkių modelį", tai yra, kad vadovaujančios tarybos turėtų septynis

savininkų atstovus ir penkis darbininkų, tačiau jis buvo prieš bet kokias specialias darbininkų atstovų teises (kaip siūlyta 1970 m. pranešime). Šis kompromisas tebuvo tik provizorinis, nes jį socialiniai komitetai atmetė, išmetėnėdami kongresui, kad šis susilpnino ir taip jau silpną Biedenkopfo pasiūlymą.[75]

Po 1972 m. visuotinių rinkimų pralaimėjimo krikščionys demokratai, išskyrus CSU, *Mitbestimmung* klausimu pakrypo į kairę, nes 1973 m. Hamburgo kongrese jie jau priėmė lygios savininkų ir darbininkų reprezentacijos principą vadovaujamose tarybose, bet su sąlyga, kad balsams pasidalinus *Aufsichtsrate, Vorstandas* turės teisę veikti savo paties iniciatyva.[76]

Savo ruožtu vyriausybės partneriai buvo šiuo klausimu kovos stovyje: iš tikrųjų po CDU Hamburgo kongreso tarp socialdemokratų ir krikščionių demokratų (išskyrus CSU) šiuo klausimu buvo tampresnis sutarimas negu tarp SPD ir FPD. 1974 m. liberalas Werner Maihofer bandė ieškoti kompromiso, bet jam nepavyko ir tik 1976 m. partneriai susitarė ir priėmė sistemą, kuri daugiau panašėjo į CDU - SPD kompromisą, negė į SPD - FPD kompromisą.

Anglies ir plieno pramonės co-determinacijos lygybė vadovaujančiose tarybose tebėra iki šiandien. Vidutinėms įmonėms (tarp 500 ir 2,000 darbininkų) taip pat galioja 1952 m. įstatymas, t.y. tų įmonių tarybas sudaro du trečdaliai savininkų ir trečdalis darbininkų atstovų. Naujasis įstatymas galioja įmonėms, kuriose dirba virš 2,000 darbininkų ir kurios nėra anglies ir plieno kategorijoje. Tokių firmų yra apie 650 ir jose dirba per 7 milijonus darbininkų (apie 70% V. Vokietijos pramonės darbininkų). 1976 m. įstatymas vadovaujančiose tarybose numato paritetą tarp savininkų ir darbininkų.[77] Tačiau turint galvoje, kad vyresnieji įmonių vadovai turi daugiau bendro su savininkais negu su darbininkais, sistema yra palankesnė pirmiesiems, jei jie tik geba sutartinai laikytis. Pvz. vadovaujančioje taryboje, kuri turi 10 savininkų atstovų ir 10 darbininkų, vienas pastarųjų turi būti aukšto rango įmonės vadovas. Abi pusės iš savo tarpo išsirenka po pirmininką ir vicepirmininką ir dviem trečdaliais balsų tarybos pirmininką. Tačiau jei taryba nesutaria, jai pirmininkauja savininkų pirmininkas, o vicepirmininku tampa darbininkų pirmininkas. Ši taryba tuomet skiria vykdomąją tarybą (*Vorstand)* dviem trečdaliais balsų, kuri veda įmonės kasdieninius reikalus. Jei dviejų trečdalių dauguma nesusidaro, pirmininkas po komplikuoto arbitražo, gali vadovautis

paprasta balsų dauguma. Tačiau kaip anglies ir plieno pramonių patirtis rodo, tokie atvejai yra reti.

Gal dar per anksti spręsti apie co-determinacijos praplėtimą Vakarų Vokietijoje. Tačiau krikščioniškosios demokratijos teorijos kontekste jau dabar galima tarti, kad pramonės santykių sistema, veikianti šiandienos V. Vokietijoje, didele dalimi atitinka krikščioniškosios demokratijos siekinius — informacijos maksimumą darbininkams kartu su bendru įmonių vadovavimu, kuris nusvertas savininkų ir vyresniųjų įmonių vadovų naudai. Iš kitos pusės Prancūzijoje senosios XIX a. kapitalizmo tredicijos mirė sunkiai. Nei pagal teisę, nei praktiškai prancūzų darbo komitetai nėra tiek galingi, kiek vokiečių darbo tarybos. Prancūzų savininkai ir dabar veikia slapčiomis, o didžiausia darbo konfederacija, komunistų kontroliuojama CGT yra nusistačiusi prieš bendrą įmonių vadovavimą kaip kompromisą su kapitalizmu, kai tuo tarpu socialistų - katalikų CFDT yra daug mažiau susidomėjusi co-determinizmu, negu ankstesnė krikščionių demokratų CFTC. Ar galutinėj analizėj absoliuti partnerystė tarp kapitalo ir darbo — galutinis krikščionių demokratų tikslas — gali būti pasiekta, žinoma, yra didelis klausimas, nes abi pramonės pusės visuomet turi įvairių skirtumų įvairiais klausimais. Todėl nenuostabu, kad praktikoje krikščionys demokratai pasirinko paprastesnes pramoninių santykių pagerinimo schemas: geresnę darbininkų informaciją ir teisę įtakoti įmonės tvarkymą. Tačiau nei Vokietija, nei Prancūzija toli gražu nepasiekė laukto idealo: ekonominės ir socialinės demokratijos be socialinių konfliktų. Tačiau tiek tuose kraštuose, tiek apskritai V. Europoje krikščionys demokratai yra didele dalim prisidėję prie XIX a. kapitalizmo modelio transformacijos į kažką daug daugiau žmoniškesnį.

Dabar pažiūrėkime į du kitus "demokratinio pluralizmo" aspektus. Kaip krikščionių demokratų teoretikai yra didžiai kritiški XIX a. liberalizmo atžvilgiu, taip lygiai jie kritikavo ir tradicinės literalinės demokratijos modelius; pirma, kad šie modeliai teleido tik mažam teritorinių atstovų skaičiui dalyvauti aktyvioje politikoje ir antra, kad tokie modeliai tarnavo galios centralizacijai valstybės viršūnėje. Savo ruožtu krikščionių demokratų teoretikai piršo savo "pagerintą" liberalinės demokratijos tipą, kuriame ne tik tradiciniai parlamentarai dalyvavo politikoje, bet ir "prigimtinių socialinių grupių" atstovai. Praktikoje tai krikščionis demokratus vedė į stiprų užsiangažavimą dviejų rūmų sistemai, kartais specifinei, kurioje "prigimtinės

socialinės grupės" tam tikrą vaidmenį vaidino antruose rūmuose, o kartais į galių paskirstymą regijoninėms valdžioms. Nereikia nei sakyti, kad krikščionys demokratai ne visuomet pasiekė savo tikslo. Tačiau prancūzų konstituciniai debatai 1945 - 1946 m. teikia įdomų pavyzdį, kokius tikslus krikščionys demokratai turėjo galvoje.

1946 m. sausio mėn. Paul Coste-Floret, vienas iš vadovaujančių MRP konstitucinių teisininkų pareiškė, kad krikščionys demokratai yra iš pagrindų nusistatę prieš *government d'assemblee*, t. y. visų politinių galių sukoncentravimą Tautinėje Asamblėjoje, ko siekė komunistai ir socialistai. Vieton to krikščionys demokratai siūlo "mišrią" sistemą, kurioje antrieji rūmai vaidintų svarbią, nors menkesnę, rolę visame legislaciniame procese. Antrieji rūmai būtų lyg "apmąstymo" vieta, kurioje būtų persvarstomi įstatymų projektai. Rūmai turėtų nudelsinančią galią sulaikomojo veto formoje. Tačiau antrųjų rūmų specifinis pobūdis, skiriantis juos nuo trečiosios respublikos senato, būtų dalyvavimas juose "prigimtinių socialinių grupių" atstovų.

"Argi nėra regijonalinių ir vietinių interesų, kuriuos reikalinga ginti? Nebūtų logiška duoti kraštui grynai individualistinę atstovavimo sistemą kaip tik tuo momentu, kai mes bandome sutvirtinti bendruomenės ryšius. Antrieji rūmai turėtų atstovauti šiuos bendruosius bendruomenės interesus, kurių šiandien niekas neatstovauja".[78] Šį pasiūlymą rėmė ir Maurice Guerin, vadovaujantis krikščionių demokratų darbo unijų lyderis, kuris savo ruožtu siūlė, kad juose būtų atstovaujamos ir darbo unijos. Tačiau abiems didžiosioms kairiųjų partijoms esant opozicijoje — joms atrodė tokis pasiūlymas kvepiąs "korporatizmu" ir Vichy — krikščionys demokratai antrųjų rūmų negavo. Tačiau įdomu, kad po 15 metų krikščionys demokratai ir Pierre Mendes-France šalininkai vėl pasiūlė "Ekonominio senato" projektą, kuriame tilptų socialinių grupių, atskirų regijonų ir užjūrio teritorijų atstovai. Jie svarstė net ir didesnį projektą, senato ir ekonominės bei socialinės tarybos junginį; šis naujas ekonominis senatas turėtų svarbų vaidmenį legislaciniame procese bei ekonomijos planavime, bet būtų subordinuotas Tautinei Asamblėjai.[79] Tačiau šie krikščionių demokratų pasiūlymai "prigimtinėms socialinėms grupėms" atstovauti nei ketvirtoje, nei penktoje respublikoje nesusilaukė didesnio pasisekimo.

Esamose pokario politinėse sąlygose turbūt prancūzų

krikščionys demokratai laimėjimo ir negalėjo laukti. Steigiamajame susirinkime (asamblėjoje) — 1945 m. spalio mėn. — 1946 m. gegužės mėn. komunistai ir socialistai turėjo daugumą, bet jų konstitucijos projektas grįstas *gouvernement d'assambleé* principu, buvo 1946 m. gegužės 5 d. referendume atmestas milijono balsų skirtumu. Antrajame steigiamajame susirinkime (1946 m. birželio - lapkričio mėn.) komunistai ir socialistai jau neturėjo daugumos ir krikščionių demokratų nusistatymas laimėjo kiek daugiau balsų. (1946 m. birželio mėn. krikščionys demokratai pasiekė savo rinkiminį zenitą — 5,5 mil. balsų arba 27% visų balsų, kas reiškė 169 atstovus, 16 daugiau negu antros vietos komunistai). Po 1946 m. birželio mėn. kitų partijų nuolaidos ryšium su prezidentūra buvo visai nemažos. Atvirkščiai originaliems konstituciniams pasiūlymams, dabar sutarta, kad prezidentas būtų renkamas slaptu abiejų parlamento rūmų balsavimu; kad jis pirmininkautų ministerių tarybai, krašto apsaugos komitetui ir aukštajai teisminei tarybai, pagaliau, kad jis skirtų ministerį pirmininką be išankstinės konsultacijos su Tautinės asamblėjos pirmininku (nors designuotojo ministerio pirmininko programą tvirtina ta pati asamblėja). MRP kaip ir kiti Europos krikščionys demokratai norėjo valstybės galvos su tikromis, nors ribotomis, galiomis ir jai nepatiko visiškai nepažaboti tik vieneri rūmai. Tokia institucija būtų visiškai priešinga krikščionių demokratų teorijai apie institucinį balansą ir kontrolę.

Dvylika metų vėliau prancūzų krikščionys demokratai pritarė prezidento galių sustiprinimui, kuris išplaukė penktajai respublikai perorganizuojant vyriausybės funkcijas. Pierre Henri Teitgen, vienas iš trijų 1958 m. konstitucinio komiteto krikščionių demokratų narių savo partijos centro komitetui pareiškė: "Prezidentui yra suteiktos labai didelės galios, bet jis nėra nei hierarchinis ministerio pirmininko viršininkas, nei jo antagonistas. Ministeris pirmininkas tebekontroliuoja vyriausybės politiką; jis atsakingas parlamentui, šis yra tikras parlamentinis režimas".[80]

Kaip vėliau pasirodė, Teitgen klydo. Penktoji respublika išsivystė ne į parlamentinį, bet į prezidentinį režimą ir nenuostabu, kad netrukus krikščionys demokratai pradėjo kritikuoti De Gaullio autoritetinį galios naudojimą kaip jie anksčiau kritikavo per didelę Tautinės asamblėjos galią, kurią jai suteikė kairiųjų pasiūlyta 1946 m. konstitucija.[81]

Vakarų Vokietijoje krikščionys demokratai, ypač vietinių

kraštų - valstijų (*Länder*), susibūrusių į vadinamą *Ellwangen Kreis*, stengėsi suteikti daugiau galių tiek kraštams, tiek *Bundesratui* - Senatui, kuriame kraštai yra tiesioginiai atstovaujami politinių partijų atstovų. Bavarai nebuvo stipriausi decentralizacijos rėmėjai: "Mes esame federalistai iš įsitikinimo ir patyrimo. Mes atmetame centralizuotą, vienalytę valstybę, kaip bergždžią separatizmą . . . Vokiečių federalinė valstybė, kurios mes siekiame, turi būti iš atskirų kraštų (*Länder*) savanoriško susijungimo".[82]

Tačiau visi parlamentinės tarybos, kuri suredagavo federalinės respublikos Pagrindinį Įstatymą (konstituciją) nariai krikščionys demokratai siekė decentralizuotos sistemos.[83] Ir tai sutapo su krikščionių demokratų teorija apie sprendimų darymą žemiausiose institucijose ir vienos institucijos balansavimą prieš kitą pluralistinėje liberalioje demokratijoje. Žinoma, Vokietijoje krikščionys demokratai turėjo tą lengvatą, kad pamokslavo jau įtikėjusiems, nes nors kai kurios *Länder* ir buvo dirbtinai sukurtos ir socialdemokratai siekė daugiau centralizuotos valstybės, čia egzistavo jau sena federalizmo tradicija arba bent regijoninis identitetas valstybės statybai remti.

Iš kitos pusės Italija teikia gerą pavyzdį kaip atsiranda skirtumai tarp teorijos ir praktikos pačiuose krikščionyse demokratuose institucinio pluralizmo srityje. (Čia atskiruose regijonuose buvo ir stipraus savybiškumo). Italų steigiamojoje asamblėjoje beveik visi krikščionys demokratai stovėjo už galių paskirstymą atskiriems regijonams. Tiesa, reikia skirti užkietėjusius federalistus, Don Sturzo tradicijų paveldėtojus, kurie jau nuo 1919 m. reikalavo "administracinės decentralizacijos, vietinės autonomijos ir regijonų sukūrimo".[84] ir šiauriečius krikščionis demokratus, kurie norėjo apkarpyti senos Napoleono valstybės sparnus, bet nenorėjo rizikuoti konfederacijos, kuri Italiją susilpnintų politiškai ir ekonomiškai. Tačiau visa krikščionių demokratų partija atrodė įsitikinusi, kad koks nors decentralizacijos laipsnis yra reikalingas — ir kaip garantija prieš kokio nors ateities Mussolinio perdaug centralizuotą vienalytę valstybę ir, kad "prigimtinės socialinės grupės" turėtų progą pareikšti savo nuomones. DC sekretoriaus Attilio Piccioni nuomone, tokios grupės vargu gali būti atstovaujamos centrinėse institucijose, kai provincijos yra per mažos tinkamai reprezentacijai lyg būdamos mažesnės už mažiausias interesų grupes.[85] Aiškiausias atsakymas buvo sekti Luigi Sturzo pasiūlymais ir sukurti regijonines valdžias.

Turint mintyje steigiamosios asamblėjos sudėtį nenuostabu, kad 1946 - 48 m. debatai sukūrė regijonalinės valdžios kompromisinį modelį, nes liberalai ir monarchistai (i. e. konservatoriai) buvo nusistatę prieš decentralizaciją nemažiau negu bet kada nuo Italijos susijungimo, o komunistai ir socialistai (ypač pastarieji) laikėsi nusistatymo, kad perdaug galios perleidus regijonams, bus suskaldytas dirbančiosios klasės sąjūdis. Steigiamojo seimo priimtoji regijoninių valdžių forma, tad, buvo teisingai aptarta kaip "lyg vidurkis tarp visiško federalizmo ir visiško centralizmo".[86] Specifiniai konstitucijos 115 ir 117 paragrafai atrodė vienas kitam prieštaraujantys. Pirmasis tarė, kad regijonai yra "autonominiai vienetai, turį savo galias ir funkcijas"; jie buvo atsakingi už sveikatos priežiūrą, viešuosius darbus, žemės ūkį ir miškininkystę, viešąją transportaciją, vandenį ir regijoninį planavimą. Tačiau 117 skirsnis tuojau pat regijoninę jurisdikciją aprėžė tardamas, kad "tokia legislacija negali prieštarauti krašto interesams"; jei ji priešinasi, centrinė valdžia gali regijono įstatymus panaikinti.

Situacija buvo dar sukomplikuota įsteigiant du regijonų tipus. 116 skirsnis suteikė specialią autonomijos formą Sicilijai, Val d'Aosta, Trentino-Alto Adige, Friulia - Vecezia Giulia ir Sardinijai. Šiems regijonams buvo suteiktos plačiau siekiančios teisės negu kitiems.[87] Jos taip pat jas gavo daug anksčiau. Atrodė, kad šie regijonai, kurie anksčiau yra turėję separatistinius sąjūdžius, gauna specialias privilegijas tam, kad išlaikius juos lojalius Italijos valstybei. Jau 1948 m. visi šie specialaus statuso regijonai, išskyrus Frulia-Venezia Giulia (kuris turėjo laukti iki 1964 m.) turėjo savo valdžias. Likusieji 14 regijonų (15 po nutarimo atskirti Molise nuo Abruzzi 1963 m.) buvo Piedmont, Lombardija, Veneto, Ligurija, Emilija-Romagna, Tuskanija, Umbrija, Marche, Lazio, Abbruzzi-Malise, Campanija, Apulija, Basilicata ir Calabrija. Jie turėjo laukti iki 1970 m., iki jų regijoninės valdžios buvo sukurtos.

Regijonines institucijas sudaro išrinkta regijoninė taryba, kuri savo ruožtu išrenka prezidentą ir vyriausybę (*giunta*). Tačiau kiekvienas regijoninės tarybos priimtas įstatymas turi būti patvirtintas centrinės vyriausybės paskirto komisijonieriaus; jis iš tikrųjų yra super-prefektas. Jei komisijonierius įstatymo netvirtina, (o tą jis turi padaryti 30 dienų laikotarpyje), jis gali jį grąžinti regijoninei tarybai. Jei pastaroji jį vėl priima

— šį kartą už jį turi balsuoti absoliuti narių dauguma — centrinė vyriausybė gali jį nukreipti į konstitucinį teismą (jei kvestijonuoja jo teisėtumą) ar į parlamentą (jei konfliktas yra politinis). Pastaruoju atveju parlamentas gali regijoninę tarybą paleisti, jei nutaria, kad taryba yra "priėmusi konstutucijai priešingą įstatymą", po ko regijonaliniai rinkimai turi būti šaukiami trijų mėnesių būvyje. Pirminiai konstitucijos paragrafai buvo vėliau papildyti įvairiais įstatymais, liečiančiais balsavimo teises, kandidatų tinkamumą, rinkiminius įstatymus (visuose atvejuose proporcinę reprezentaciją) ir finansinės "autonomijos" dygliuotą problemą. Regijonalinėms valdžioms leidžiama rinkti tam tikrus mokesčius, bet jie sudaro vos 7-tąją reikalingų pajamų dalį, likusi suma ateina iš centrinės vyriausybės. Galutinės finansinių reikalų, o ir kitų, jurisdikcinės ribos dar iki šiandien nėra nustatytos, tačiau aišku, kad centrinė vyriausybė nėra atleidusi savo piniginės varžtų.[88]

Galima klausti, kodėl konstitucinės provizos kurti regijonalines valdžias nebuvo vykdomos iki 1970 m. (20 metų po konstitucijos priėmimo), ypač, kad kiekviena pokarinė Italijos vyriausybė buvo dominuojama krikščionių demokratų, kurie teigė savo stiprų nusistatymą už galių paskyrimą regijonams. Italai krikščionys demokratai dažnai randa savo neveiksmingumui pateisinti gerų priežasčių. Teisių skyrimas (as neskyrimas) regijonams nesudaro išimties. Buvo tariama, kad tuojau po karo buvo silpna ekonomija, kuri reikalavo stiprios centrinės vyriausybės. Šaltajam karui išsivysčius buvo pateiktas kitas argumentas, būtent, kad Italija negalėjo rizikuoti galimybe, nors ir tolima, kad tokie komunistų dominuojami regijonai kaip Tuskanija ir Emilija neatsiskirtų ir nebandytų įsijungti į Sovietų Sąjungą, kas išprovokuotų civilinį karą. Tačiau nėra abejonės, kad 1950 m. dekados nieko neveikimo svarbiausia priežastimi buvo konservatorių dominacija DC, tų pačių konservatorių, kurie visais klausimais ir visuomet laikėsi status quo nuo pat Italijos susijungimo. Nuo "atsivėrimo į kairę" 1960 m. dešimtmetyje regijonalizmas vėl tapo diskutuojamu klausimu. Fanfani, Rumor ir Moro, visi įvairiais laikais reiškė savo dėmesį regijonalizmui, bet tik Moro aktyviai kovojo jam įgyvendinti. Moro galiausiai pasisekė po, turbūt, ilgiausios Italijos isotrijoje parlamentinės kovos: 213 balsavimų atstovų rūmuose, 825 balsavimų senate ir 600 prakalbų regijonuose (i. e. tuose, kurie neturėjo specialaus statuso).

Tačiau kas iš tikrųjų buvo atsiekta? Šiandien yra 20 regi-

jonų (5 su specialiu statusu), visi su savo tarybomis ir vyriausybėmis. Tačiau daugelis klausimų lieka neatsakytų. Tikslios centrinės valdžios ir regijonų jurisdikcijos tebėra nenustatytos. Sukūrimas dar vieno valdžios sluogsnio sudaro biurokratų daugėjimo pavojų, kai Italija jau dabar kenčia nuo per gausių ir neproduktingų valdžios tarnautojų. Tai pablogina ir taip rimtą korupcijos problemą pasislėpusią po *sottogoverno ir clientelismo* vardais. Socialistų ekonomistas Guidicci sako, kad regijonai, kurie turėjo būti sukurti turint galvoje Europinę Bendruomenę, yra jau dabar per maži, kad būtų veiksmingi administraciniai vienetai. Kiti kritikai pastebėjo nemažų ekonominių skirtumų tarp įvairių regijonų. Pvz. Lombardija, kuri turi septintadalį Italijos gyventojų, pagamina trečdalį krašto produktų (gaminių ir patarnavimų), kai Abruzzi, Molise, Campania ir Basilicą indėlis yra tik Lombardijos trečdalis. Tuo pačiu metu ribotos finansinės regijonų galios neteikia galimybių sveikai vietinės ekonomijos ir autonomijos nuotaikai vystytis. Jokia vyriausybė, centrinė ar regijoninė, negali išlaikyti savigarbos, jei ji turi priklausyti kitų finansinės malonės. Ir vistik pagal krikščioniškosios demokratijos teoriją, svarbiausia revoliucijos priežastis yra leisti demokratijai žydėti tarp piliečių. Galiausiai priešingai krikščioniškosios demorkatijos teorijai nėra jokių įrodymų ar davinių, kad šeimų sąjungos, vartotojų organizacijos, darbo unijų skyriai ar kitokios "prigimtinės socialinės grupės" būtų ką nors iš regijoninės devoliucijos laimėjusios. Tiek regijoninėje, tiek tautinėje plotmėje, dabartinės italų sistemos didžiausi laimėtojai yra profesiniai politikai ir biurokratai. Iš tikrųjų, krikščioniškosios demokratijos teorija apie institucinį pluralizmą Italijoje neatsiekė savo tikslo.

Išvada

Šiame skyriuje aš viliuosi parodęs, kad nors krikščioniškoji demokratija teorijoje ir remiasi visa eile svarbių politinių ir socialinių principų, jie nesudaro užtenkamai preciziškos doktrinos visumos, kad būtų galima ją vadinti krikščioniškosios demokratijos ideologija. Iš tikrųjų dalis krikščioniškosios demokratijos patrauklumo be abejonės glūdi jos pragmatizme, bet tai nėra tasis "nešlifuotas" pragmatizmas ("mes geriausiai žinome, kaip tvarkyti vyriausybę") būdingas amerikiečių respublikonams ir demokratams ar net britų konservatoriams. Krikščioniškoji demorkatija iš esmės yra *europinis* fenomenas, ne amerikiečių

ir britų fenomenas ir kaip tokia yra savo aplinkos produktas — kiek daugiau "ideologiškos" aplinkos negu Jungtinės Valstybės ar Jungtinė karalija.[89] Profesorius Joseph Rovan, pasižymėjęs krikščioniškosios demokratijos istorikas argumentuoja, kad pastaraisiais metais "krikščioniškoji" dalis yra sumažėjusi, tačiau yra klaida žvelgti į krikščionis demokratus kaip į paprastus konservaotrius, nors ir yra nemažos konvergencijos tarp vokiečių krikščioniškosios demokratijos ir britų konservatizmo.[90] Iš tikrųjų, kaip liūdija didžiulis Konrado Adenauerio fundacijos[91] išleistas krikščionių demokratų programų tomas ir nemažas krikščionių demokratų teoretinių žurnalų skaičius, krikščionių demokratų politikai, akademikai ir žurnalistai ir šiandien rūpinasi teorijos ir praktikos ryšiais. Kaip buvo įrodyta šiame skyriuje, krikščionys demokratai bandė pritaikyti savo principus politikoje žmogaus teisių, pramoninės co-determinacijos, konstitucinių galių perskyrimo ir devoliucijos srityse. Krikščionys demokratai turi ir kitų principinių užsiangažavimų, kaip stiprią europinės integracijos ir Atlanto sąjungos paramą, pagrįsta jų noru išsaugoti liberalią demokratiją ir jų užsiangažavimą socialinės rinkos ekonomijai, pagrįstą jų noru sutaikinti ekonominę laisvę su socialiniu teisingumu.

Suprantama, kad negalima kalbėti apie krikščioniškosios demokratijos ideologiją, jei ideologiją suprantame kaip vientisą požiūrį į politiką, pagrįstą tikslia programa ir uždaviniais. Tačiau negali būti abejonės, kad tiek teorijoje, tiek praktikoje esama eilės politinių ir filosofinių principų, kurie skiria krikščioniškąją demokratiją nuo socializmo ir konservatizmo, ir net nuo šių politinių filosofų nuosaikiųjų versijų. Panašiai į konservatorius, krikščionys demokratai pabrėžia individo svarbą, tačiau su kiek kitokiu kirčiu, nes krikščionys demokratai siekia tiek individo vystymosi ir iniciatyvos, tiek visuomenės silpnųjų apsaugos. Panašiai į socialdemokratus, krikščionys demokratai pabrėžia žmogaus teises, bet vėl kiek kitaip, nes jie mato žmogaus teises krikščioniškųjų vertybių kontekste. Panašiai į socialdemokratus ir konservatorius, krikščionys demokratai yra užsinagažavę liberaliai demokratijai ir socialiniam pluralizmui, bet jų "prigimtinių socialinių struktūrų" vaidmens pabrėžimas skiria juos nuo abiejų kitų.

Viską persvarsčius, krikščioniškosios demokratijos teorija gali atrodyti kaip kokis sudurtinis skolinys kitų politinių ir socialinių teorijų. Iš kitos pusės kai kurie krikščioniškosios demokratijos siekiniai, i.e. tolima visiška darbo ir kapitalo

vienybė ir viltis, kad kada nors kiekvienoje valstybėje gyvuos politiniai aktyvi ir socialiniai atsakinga piliečių dauguma, atrodo besą utopija. Ir praktikoje krikščionys demokratai dažnai neįvykdė idealus, kurie paskelbti jų ankstyvuose manifestuose ar įgyvendino ekonominę ir socialinę demokratiją, kurioms jie yra teoretiškai užsiangažavę. Tačiau iš pozityviosios pusės negalima paneigti, kad krikščionys demokratai visuomet pabrėžė žmogaus teises, visuomet kūrė "kapitalizmą su žmogišku veidu" ir tuo būdu padėjo įgyvendinti geresnius pramoninius santykius ir žmoniškesnę visuomenę. Gal už viską svarbiau, jie vaidino pagrindinį vaidmenį, padėdami Europos konservatoriams priimti liberalios demokratijos principus.

Išnašos:

47. Žr. pvz. M. P. Fogarty, Christian Democracy in Western Europe, 1820-1953 ir J. Lenoir, Essai sur la democratie chretienne et ses fondements philosophiques, 2 skyrius 41-100 psl.
48. Žr. žemiau, 8 skyrius.
49. Quadragesimo Anno, 1931, CTS leidimas, 37 psl.
50. Žr. žemiau, 51-2 psl.
51. Belgų GVP-PSC Kalėdų programa, 1945 m., 3 skyrius. Žr. taip pat panašius pareiškimus apie šeimas vokiečių, prancūzų, italų ir olandų programose Synopse der Parteiprogramme der Christlich-Demokratischen Parteien Westeuropas. 74-6 psl.
52. Žr. pvz. M. P. Fogarty, Christian Democracy, 5 skyrius.
53. L'Aube, 1944 m. gruodžio 28 d.
54. Ibid.
55. Ahlen programą galima rasti K. Stollreither puikiame dokumentų rinkinyje ir komentaruose, liečiančiuose Mitbestimmung — Mitbestimmung: Ideologie oder Partnerschaft? 115 psl.
56. Po 1947 metų rinkimai buvo vykdomi proporcinio atstovavimo principu.
57. Prancūzų Tautinės Asamblėjos Journal Officiel, 1944 m. gruodžio 12 d.
58. Le Figaro, 1946 m. gegužės 15 d.
59. L'Aube, 1949 m. balandžio 22 d.
60. MRP tautinis kongresas 1947 m.
61. Vallon įstatymo pakeitimas (1967 - 68) įvedė švelnaus pelno pasidalinimo sistemą įmonėse, kurios turėjo virš 100 tarnautojų. Detales žr. Ordonnance Nr. 67-694, 1967 m. rugpiūčio 17 d. ir Decret Nr. 68-528, 1968 m. gegužės 30 d.
62. Forces Nouvelles, 1966 m. rugsėjo 30 d.
63. Temoignage Chretien, 1965 m. liepos 8 d.
64. Žr. pvz. D. B. Goldey, "The Events of May and the French General Election of June 1968".
65. Confederation Francaise des Travailleurs Chretiens (CFTC) 1964 nutarė nutraukti konfesinius ryšius ir pakeisti savo vardą

į Confederation Francaise Democratique du Travail (GFDT). 1964 m. kongrese 90% delegatų balsavo už tokį pakeitimą; 10% nutarė pasilikti kaip buvę ir pasivadino La GFTC maintenance.

66. Žr. įdomų palyginimą, liečiantį Prancūziją, Belgiją, Luksemburgą ir Angliją J. R. Carby Hall knygoje "Worker Participation in Europe".
67. Šių įstatymų detalių žr. Stollreither, Mitbestimmung, 146 psl.
68. Pirmuose rinkimuose po 1972 m. naujojo įstatymo tebuvo šiuo atžvilgiu tik mažas pasikeitimas. 78% išrinktųjų buvo aktyvūs darbo unijų nariai. Nors užsieniečiai darbininkai pirmą kartą turėjo pilnas teises, jų nedaug tebuvo darbo unijose. 78% skaičius atitiko ankstesnius davinius. Žr. G. Kloss, West Germany: An Introduction, 97 psl.
69. Įstatymas taip pat saisto ir nedidelį skaičių kitokių įmonių — Aktiengesellschafts.
70. Stollreither, Mitbestimmung, 156 psl.
71. Žr. Zur Diskussion gestellt, 4 psl. (Sozialausschuesse 1968 m. išleista brošiūra).
72. Žr. G. Fridham Christian Democracy in Western Germany, 179 - 80 psl. O apie CSU konservatizmą žr. žemiau 149 160 psl.
73. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1968 m. liepos 25 d.
74. Apie Duesseldorfo debatus ir rezoliuciją žr. CDU Bundesparteitag, 1971 m., 246 pwl. Apie Biedenkopfo pažiūras žr. taip pat jo knygą Mitbestimmung.
75. Žr. pvz. Hans Katzer kalbą Duesseldorfo kongrese išspausdintą Bundesparteitag, 1971 m., 265 psl. Taip pat Norbert Bluems, Reaktion oder Reform: Wohin geht die CDU?
76. CDU Bunderparteitag, 1973, 512-14 psl. Taip pat "Die Mitbestimmungsmodelle der CDU-CSU im Jahre 1973". Stollreither Mitbestimmung, 234-44 psl.
77. Sekančioje proporcijoje: įmonės su mažiau kaip 10,000 tarnautojų — 6:6, tarp 10,000 ir 20,000 — 8:8 ir virš 20.000 — 10:10.
78. Cituota Einaudi ir Cognel, Christian Democracy in Italy and France, 134 psl.
79. Žr. pvz. J.E.S. Hayward, Private Interest and Public Policy: The Experience of the French Economic and Social Council, 91-8 psl.
80. Le Monde, 1958 m. rugsėjo 9 d.
81. Žr. detales R. E. R. Irving, Christian Democracy in France, 231 - 43 psl.
82. Die Dreisig Punkte der Union, 7 psl.
83. Žr. J. F. Golay, The Founding of the Federal Republic of Germany, 41-4 psl.
84. Cituota E. Santarelli, Dossier sulle regioni, 52 psl.
85. A. Piccioni, Dal congresso di Roma al congresso di Napoli, 14 psl.
86. P. A. Allum and G. Amyot, "Regionalism in Italy: Old wine in new Bottles", 56 psl.
87. Visas detales žr. Martin Clark, "Italy: regionalism and Bu-

TRYS PIRMININKAI APIE KUN. MYKOLĄ KRUPAVIČIŲ

Kun. Mykolas Krupavičius mirė penktadienio popietį. Šeštadienį ir sekmadienį Čikagoje vyko metinis VLIKo seimas. Berods prieš mėnesį nuo savo mirties, kalbėdamas su tuometiniu LKDS pirmininku, kun. Krupavičius džiaugėsi, kad seimas bus Čikagoj ir rengėsi jame dalyvauti. Atsitiko kitaip. Sekmadienį, po seimo paskutinio posėdžio, buvo nutarta su buvusiuoju savo pirmininku atsisveikinti, nelaukiant visuomenės atsisveikinimo, kuris turėjo būti vėliau, nes daugelis VLIKo narių turėjo išvažiuoti į namus kituose miestuose.

Ir taip ankstyvą popietį į Cicero lietuviškus laidotuvių namus susirinko nemažas būrys VLIKo narių, PLB pirmininkas, būrys krikščionių demokratų ir šiaip velionio gerbėjų. (Ar PLB pirmininkas Stasys Barzdukas dalyvavo VLIKo seime, ar jis tuo metu buvojo Čikagoje kitais reikalais, dabar jau nebeatsimenu). Susidarė situacija, kad tą popietį su velioniu atsisveikino trys pirmininkai — VLIKo, PLB ir LKDS. Kiek atsimenu, šis atsisveikinimas nebuvo minėtas spaudoje.

Žemiau pateikiame iš magnetofono juostelės nurašytas atsisveikinimo kalbas, kurios lygiai iki šiol, atrodo, periodinėje spaudoje niekur nebuvo spausdintos. **Red.**

Dr. Kęstutis Valiūnas, VLIKo pirmininkas:

Sunku kalbėti, kai iš šeimos išsiskiria jos narys, bet ypatingai sunku kalbėti, kad tauta nustoja tokio savo nario, kuris

---

reaucratic Reform", 44-73 psl. J. Conford, red. knygoje "The Failure of the State".

88. Ibid. 56 psl.
89. Žinoma, P. Amerikoje yra svarbus krikščionių demokratų sąjūdis, bet aš čia tenoriu kontrastuoti tik anglosaksiškas ir euorpines krikščionių demokratų partijas.
90. J. Rovan nespausdinta studija "Krikščioniškoji demokratija ir kairė Europoje", pateikta Washingtono konferencijoje apie krikščioniškąją demokratiją Europoje, 1976 m. lapkričio mėn.
91. Synopse der Parteiprogramme der Christlich-Demokratischen Parteien Westeuropas; žr. specialiai Werner Weidenfeld įžangą, 92 psl. Politische Meinung ir Soude (abi vokiečių kalba), Politich Perspektief (olandų), La Discussione (italų), France-Forum (prancūzų) ir įvairūs CEPESS leidiniai, Belgijos Socialinės krikščionių partijos tyrimo skyrius.

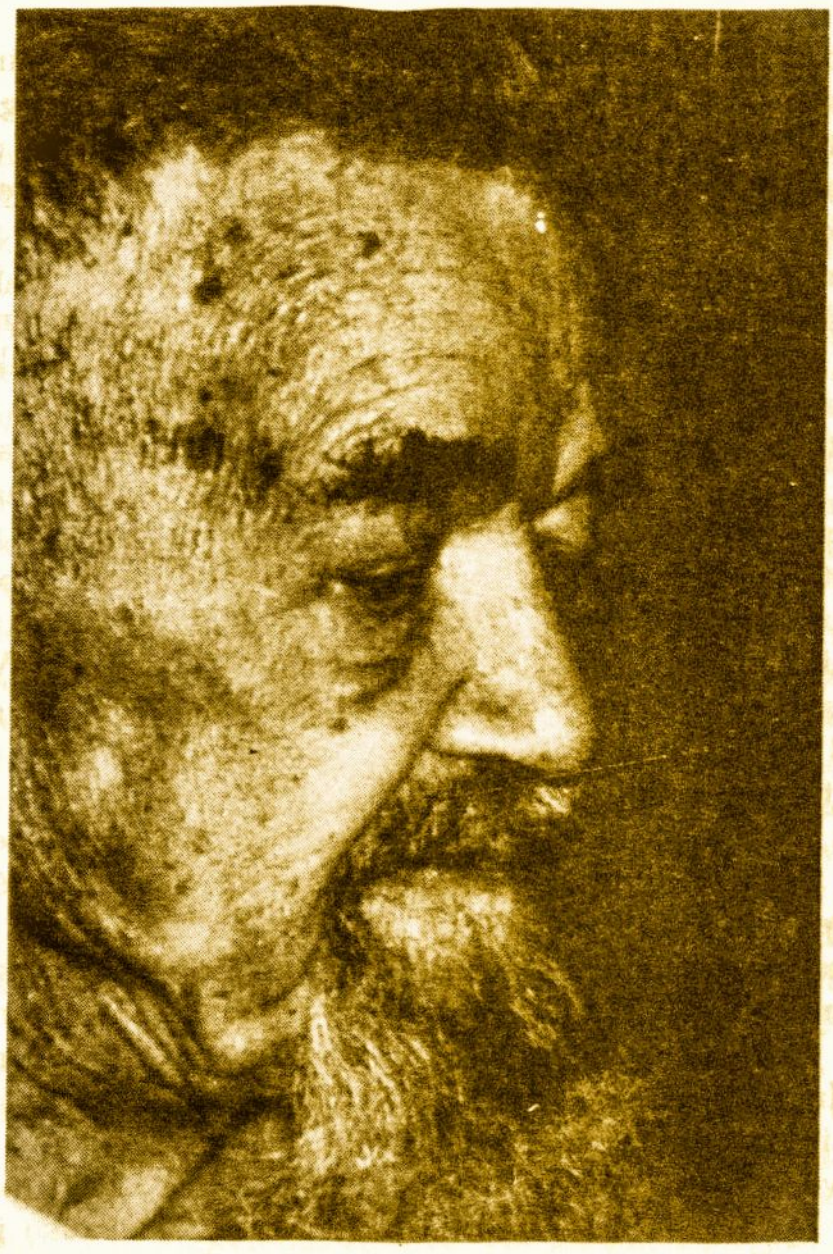

Kun. Mykolas Krupavičius
susimąstęs prie amžinojo gyvenimo slenksčio

yra tikras tautos šeimos sūnus. Aš negaliu kalbėti apie prel. M. Krupavičių tik, kaip apie dvasiškį ar politiką, nes jis buvo ir didelis dvasiškis ir didelis lietuvių tautos sūnus. Jis Lietuvos istorijon įrašė didelį, didelį lapą.

Jo tie keliai prasidėjo nuo pat jaunystės. Jis buvo vienas tų pirmųjų patrijotų, kurie suprato, kad nereikia kovoti dėl valdžios, bet pirmoj eilėj reikia galvoti apie tai, ką gali padaryti savo tautai.

Lietuvių tauta tuomet buvo beveik išimtinai ūkininkų tauta. Jis matė caro okupacijos primestą lietuvių tautai skurdą, jis

matė bežemių sunkius vargus, matė lietuvių troškimą būti laisvais, nepriklausomais ir turėti nuosavos žemės gabalėlį. Jis matė lietuvių jaunimo troškimą eiti į mokslus ir mokytis savo kalba. Ir taip dvasios pagautas jis sužibėjo ir suliepsnojo, kaip tikras dvasios didvyris.

Nuo jaunų metų, nuo pat savo darbo pradžios, jis išsiskyrė iš kitų. Jis suorganizavo Lietuvių Krikščionių Demokratų partiją iš nieko ir jau per pirmus demokratinius runkimus į Steigiamą Seimą laimėjo atstovų daugumą. Jis valdžios netroš. ko, bet stengėsi daryti tą, ką jis turi padaryti Lietuvai. Apie jį mes turėsime daug kalbėti ir daug rašyti. Aš manau, kad čia nėra vieta kalboms, kurios testųsi valandas.

Bet kaip VLIKo pirmininkas, aš jaučiu pareigą padėkoti velioniui už tą, ką jis padarė Lietuvai, už tą, ką jis padarė VLIKui. Neužmirškim, kad 10 metų pirmininkavimas VLIKui, atsisakant bet kokių patogumų ir, gyvenant kaip jis gyveno, kaip aš mačiau bendradarbiaudamas su juo daug metų, tai gali padaryti tik didelė asmenybė.

Jis turtų sau nesukrovė. Namų sau nestatė. Turtų nepaliko. Bet tą, ką paliko, jis vėl gi padalino tiems tikslams, dėl kurių jis gyveno. Jis paliko 100 dol. VLIKui ir tas prilygsta 100,000 dol., kai kurių kitų žmonių, kurie miršta ir jokiems tautos reikalams nieko nepalieka. Tie žmonės yra paskendę materializme: jie nemato nei tautos, nei kokio idealo, o temato tik save. Ir tie žmonės užmiršta, kad save tematydami, jie savo mirtimi save ir palaidoja.

Mykolas Krupavičius mums nemirs. Mykolas Krupavičius, kaip ir Kudirka, Basanavičius, Stulginskir ir kiti mūsų įžymieji didvyriai, kurių čia visų neįmanoma išvardinti, pasiliks. Ir tik dabar pradės gyventi tokioj šviesoj, kokioj mes jį matome ir įvertiname. Jis pasiliks mūsų istorijoj. Jis bus mums pavyzdžiu.

Man yra nepaprastai skaudu, kad jis mirė šiomis dienomis. Aš tikėjausi dar jį aplankyti ir pamatyti sveiką, gal kiek senstelėjusį, bet gyvą ir vis skatinantį dirbti Lietuvos laisvei.

Aš pažadu VLIKo vardu čia, prie jo karsto, kad mes dirbsime, kol mūsų jėgos leis ir tol, kol bus vėl Lietuva laisva.

Al gailiuosi, kad jį priglaudžia svetima šalis, bet ji yra svetinga. Ir aš viliuosi, kad ateis toji diena, kada mes galėsime jo palaikus pervežti į jo taip mylėtą Lietuvą.

Stasys Barzdukas, PLB pirmininkas

Didysis Velioni, mūsų tautos filosofas ir rašytojas Vidūnas yra pastebėjęs, kad vieni praeina per pasaulį šešėliu, kiti įspaudžia išliekančius pėdsakus. A. A. Krupavičius įspaudė pėdsakus ir šitais pėdsakais lietuviškame mūsų gyvenime yra istorinė asmenybė.

Prieš kelis metus turėjęs progos apie jį kalbėti, esu pareiškęs, jei Vyriausias Išlaisvinimo Komitetas ir nieko daugiau nebūtų padaręs, kaip tik sukūręs ir paskelbęs Lietuvių Chartą, ir tai būtų atlikęs istorinės reikšmės darbą. VLIKe Lietuvių Charta kaip tik šitokią reikšmę ir turi. Tai yra dokumentas, kuris kiekvienam lietuviui rodo kelius iš praeities, atsiremiant dabartimi, į ateitį.

Lietuvių Charta yra dokumentas, kuris, visų pirma, pabrėžia, kad lietuviams yra būtinas visuotinis susiorganizavimas. Ir būtent — pasauly pasklidę lietuviai turi sudaryti vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę. Statutinis Chartos momentas rodo konkrečias mūsų pareigas, konkrečius mūsų uždavinius: tautinį uždavinį — lietuvių kalba kiekvienam lietuviui yra garbės dalykas, dėl to lietuvių kalbą myli, brangina ir ją savo gyvenime vartoja. Ir mes žinome, su kokiu jautrumu mūsų velionis siekė tatai įgyvendinti. Lietuvių Charta kalba apie šeimą, kad šeima yra tautinis dvasios židinys, dėl to kiekvienas lietuvis kuria lietuvišką šeimą. Lietuviška mokykla yra tautinis dvasios židinys, dėl to kiekvienas lietuvis rūpinasi išlaikyti tautinę lietuvišką mokyklą. Lietuvių kultūra yra mūsų protėvių ir mūsų senelių sukrautas turtas, paliktas mums išlaikyti ir pratęsti, dėl to kiekvienas lietuvis yra jos puoselėtojas, rėmėjas ir t.t.

Tiek dirbęs Lietuvai, buvęs jos kūrėjas, ministeris, Lietuvių Chartoje yra akcentavęs, kad kiekvienas lietuvis savo darbu, mokslu, pasišventimu rūpinasi atstatyti Nepriklausomą Lietuvą — lietuvių tautos buvimo ir jos egzistencijos pagrindą. Pagaliau paskutinė Liet. Chartoje pabrėžta mintis yra išryškinimas mūsų tautinio solidarumo — tos mūsų tautoje ypatybės, kurios mes labiausia stokojame. Liet. Charta pabrėžia, kad tautinis solidarumas yra aukščiausia tautinė vertybė. Dėl to kiekvienas lietuvis skatina ir ugdo tautinį solidarumą, žiūrėdamas to, kas mus jungia, bet ne to, kas mus skiria. Liet. Chartos mintys yra, kad mes esame tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai ir seserys. Štai tokia yra Liet. Charta, VLIKo sukurta, to VLIKo, kuriam pirmininkavo a. a. M. Krupavičius.

Liet. Bendruomenei jis yra palikęs ir daugiau leidinių. Vlikas yra sukūręs laikinuosius Liet. B-nės santvarkos nuostatus. Pagal tuos nuostatus Liet. B-nė susiorganizavo visame laisvajame pasauly. Jis yra palikęs knygelę,o pavadintą Pasaulio Liet. B-nės keliu. Jis yra parašęs ir išspausdinęs dar vieną knygą — Pasaulio lietuvių išeivija ir t.t. Būtų ilga kalba apie šiuos leidinius, tačiau, šia proga, aš negaliu nepaminėti šių leidinių vienos kitos minties. Jis kiekvieną lietuvį lygino su plyta. Atskira plyta yra nereikšmingas daiktas. Bet visi lietuviai, krūva plytų, kuriuos jungia Liet. B-nės pastatas, yra reikšmingas pastatas: jis yra lietuvybės tvirtovė. Jis yra kalbėjęs, kad mūsų bendruomenė turi būti lietuviška, tautiška, demokratiška, tokia, kokie mes patys esame ir t.t.

Šiandien mes jo nebeturime, bet šias jo mintis nuolatos turėsime gyvas, jas cituosime, jas svarstysime. Ir atsisveikindamas su juo, Pasaulio Liet. Bpnės vardu, šia proga, šios bendruomenės vardu, aš noriu išreikšti jam giliausią padėką už tai, ką jis yra palikęs Bendruomenei.

Liet. Chartos, jo ir kitų bendruomenės darbininkų viltis pagaliau mes įvykdėme. Įvykdėme tai, apie ką anksčiau tik svajojome. Apie ką svajojo Užsienio Lietuviams Remti Draugija, Pasaulio Lietuvių Sąjunga ir kiti sąjūdžiai, kurie rūpinasi sujungti visus lietuvius į vieną lietuvišką didžiąją šeimą. Pasaulio Liet. B-nės vardu jam dėkoju. Sakau, mes jo mintis nuolatos prisiminsime, prisiminsime ypač tai, ką jis nuolat kartodavo — tai Lietuvėlę. Kiekvienas turime savo motiną, bet visų mūsų motina yra Lietuva. O kiekvieno gero vaiko santykiai su savo motina yra meilė, pagarba ir dėkingumas.

Algirdas J. Kasulaitis, LKDS pirmininkas:

Nuo penktadienio besitelkusių žodžių, kuriuos žinojau, kad turėsiu tarti šiandien ar rytoj, nebeliko nė vieno. Ir ką gi gali pasakyti, kai laidoji savo tėvą? Nei knygos, nei valandos nesutalpins to jausmo, kuris jau nuo penktadienio telkėsi ir pasiliks iki akys amžinai užsimerks.

Lietuvai jis buvo didelis valstybininkas, Dzūkijai jis buvo sūnus, Vlikui jis buvo vadas, Pasaulio Lietuvių Bendruomenei jis buvo kelio pranokėjas, mums, negausiems, po pasaulį išsisklaidžiusiems krikščionims demokratams jis buvo tėvas pilna to žodžio prasme. Jis tą mažytę idėją išugdė į didžiausią ir gražiausią lietuvišką meilę. Jei jo Lietuvėlė šiandieną būtų laisva, jis gulėtų gražiausioje bazilikoje, prie altoriaus, ant

aukšto katafalko, apsupto tūkstančio žvakių. Ir netrukus ne viename lietuviškame kaime, ne vienoje gryčioje lietųsi ašaros dėl to, kad Krupavičiaus jau nebėra. Bet neliūdėkime. Ir mes — krikščionys demokratai neliūdėkime. Jis buvo šventumo paliestas. Iš mūsų visų gal nė vienas, nei anksčiau nei vėliau, nebeturėsime progos stovėti prie karsto, kuris yra šventumo paliestas. Čia guli palaikai žmogaus, kuris, vienas Dievas težino, gal kada nors, tegu ir tolimoj ateityje, bus apgaubtas šventojo aureole. Džiaukimės dėl to. Džiaukimės, kad mūsų žemė pagimdė tokį vyrą. Nes, pasirodė, kad mūsų žemė yra šventumo paliesta, kad Dievas myli ją. Aš nežinau, ką dar daugiau galėčiau pasakyti. Nebent tik tai, kad šio liūdesio pelenuose ieškokime džiaugsmo žiburėlio. Iš tikrųjų, jis gi nemirė ir niekada nemirs. Jis gyvena ne tik ten aukštai, jis gyvens kiekvieno mūsų širdyje. Kiekvieną kartą, kai mes kalbėsime apie lietuvį kunigą, kiekvieną kartą, kai mes kalbėsime apie krikščionių demokratų idėją, kiekvieną kartą, kai bus kuriamas lietuviškas žodis bet kur ir bet kuria prasme, Krupavičiaus dalelė jame bus.

Aš neabejoju, kad šiandien jis žiūri į mus iš aukštybių. Gal jis ne toks kietas, kaip buvo anksčiau, gal jo žodis ne toks griežtas, nes jis mus paliko daug didesniais našlaičiais, negu de Gaul'is paliko Prancūziją. Bet ir našlaičiai turi gyventi — gyvensime ir mes. Aš manau, jog jis nenori, kad mes liūdėtume. Per daug jis mums davė. Ir mes — jo idėjiniai vaikai — neliūdime; neliūdime ir kiti lietuviai. Džiaukimės, kad Dievas jį mums davė, nes Lietuvėlė gal buvo gražesnė ir geresnė, kad jis joje buvo. Aš baigiu. Mes atsisveikiname su juo. Daugelis mūsų kiekvieną dieną — ryte ir vakare — kol akys švies ir Dievulis leis, matysime jį toje tėvynėje, kurios jau niekas iš jo nebeatims. Jis dabar joje. Džiaugiasi tais vaisiais, kuriuos susikrovė keliaudamas per 85 šventumo pažymėtus metus.

KUN. MYKOLO KRUPAVIČIAUS LAIŠKAI

Kun. Mykolas Krupavičius buvo vienas iš tų retų žmonių, kuris nesikratė rašyti laiškus. Nežinau, ar jis juos mėgo rašyti, ar rašė pareigos verčiamas, bet rašė jų daug ir daugeliui žmonių. Mudviejų pažinties metu ir mudu susirašinėjom beveik kas mėnesį, šalia asmeninio kontakto ir telefoninių (tiesa, retokų) pokalbių.

Man esant Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komiteto pirmininku (1964 m. gegužės 31 d. iki 1973 m. lapkričio 19 d.) tas susirašinėjimas suintensyvėjo, besirūpinant sąjungos veiklos, Lietuvos laisvinimo, VLIKo ir kitais klausimais.

Žemiau pateikiame kai kuriuos kun. M. Krupavičiaus tame laikotarpyje man rašytus laiškus ar jų ištraukas. Tokių laiškų yra išlikę 45. Kai kurie jų yra kelių, viena interlinija, daugiausiai rašomąja mašinėle rašytų, puslapių ilgumo, keli vos kelių eilučių. Iš kitos pusės, kai kurie, o kai kurių tik dalys, dar šiandien neskelbtini, nes liečia įvykius ir asmenis, kurie tebėra jautrūs. Jų ir neskelbiame, palikdami juos ateities istorikams.

Laiškuose Krupavičius atsiskleidžia tokis, kokis jis buvo: gyvas, išmintingas, kietas, pasiaukojąs, turįs savo nuomonę įvairiais klausimais, ir nedvejojąs ją pareikšti. Tai tarsi mažo teptuko brūkšniai jo milžiniškame spalvotame portrete.

Algirdas J. Kasulaitis

1.

J. M. A. J. Kasulaičiui, Klyvlande

Mielas Blorau,

Artinasi didžiosios šv. Kalėdų ir N. Metų šventės. Sveikinu "žygiuojančią" krikščioniškąją demokratiją. Linkiu žygiuot ir nesimušt, neaplenkt nei vienos lietuvių gyvenvietės, visur palikti savo įgulas ir į jas savo idėjomis ir darbais įtraukt visą jaunimą, linkiu kiekvienam Jūsų nariui tapti alšėnišku profetu ir laimėti visą lietuviškąjį pasaulį. Tepadeda Jums Dievas.

Sausio mėn. žada pasirodyti Italijoje vienas raštpalaikis. Prašiau tuoj išsiųsti Jums 100 egz. Padaviau Tamstos adresą. Išparduokite ir gautus pinigus susidėkit į susibliauzgusią mašnelę, kuriai linkiu būti visada doleriais išpumpusia.

Jūsų
M. Krupavičius

1958.XII.4

Redakcijos pastaba: Stasys Alšėnas tuo metu "Jaunimo Žygiuose" buvo išspausdinęs straipsnį apie maritainiškus profetus. Iš čia ir "alšėniški profetai".

2.

J.M. Algiui Kasulaičiui Klyvlande

Mielasis Brolau,

Ačiū galų-gale prašnekęs. Nuo širdies nuslinko sunkus nežinios akmuo. Džiaugiuosi Tavo sustiprėjimu ir įsukimu į sanąsias vėžes. Būk stiprus, kaip ąžuolas ir daugiau nebraškėk. Per jaunas esi tokiems prajovams. Darbininkų reik. O Tave laikau pirmaeiliu jų gretoj. Pas Tave, visa be Tavęs sustingo ir sustojo. Pas mus retkarčiais šis tas švystelna. Bet šiaip jau pragariška tyla ir nenoras. Atsikėlė į Čikagą Bernardas Žukauskas ir Totoraitis iš Kolumbijos. Čikagos skyrius visas pareigas tuoj ant jų sukrovė: Žukauskas pirmininkas, Totoraitis sekretorius. Bet jei senieji nariai nesukrus, ką tie naujokai padarys. Neseniai kalbėjau su CK pirmininku. Dar neturi nei TS nei JŽ redaktorių. O jau laikas jiems pasirodyti. Turim ir naujų vargų. Tautininkai su frontininkais nori Bendruomenę paimt į savo rankas. Ciceros apylinkės susirinkime tai jiems pavyko. Sekmadienį buvo apygardos atstovų suvažiavimas. Ir čia jie pravedė, ką norėjo. Apygardos vadovybė jų rankose, Centro Valdyba taip pat. Visos priemonės jiems geros. Gausim smetoninę diktatūrą. Dabar jie siekia užkirsti kelią aukoms VLIKui ir ALTui. Kaip pavyks, pažiūrėsim, bet pakenkt galės daug. Iš čia kyla labai svarbi ir sunki problema, kas daryti mums. Dar nebuvo tariamasi. Aš dar krutu ir slankioju, kaip rudeninė musė, bet kur reik ir kada reik dar apsispardau ir žaibais pasišvaistau.

Stiprybės ir Dievo palaimos Tau linkiu ir visos širdies.

Tavo

M. Krupavičius

1963.I.29

3.

Brolali mielasis, baltas dobilėli,

Įsikūręs manyje koks neprietelius gerokai apkarpė mano jėgas ir darbingumą. Dėlto įgavau polinkio į palaimintą tinginystę. Būčiau Tavo neblogas talkininkas. Daugiau kartu susi-

dėję pritingėtumėm, nes kur du, tai ne vienas. Bet aš vis tik kiek įmanydamas stengiuosi išsiveržt iš tų tinginystės replių. Jei Tau ilgiau neatsakiau į laišką, tai ne aš, bet ši mano smurtu primesta tinginystė kalta. Išsiveržęs iš jos kietos rankos, brėžiu Tau žodykštį, dabar jau visai rimtą. Šiandien skambino Šidlauskas. Pranešė linksmą, bent man, naujieną. Niujorke įvyko visų politinių grupių, VLIKo ir PLB Vyr. Valdybos (Sungaila, Matulionis) pasitarimas susivienijimo klausimu . . . Galutinis sprendimas ar sutarimas — praeitį išbraukti ir pradėti naują gyvenimą. VLIKo vardą palikti. Kanada pritarė susitarimui, bet pati neisianti (gerai padarė). Dabar turi sutarti deklaraciją. Išrinkta komisija. Iš VLIKo grupių deleguoti trys asmenys: Lūšys, Brakas ir dar kažkas, kitos grupės duos savo žmones. Mano šio fakto vertinimas: teigiamas, nes pirma, pakils VLIKo prestižas, antra frontininkai su tautininkais nepaims, kaip buvo nutarta Kanadoj VLIKo į "savo kontrolę" . . . Tad mūsų šūkis turi būti — Vyrai, glauskimės glaudžiausia į ratą ir viena valia, viena ranka ir vienas žodis. Aš nežinau, ar sugrįžėliai su tokiu nusistatymu įeis į VLIKą. Bet jei ten ir drums, tai vistiek žingsnis naudingas . . .

Tepadeda Tau Dievas.

Tavo

M. Krupavičius

1963.VI.23

Kur dingo mūsų Klūbai? (Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubai. **Red.**) Užmigo ar užmigdyti? Ar jau amžinai? Frontininkai iki debesų pašoktų iš džiaugsmo.

Pasimatymas ir pasišnekėjimas Tavo projektuojamas būtų naudingas.

4.

J.M. A. Kasulaičiui, Klyvlande

Brolali Mylimasis,

Džiaugiuosi, kad sergi vlikine karštine. Padoriam VLIKo nariui kitaip ir nederėtų. Tik nuo bučiavimų visų ir visų VLIKo vienybės intencija kolkas susilaikyk, kad nereiktų vėliau tų bučkių atsiimti. Kitomis intencijomis gali, jei tas menas Tau patinka. Rodos, buvau Tau rašęs, kad susivienijimo susitarimą gali sugriauti deklaracijos redagavimas. Tas mano būkštavimas pradeda tikrovę reikštis. Vakar man skambino Šidlauskas tokią žinią pranešdamas: deklaracijos komisija atsi-

Steigiamojo Seimo lietuvių krikščionių demokratų blokas. Priekyje Zigmas Starkus, kun. (vėliau vyskupas) J. Staugaitis, A. Stulginskis (vėliau prezidentas), P. Radzevičius ir S. Stakauskaitė. Antroje eilėje trečias iš dešinės kun. Mykolas Krupavičius.

dūrė akligatvyj. Grįžtantieji pasiūlė tokią formulę: kuriamas naujas VLIKas ir visų grupių VLIKo nariai, kartu su grįžtančiais, paduoda pareiškimus į jį stoti. Formulė — grįžtantieji įsijungia į esamąjį VLIKą jiems nepriimtina. Esantieji vlikininkai to siūlymo nepriima. Ir ratai sustojo. Ar pasijudins, pamatysim. Ir išradingi tie rebelantai. Kokia subtyli jų filosofija! Ar neatrodo Tau, kad jų tariamas sutikimas grįžti yra nauja VLIKui griauti ir kompromituoti priemonė. Bet čia tik mano spėliojimas. Lasininkai sutinką įeiti į senąjį VLIKą. Kiečiausia reiškiasi frontininkai. Gal Dievas jų protelius malonės apšviesti. Pilnesnei orientacijai pridedu Vainausko man atsiųstus du laiškų nuorašus. Jie negrąžintini. Jei archyvo nekrauni, panaudoj juos prakuroms . . .

. . . Klūbai pernai nebuvo suvažiavę. Atrodo, kad ir šiais metais nesirengiama suvažiavimą rengti. Kas tad pasilieka be savo spaudos organo, be bent metinių suvažiavimų, be susirinkimų? Tik saldus miegelis vėjeliui pučiant ir lelijoms linguojant. Kas miegą skiria nuo mirties? Mirtis miego tąsa. Miegant lengviausia mirti. Gal dėlto šį kelią ir pasirinko Klūbai. Jei taip, tai jie užmiršo vieną svarbų dalyką: garbingiau

būt kitų nužudytam, negu pačiam žudytis ... Dobilėli baltasis, rėk, šauk, į pašones baksnok savo galingu kumščiu, visokiomis priemonėmis žadink iš miego miegalius ...

Testiprina Tave Dievas.

Tavo

M. Krupavičius

1963.VII.11

Kažkokį man naują titulą šiuo kartu prisegei, "Mosťu" išvadindamas. Aš nesusigaudau angliškuose tituluose, bet nesusigaudo ir kiti. Vieni mane vadina very rev., kiti rt. rev., dar kiti most rev. Aš gi turiu tik vieną, o ne visus tris titulus. Vatikano oficialine kalba tie titulai taip skamba very rev. — cubicularius Intimus SS (Suae Sanctitatis), lietuviškai išvertus būtų — patikimiausias kambarinis, Lietuvoje vadindavo šambelioniu. Tokius titulus gauna ir pasauliečiai. Rt. rev.: antistes urbanus ar praelatus domesticus SS. Taip mano diplome užrašyta, kurį pasirašė dabartinis popiežius J. B. Montini. Lietuviškai taip skambėtų — miesto viršininkas arba jo šventenybės rūmų pralotas. (Aš manau, kad pralotas yra lietuviškas žodis, kilęs iš žodžio loti, tad reikėtų kirčiuoti ne pirmąjį, bet antrąjį skiemenį. Kokia Tavo nuomonė? Juk esi geresnis už mane kalbininkas). Po jo seka visa eilė kitais pavadinimais pralotų, o po jų — vyskupas. Man sakė, kad "mostu" tituluojamas tik vyskupas. Aš visur, kur reik tituluotis pasirašau kun. M. K. Jis man artimiausias, nes lietuviškas, o antra, kunigas yra tas kelmas, iš kurio išauga vyskupai ir popiežiai. Tad, jei manai, kad be titulo kiek nutrupės Krupavičiaus, rašyk lietuvišką kunigą. Paštas pristatys ir su lietuvišku kunigu. Tau bus mažiau rašto, o man maloniau. Šią "lekciją" baigiu. Krutėk ir šauk dėl Lietuvos.

5.

J.M. A. Kasulaičiui Klyvlande

Mielasis Pirmininke,

Telegrafiškai: S. (...) ir bet kurio L. (...) nieku būdu į (VLIKo, *Red.*) pirmininkus nerinkti. Prie nerinktinų priskirčiau ir K. (...). Tai ką? Aš rinkčiau Algirdą Kasulaitį ar Vygantą. Rodos Tau esu pasakojęs ar rašęs savo pasikalbėjimą su nauja liaudininkų vadovybe — Daugėla ir Dailidka. Tuos du kandidatus aš jiems minėjau. Juodu man atsakė, kad rimti ir palaikytini vyrai. Aš pabrėžiau, kad Vyganto nepažįstu ir nežinau,

ar jis krik. dem. ar frontininkas. Dailidka atsakė, jis su Vygantu studijavęs ir žinąs, kad ne frontininkas, bet kr. dem. Jei Vyg. net dvi kadencijas buvo Pax Romana pirmininku, tad turi turėt duomenų tam. Nemanau, kad jį rinktų tik dėlto, kad jis yra nelaimingo krašto sūnus. Jis parodo daug judrumo, išmoko reprezentuot ir reikštis. Juodu dar pridūrė — jei Lūšį, tai jau geriau tiktų Audėnas. Antra, nieku būdu neimti iš bosų algų VLIKo nariams. Jie tuomet pasidarytų bosų tarnautojais. Veiklai kitas dalykas. Tokį nusistatymą VLIKas buvo padaręs dar Vokietijoje ir jo laikėsi ligi šiol. To reikėtų laikytis ir dabar. Minkūnas rimtas vyras. Ar jis tiktų pirmininkauti, nežinau . . .

. . . Jau seniai pribrendo reikalas panaikinti monitoringą, kuris gaudo žinias iš Vilniaus radijo. Tuščias dalykas. Ką mes iš jo turim praktikoje? Tik tas žinias, kurias paduoda ELTA. Šiandien lengvai gaunama visa bolševikinė spauda. Joje daugiau rasim mums reikalingų žinių, negu patiekia ELTA iš monitoringo. O jo išlaikymas brangus. Nereikalinga taip pat ir Vykdomoji Taryba. Iš jos absoliutiškai jokios naudos . . . Ir VLIKe ir V. Taryboj yra nemaža Vliko išleistos Čižiūno knygelės: Tautinis auklėjimas šeimoj. Jos dabar rūsiuose trūnyja. Buvo išleista dalinti šeimoms ir jaunavedžiams. Mano išmanymu tas knygeles reiktų atiduoti Bendruomenei. Mano pakartotini siūlymai Trimakui, Glemžai, Barzdukui ir Jasaičiui pasiliko be atgarsio. Dabar kreipiausi tuo reikalu į Kultūros Fondą ir kreipiuosi į Tave. Gal tą knygelę ir pavyks išgelbėti iš pražūties. Sunkų paveldėjimą gavai, Brolali. Girgžda ratai. Klūbų liūdnas likimas.

Tepadeda Tau Dievas gerai patepti ratus ir sparčiai važiuoti be girgždėjimų ir . . . laimėti.

Tavo

M. Krupavičius

1964.VIII.4

6.

Mielasis Pirmininke,

Suradęs kokių popiergalių, vis siunčiu archyvui. Ligšioliniai CK jo bijojo, kaip velnias kryžiaus. Turiu šiokį tokį archyvėlį. Siūliau paimt. Nei vienas CK narys nesurado jam vietos pas save. Pasiūlė atiduot PLAarch. Kokis supratimas apie archyvo reikalingumą turėti prie savęs. Viešajam archyvui jokiu būdu jo atiduot bent dabar negalima. Viena, tai ne viešas dalykas,

o antra, jei prireiks pvz. pirm. Kasulaičiui kokių žinių, tai turės turės vykti iš Klyvlando į Čikagą . . .

Dieve duok, kad pajustumėm Tavo ranką ir galvą.

Tavo

M. Krupavičius

1064.VIII.15

7.

Prezidente mielasis,

Daug padėkų siunčiu už: pasveikinimą, įvesdinimą į 80-sius ir palaiminimą, informacijas ir laiškus. Subruzdot — bravo. Ištesėkite. Smarkiai mašininatės. Modernu. Fabrikuose, kai pasimašinina, nemaža darbininkų darbo netenka. Ar pas jus nebus atvirkščiai — ar nepritrūks darbininkų mašinoms valdyti. Bet Dievė padėk. Prie klausimų . . .

. . . Mano archyvas tilptų į riebesnės parapijos klebono kišenę. Bet vistiek archyvas. Į viešą archyvą jo negalima atiduoti. Jį galėsit paimt tik po mano mirties. Bet ir tada jo likimas labai netikras. Iš Vainausko, girdėjau, Šidlauskas nieko negavo, nors aš jam nemaža dalykų buvau persiuntęs. Kai ką aš pats iš jo atsiėmiau. Kasulaitis iš Šidlausko be protokolų vargu ką daugiau gavo ar gaus. Archyvas reikalauja darbo, o jo nelabai kas nori dirbti. Jei būsimasis pirmininkas iš Kasulaičio gaus didesnį palikimą, ar jį mokės plėst ir saugot. Nesuprantu, kaip įstaiga gali be archyvo gyventi. Mano archyvas geležinės spintos (nedegamos) nelabai reikalingas. Neįbriskite į skolas. Pinigas surinkti sunku. Antra, kas norės pas save laikyti tokią spintą. Pas mus nieks nenorėjo net medinės spintelės laikyti. Knygas visas užrašiau PL Archyvui. Jų tikrai niekas nepriimtų, nes turiu gana apsčiai. Nebent norėtumėt gauti knygas apie krikščioniškąją demokratiją. Jų nedaug turiu. Mano atsiminimus vargiai sulauksi. Kas buvo parašyta Vokietijoje, tai ir tebėra. Bet tai tik juodraštis. Reik gerokai dar prie jo padirbėti . . . Girdėjau naujoji T. Sargo redakcija žadanti talpinti žurnale tik aktualijas. Praeities nenorinti. Ar tas jos nusistatymas CK palaimintas? Jei TS pasiliks metraščiu, tai aktualijos pavirs senienomis. Bendrai į kalendorius aktualijų nieks nededa. Metų kronika labai praverstų, bet reikalingas tam specialus kronikierius . . . Paveldėjai pūdymą. Ar įstengsi jį išplėšti? Jaučių neturi, nei geresnių žirgų. Dieve padėk savo geriems norams įgyvendinti. Laukia ir Klūbai ir J. Žygiai . . . Adomui atidaviau

visą Žukausko atsiminimų laidą. Pajamas turėjo pavesti J. Žygių reikalams. Nežinau, ką jis su tomis knygomis padarė. Iš Vokietijos siunčiau ten išleistą T. Sargą. Dabar niekur jo negaliu gauti, kai man prireikia. Buvo pas vieną, tai vanduo rūsyj užliejo. Buvo pas kitą, tai kažin kur dingo. Tenka skolintis iš kitų. Kelis numerius gavau iš Repšio bibliotekos. Išleidau Krikščioniškąją Demokratiją. Ją persiunčiau iš Vokietijos į Ameriką. Kažin kur dingo. Neseniai kun. Lechavičius jų dėžę rado kažkokių amerikonų pastogėje ir man atidavė. Aš perdaviau Žukauskui. Žadėjo progai pasitaikius Tau persiųsti. Supranti kad po tokios praktikos sunku būti optimistu dėl archyvo ateities . . . Girdėti, kad Lūšį sunku bus pravesti į pirmininkus. Aš bijau, kad sugrįžus į VLIKą pabėgėliams ir dar naujų priėmus, kairieji nepersimestų prie sugrįžėlių. Juk taip atsitiko Vokietijoje. Tada jų rankos visa lems. (Gaidžiai pragydo. Laikas gulti).

Šiandien iš ryto Naujienos pranešė, kad mano vakarykštis spėjimas pagrįstas. Į laikinąjį VLIKo prezidiumą išrinkti — Bielinis pirmininku (seniausias amžium, bet tai vietai iš senųjų VLIKo narių netinkamiausias), Audėnas ir Vaitiekūnas . . . Jiedu turės pasidalinti pareigomis. Jei susigiedojo į laikinąjį prezidiumą, susigiedos ir į pastovųjį. Naujas rūpestėlis ir galvosūkis, mielasis Prezidente, užgula Tavo galvelę. Das ist politik . . . Toronto kr. drm. konferencijai buvau paruošęs reguliaminą. Konferencija neskaičiusi nusprendė, kad jai reguliamino nereik. Be reguliamino dažnai kyla nereikalingi nesusipratimai. Reguliaminas varžo pirmininko sauvalią ir šališkumą, o nariams nurodo teises ir tvarką. Tą projektą siunčiu Pačiam. Konferencija ne kaimo pavasarininkų kuopelės susirinkimas. Jei kada tokio reguliamino pasiges, turėsi jam bent medžiagą.

Tai šiuo tarpu pakaks. Lik sveikas ir laimingas. Dieve padėk sunkią šlyną arti.

Tavo

M. Krupavičius

1964.X.4-5

8.

J. M. A. Kasulaičiui Klevelande

Mielasai Brolau,

Tavo XI. 16 laišką gavau. Labai dėkoju. Jį gavęs prašiau skyriaus pranešti savo nuomonę visais aktualiais šiandien klausimais Pirmininkui, kaip informaciją. Vakar toks skyriaus susirin-

kimas buvo sušauktas. Posėdžiavo tris valandas. Be Repšio pranešimo apie dabartinius VLIKo aktualiuosius klausimus, buvo svarstomi skyriaus pasiūlymai tik kaip informacija Tau žinotina. Skyrius turi tuos nutarimus pačiam išsiųsti. Aš čia tik savo nereikšmingą dvylekį noriu prikišti. Protokolo statutiniai klausimai (VLIKo statuto, *Red.)* atrodo, buvo suredaguoti sąmoningai taip, kad statutas būtų nuolatiniu nesusipratimų šaltiniu ir kad kažkas nuolat drumsčiamam vandeny galėtų lengviau žuveles gaudyti. Stravinskas visa tai lengvai iššifravo ir Naujienose savo nuomonę paskelbė. Skyrius su Stravinsko nuomonėmis sutiko ir visus jo pageidavimus ir siūlymus priėmė. Jei to skyriaus protokolo nesulauksi prieš išvažiuojant į New Yorką, tai drąsiai gali vaduotis Stravinsko mintimis, kaip skyriaus nuomone. Komisijos protokolo nustatytuose statutuose VLIKo organų organizacijos pasiliktų be aiškios ir stiprios vadovybės. Mano išmanymu Seimas turėtų čia pasakyti savo aiškų žodį. Pirmiausia iš to protokolo seka, kad VLIKo pirmininko nebus. Jis turi būti kaip galva. Visą organizacinę struktūrą reikėtų palikti tokią, kokia lig šiol buvo. Valdyba turėtų turėti savo pirmininką ir sekretorių. Taryba lygiai taip, jei nepavyks ją VLIKo pirmininkui pasiimt. Seimo pirmininku turėtų būti VLIKo pirmininkas, bet ir jam galima leisti išsirinkti posėdžių vadovybę, jei nebus galima pravesti savo pasiūlymo. Tačiau VLIKo pirmininkas turėtų būt tikras ir faktinis VLIKo vadovas ir reprezentantas, kaip lig šiol buvo. Protokolas valdybai paliko svarbiausią vaidmenį — santykiavimo su mūsų diplomatais ir kitomis institucijomis. To nieku gyvu negalima leisti. Tai kompetencija VLIKo su jo pirmininku. Palikus tą protokolinį nuostatą, valdyba taps VLIKu. Plačiau apie tai rasi skyriaus protokole. Skyriaus susirinkime buvo tautininkų, frontininkų ir dar kitokių. Tad pirmininko klausimo ir nesvarstė. Bet tas klausimas pasilieka sunkiu, kai buvęs. Nėra išsimušusios ryškesnės galvos . . . Daugėlos pasikalbėjimas Naujienose taip pat kažkoks drumzlinas. Bet gal pats su juo priėjai aiškesnių išvadų ir sprendimų. Tai tas dvylekis. Jokios stiprybės iš mūs negauni. Bet pats vyk stiprus ir viltingas. Ir grįžk laimėtoju. Tepadeda Tau Dievas.

Tavo

M. Krupavičius

1964.XI.22

Tiesa, Daugėla savo pasikalbėjime iškėlė vieną svarbų dalyką, kurį seime reikėtų pravesti. Iš protokolo sektų, kad

VLIKas reformuotas būtų naujas institutas tik tuo pačiu vardu. Jis turi būti senas, tąsa ano senojo, ne egzilinis, bet Lietuvos ir iš Lietuvos atsivežtas.

9.

Mielasai Pirmininke,

Norėjau pavadinti "vargo galvele". Taip pavadinęs nedaug suklysčiau. Bijau, kad iš vargo utėlės neapsėstų. Jei taip įvyktų, drožk pas mane. Talką sukvietęs išutėlinėsime. Ir aš menkių menkiausias iš Tavo ganomosios kaimenės įsidrąsinęs Tavo galvelę pasukinėju. Tuo tarpu tik trumpa informacija. Tik ką kalbėjau su liaudininkais, ar, teisingiau pasakius, jie su manim kalbėjo. Jie susirūpinę VLIKo reikalais, besiartinančiu jo suvažiavimu, konkrečiai — pirmininku. Jie pripažino, kad pavedė Audėnui savo kandidatūros į pirmininkus nestatyti. Bet Lūšio kandidatūros remti nenorį ir jei Jūs ją statysit, tai nežiną, kas gali išeiti. galįs Audėnas jų nepaklausyti. Jiems neaišku, kaip jie visi apsispręsią. Lasininkai taip pat nelinkę Lūšį remti. Jų nuomone, Lasininkai ėjo į VLIKą gryna intencija. Jie gal nepasiduos frontininkų ir tautininkų įtakai. Ypač jie vertina Kaulėną. Jis dabar serga litoninėj. Abejoja ar jis galės suvažiavime dalyvauti. Kiti jų atstovai gali pasukti kitu keliu. Kitą mūsų kandidatą jie remtų. Nurodė Tave ir Jasaitį. Dėl Kasulaičio pilnai sutinku . . . Padėtis sunki. Savo inspiracijų jokių neduodu. Tokioj maišatyj gali pasinaudoti ir savo pravesti tautininkai - frontininkai. Aš ir liaudininkai turime žinių, kad Sidzikauskas savo kandidatūrą atsimsiąs. Jo vieton statysią Vaitiekūną. Važiuok gerai apsirengęs. Gali ten rasti visokių painiavų ir netikėtų situacijų. Aš nežinau, ar mūsų naujasis prokuroras (Dr. K. Šidlauskas, *red.*) galės ir norės vykti į kalbamą VLIKo suvažiavimą. Apsistatyk stipriagalviais, kad turėtum rimtų pagalbininkų sunkiems klausimams spręsti. Visa perduodu kas man buvo kalbėta.

Tepadeda Tau Dievas laimingai išbristi visas balas ir VLIKą stiprinti.

Tavo

M. Krupavičius

10.

J.M. A. Kasulaičiui Klyvlande

1965.II.26

Mielasai Pirmininke,

Ką man esi siuntęs, visa gavau. Labai dėkoju. Tavo pranešimą (apie VLIKo sesiją, *red.*) laiškanešys atnešė vasario 16.

Išbariau jį, kad tokios šventės nešvenčia ir nenorėjau imti. Bet pamatęs, kad Tavo siuntinys, paėmiau. Nesugebėjau atsispirti pagundai ir pats šventę "sulaužiau". Nežinau, kas iš to "grieko" turės spaviedotis — Tu už įvedimą į pagundą, ar aš už pasidavimą tai pagundai. Dėl sąžinės ramybės išsispaviedokim abudu. Nedaug iš to aukštojo sinchedrijono "konvencijos" žinojau, todėl vienu atsisėdimu Tavo pranešimą surijau. Pranešimas visais atžvilgiais šedevriukas, tumiškai tariant — deimančiukas. Nemoku kodyluot. Už gerus darbus negiriu, nes skaitau tai pareigos atlikimu. Už blogus pabardavau, kai turėjau teisės tai daryti. Tai ir Tau tartas žodis ne kodylų dūmai. Atviras, tiesus, nuoširdus žodis. Turi visus duomenis būti politikos vadu. Turi ir diplomato savybių. Gaila, kad čia jų neturi plotų pareikšt ir išvystyt. Bet ir šiame mažame šešmargyje tuos duomenis mankštyk ir brandink. Mūsų sąlygose šešmargis turi pavaduot likusios Lietuvos akies neapimamus plotus, kuriems burna devyniomis spynomis užrakinta. Gaila, kad neturi savo tipo generolų bent 20, kurie atsidėję vykdytų Tavo idealus. Bet juk dažnai vienas žmogus minias atstodavo. Dėl sinchedriono parodei daug pasišventimo, rūpesčio, apdairumo, darbo ir tinkamų politinių ir diplomatinių ėjimų. Pralaimėjai, bet kai ką ir laimėjai. Nenusiminimas taip pat gero politiko pažymys. Nenuleidai rankų, bet iš pralaimėjusios pozicijos pradėjai planuoti ir rikiuoti savo veiklą. Tepadeda Tau Dievas.

Girdėjau, kad V. (. . .) Tave įžeidė, pasivadino save senu politiku. Jis visada buvo tik linksmas bernelis. Niekad politiku nebuvo. Priklauso neva mums, bet jo "politika" be nugarkaulio. Tuo pasinaudoja ne mūsų žmonės ir jį panaudoja saviems tikslams siekti. Tai ryškiai įrodo sinchedriono darbų eiga. Man neaišku, ko taip skverbėsi Sidzikauskas į VLIKo pirmininko vietą. Sakosi kitiems, kad toje vietoje būsiąs tik vienerius metus . . . Ateitis parodys . . . Mano pastogėje senovė. Niekur viešumoje nesirodau ir vargiai galėsiu rodytis. Ir nors pritariu Tavo veiklos krypčiai ir taktui, bet Tavo pagelbininkų ir aktyviu rėmėju, deja, būti negaliu ir negalėsiu. Tai man skaudžiausia. Visas Tavo

M. Krupavičius

11.

Pirmininke mielasai,

Dėkoju už XI.11 laišką ir jo priedą. Laiško priedą iš Darbininko paskutiniajame kr. dem. skyriaus susirinkime mums paskaitė B. Žukauskas. Dėl jo buvo pakalbėta ir padiskutuota.

Kas buvo kalbėta, skyriaus valdyba buvo įpareigota pranešti pačiam. Manau, tą pranešimą jau esi gavęs ir paskaitęs. Man tas faktas nebuvo staigmena. Vašingtono santykių su Maskva politika turėjo privesti prie straipsnyje kalbamos išvados. Mes tos politikos nepakeisime. Mums pasilieka viena: visa padaryti, kad Vašingtonui nepavyktų įtraukti VLIKo į savo veiklos orbitą ir padaryti jį savo klusniu bernu. Ar tokia galimybė yra? Yra. Man tai jokių abejonių nekelia. Ačiū už ankščiau atsiųstą VLIKo statutą. Man jis tokią tiesą nupasakojo: VLIKas didysis nebylys. Ne VLIKas vyriausias organas, bet valdyba. Valdyba kalba jo vardu ir veikia. Tad klausimas, ar valdyboje yra žmonių, kurie lengvai pasiduotų Vašingtono įtaigojimams ir reikalavimams. Yra . . . Tad koks būtų, mano galva, Tavo uždavinys šiame VLIKo posėdyje? Žinoma, svarbiausias — grąžinti VLIKą į turėtas vėžes. Ar jau pribrendo sąlygos tam tikslui pasiekti. Manau, kad dar ne. Dar didžiuma akių neprasitrynė. Jei tai nepavyktų, tai apsodinti valdybą tokiais žmonėmis, kurie nepasiduotų Vašingtono politikai ir nesukluptų prieš Maskvą. Ar tai pavyks? Šitas klausimas ir buvo minėtame kr. dem. skyriaus susirinkime diskutuotas. Vieni reiškė nuomonę iš valdybos išeiti. Kiti to išėjimo pasibijojo. Ir pagrįstai. Aš taip pat buvau palinkęs į išėjimą, bet su sąlyga — jei tikrai paaiškėtų valdybos palinkimas pasiduoti Vašingtono įtaigojimams ir reikalavimams ir jei susidarytų išeinančiųjų rimtesnis narių skaičius. Bet neturėdamas reikiamų duomenų, siūlau klausimo galutinį sprendimą palikti C. Komitetui. Ne gudrus gudrumas. Bet su tuščiom rankom nieko gudresnio negalima buvo sugalvoti. Ar gali susidaryti išeinančių rimtesnis skaičius? V. (. . .) jokis politikas. Jis be vairo ir be burių. Vitkus po labai rimto širdies smūgio gali nevykti į VLIKo sesiją. Nežinau, kiek susikalbėsi su kitais ūkininkų sąjungos nariais. Nežinau ir darbo federacijos narių nusiteikimų ir nusistatymų. Į reforminę VLIKo sesiją Tave išleidom tik su gražiais linkėjimais. Ir į šią išleidžia? su tokiais pat gražiais linkėjimais. Visa ant Tavo biednos galvelės sukraunam. Bet Tavim pasitikim ir Tavo bendradarbiais iš CK. Ten nuvykęs sužinosi, ar visa kalbamam straipsnyje teisybė. Juk kas straipsnyje buvo teigiama, Sidzikausko buvo paneigta.

Dievą prašysiu Tau stiprios paramos ir palaimos. Geriausios sėkmės.

Tavo visa širdim

1965.XI.17 *M. Krupavičius*

12.

Ne slaptai, bet privatu

Pirmininke mielasis,

Kai ženysiesi, nesiženyk slaptai. Atsiųsk ir mums pakvietimą, jei ne per anų laikų kviesłį ant juodbėro žirgo, tai bent per trūbelę pranešk vienam-kitam. Gal pavyks suorganizuoti eiseną su dovanomis. Negarantuoju, kad dovanos būtų apčiuopiamos, bet meilių žodelių nepasigailės: upeliais plauks. Jei mano širdužė leis, ir aš prie tos eisenos prisidėsiu.

Tave mylįs ir gerbiąs

M. Krupavičius

1966.I.5

13.

Mielasis Brolau,

Gavau visą krūvą raštų, kurie charakterizuoja Tavo ekspansiją, įžvalgumą ir rūpestingumą Lietuva ir jos reikalais. Už juos labai dėkoju. Įdomus Tavo "dialogas" su lenkų kr. dem. pirmininku Popieliu. Jo pasiūlymas tartis svarstytinas. Ar būtų prieita prie kokio susitarimo, abejoju. 1947 m. VLIKas pavedė Sidzikauskui ir man pazonduoti lenkų egz. vyriausybėj Londone apie santykius su Lietuva. Tada min. pirmininkas buvo Arciševskis, socialistas, bet labai mielas žmogus, buvęs zeceris - raidžių rinkėjas. Buvo pastatytas mūsų pirmoj eilėj Vilniaus klausimas. Arciševskio atsakymas buvo, Vilnius Lietuvos miestas, bet jei mes šiandien jį perleistume Jums, mus užmuštų lenkai. Lygiai toks būtų Jūsų likimas, jei Jūs jį atsižadėtumėt lenkams.

Aš susirgau. Greitoji pagalba nakčia mane išvežė į ligoninę. Sidzikauskas tarėsi vienas ir susitarė. Buvo parašyta susitarimo nota, kurioj pažymėta, kad visi ginčijamieji tų tautų klausimai sprendžiami ne ginklu, bet taikiu būdu. Lenkų vyriausybė laiko savo atstovą prie VLIKo, o VLIKas prie lenkų vyr. Londone ir t.t. Sidzikauskas atnešė man į ligoninę pasirašyti tą notą. Aš atsisakiau, nes VLIKas mus įgaliojo tik zonduoti dirvą, o ne susitarti. VLIKas tos notos nepatvirtino. Manau čia pasikartos ta pati istorija. Vilniaus lenkai ir dabar neatsižadės. Jei ir atsižadėtų, būtų menka nauda, nes visi kiti lenkai tremty to susitarimo nesilaikytų. Santykiai pasiliktų tie patys. Pavergtose tautose dalyvauja ir lenkai. Sidzikauskas net ordeną įteikė lenkų Polonijos pirm. Rozmarekui. O vistiek Polonija reikalauja Vilniaus sau. Bet pazonduot dirvą, manau, būtų naudinga.

Gal rastumėt punktų susitarimui, kurie būtų ir šiuo metu mums naudingi. Bet šis klausimas reikalingas rimto apgalvojimo.

Gerai padarei pradėdamas "dialogą" su frontininkais. Girdėjau, kad Vašingtono katalikų (kongreso, red.) metu mėginai su jais gyvu žodžiu tartis. Tarimosi ribų nežinau. Bet netikiu, kad galėtum susitarti. Per daug jie turi fanatikų. Ir klausimas, ar būtų mums naudinga šiuo metu su jais susilieti. Gal būtų naudingas tik tarpusavių santykių nustatymas. Bet gerai juos žinodamas, abejoju, ar jie tokio susitarimo laikytųsi. Bet mėgink. Dieve padėk.

Linkiu stiprios sveikatos ir ištvermės.

Tavo

M. K.

1966.VIII.6

14.

Mielasai Pirmininke,

Sveikinu išleidusį labai vykusį krikščioniškosios demokratijos katekizmą. Puikus sumanymas. Toks katekizmas mums senai reikalingas. Dabar sugalvok, kaip jį supopuliarinti ir kaip jį įkalti į kiekvieno kr. dem. makaulę. Geriausia priemonė: padaryti kiekvienam kr. demokratui egzaminus iš katekizmo. Kas neišlaikys, lauk iš partijos. Žinoma, ne vienas apsidžiaugs, nes daug turime savo tarpe tokių, kurie tik kartą metuose apie Velykas prisimena, jog esą kr. dem. Nedaugel mūsų, broliai, yra. Jei kiek po tokių egzaminų sumažės, nedidelė bėda. Mažiau, bet stipriau ir švariau. Ir mūsų pirmininkui "anarchistai" galvelės nekvaršins su savo "menkaverčiais" pamokymais. Mano viešpatavimo laikais teko pašalinti tik tris partijos narius. Jų tarpe buvo ir Purickis. Buvo pašalintas ne dėl to, kad jam buvo iškelta byla "už kontrabandą". Tai buvo politinė byla. Teismas jį išteisino. Pašalintas buvo už apsivedimą su parsivežta iš bolševikijos žyde. Mano pasiūlymas labai realus ir labai naudingas, bet mūsų sąlygomis jis praktiškai beveik neįgyvendinamas. Viliojanti abstrakcija.

Grįžtu prie katekizmo. Turiu dvi priekabes. Tad autorių noriu ir pakedenti, bet švelniai. Tad nenusigąsk. Prie 29 klausimo. Autorius rašo, kad pirmoji kr. dem. programa buvo išleista 1905 m. Klausime rašoma "paskelbta". Tiesa tokia: ji buvo surašyta 1904 m., o paskelbta 1907 m. Draugijoje sausio 1 d., nr. 1. Draugija talpindama straipsnį "Liet. Krikšč. demokratų susivienijimas", pridėjo redakcijos prierašą. Redaktorius

Jakštas Dambrauskas pirmosios programos koautorius, tad jis patikimiausias liudininkas. Tuo klausimu redakcijos prieraše jis taip rašo: "Šis projektas sustatytas tapo pernai prieš Vilniaus suvažiavimą". Vilniaus suvažiavimas, dabar vadinamas Didžiuoju Vilniaus seimu, buvo sušauktas 1905 m., tad programa, Jakšto žodžiu tariant, buvo sustatyta 1904 m. Antras patikimas liūdininkas — prel. K. Šaulys. T. Sargo 1954 m. nr. 1 (11) psl. 65-66 straipsnyje "Liet. krikšč. dem. susivienijimo programos projektas" čia kalbamu klausimu jis taip rašo: "Jubiliejinė konferencija svarstys . . . kr. demokratijos pasireiškimus Lietuvos atgimimo procese. Ta proga reiktų ypatingai prisiminti ir atžymėti 50 m. sukaktį nuo pirmosios L. K. Dem. programos pasirodymo. "Ši programa "suformuluota" prieš pusę šimto metų (Petrapilyje)". Aš menkas matematikas. Bet man atrodo, kad atėmus iš 1954 pusę šimto, arba 50, tai pasiliks 1904. Save įtikinau. Ar įtikėti Pats, nežinau. Jei ir neįtikėtum, tai būk tvirtas — į dvikovą nešauksiu. Antra priekabėlė prie 51 klausimo: Kokie LKDS santykiai su LFB? Čia frontininkus išliaubsinai. Jie tuo nudžiugs. Propaganda už juos. Tokiu liaubsinimu jų nepatrauksi ir jų nepataisysi. Kad juos iššaukei į taikos derybas, labai gražu. Bet jie, kaip paprastai, atsakydavo į mūsų gerą valią, taip dabar atsako ir atsakys toliau — "apage satana" — šalin nuo mūsų. Neprisimenu, kas, kada ir kur, bet jau po Tavo taikos pasiūlymo pasakė: mes taip klausimus sprendžiame, kaip kr. dem., tai ko daugiau reik? Visi Draugai ir ne draugai mūsų atžvilgiu taktikos nekeičia. Aš bent tuo klausimu būčiau kitaip parašęs, ar būčiau visai nerašęs. Bet . . . rusai sako: kas parašyta plunksna ir kirviu neiškaposi. Tebūnie. Pats, suprantama, rašei geriausia valia. Susidūrė dvi taktikos. Įvykęs faktas nurungia neįvykusį . . .

Ar žinai, mielasis Pirmininke, kaip sunku lobingam žmogui rengtis mirti. Aš skęstu savo lobiuose. Rengdamasis mirti, galvą laužau, kas man mirus tuos lobius norės paimti ir panaudoti. Jei testamentu kam užrašyčiau, paimtų, bet parsivežęs, išmestų, ir dar pagalvotų, kokiais niekais tas žmogus rūpinasi ir laiką eikvojo. Žinau, kad to lobio didelę dalį tik aš vienas galiu panaudoti. Bet yra ir tokio, kuris būtų naudingas ir sąjungai, ir politikai. Kam jį pavesti? PLB Archyvui? Jis noriai priimtų, kaip priima mano visą biblioteką. Bet kas naudos jį archyve? Antra, yra tokių dalykų, kurie viešumai negalima išstatyti, bent šiuo laiku. Kuriam kr. demokratui? Iš praktikos žinau, kad gavęs supūdys rūsyj. Kr. dem. CK?

KITI APIE KRUPAVIČIŲ

Mykolas Krupavičius buvo savo epochos dominuojanti figūra. O ta epocha buvo ne tik gerokai ilga — virš 50 metų, bet ir labai svarbi. Jos būvyje Lietuva atgavo nepriklausomybę, beveik iš nieko sukūrė modernią valstybę su visa jos aparatūra ir institucijomis, tautoje tvirtai įsišaknijo demokratija, sužydėjo savita kultūra su visomis įvairiaspalvėmis jos ataugomis, pagaliau Lietuva pergyveno bolševikų - vokiečių - vėl bolševikų okupacijas, karą, nenuilstančias laisvinimo pastangas, partizanų kovas, trėmimus, neišpasakytą kančią ir šventumu paliestą garbę...

Visuose šiuose dramatiniuose įvykiuose Mykolas Krupavičius nebuvo tik stebėtoju. Įvairiais laikotarpiais jis buvo vadu, kovotoju, pranašu, kaliniu, tremtiniu, kelrodžiu, tėvu, mokytoju, politiku, publicistu, partiečiu, kultūrininku, visuomet kunigu ir visuomet Lietuvą mylinčiu lietuviu . . .

Nebuvo jis ir eilinė asmenybė. Kaip tik todėl ne vienas tų, kurie kartu su juo vienu ar kitu metu dirbo ir kovojo, turėjo apie jį ir jo darbus vienokią ar kitokią nuomonę. Žemiau — kai kurios ištraukos iš eilės žmonių, kalbėjusių ir rašusių apie Krupavičių, jo darbus, jo asmenį, jo reikšmę valstybės, tautos ir išeivijos sūkuriuose.

To paties likimo susilauktų. Tad nutarčiau Tau asmeniai pavesti. Kitų galva būsi toks "durnas" ir tą lobį priimsi ir dar, reikalui atsiradus, pasinaudosi ir kitiems leisi pasinaudoti. Tikiu, kad neatsisakysi. Mano laidotuvėms rūpinsis ir visą lobį paims į savo rankas Repšių Antanas. Pas jį galėtum atsirinkt, kas Tau pasirodytų naudinga ir reikalinga.

Sveikatos, sėkmės ir ištvermės linki

M. Krupavičius

1966.IX.16

(Kun. M. Krupavičius net keliuose laiškuose nuogąstavo dėl savo archyvo likimo. Iš tikrųjų bereikalingai. Su džiaugsmu jam tariau, kad jo archyvą tausosiu ir branginsiu, kad jis išliktų ateities kartoms. Tačiau man asmeniškai jo neteko saugoti. Testamente kun. Krupavičius vėl savo nuomonę pakeitė ir archyvą paliko LKDS centro komitetui. Kadangi tuo metu buvau CK pirmininku, archyvas atsirado vistik pas mane ir buvo prižiūrimas ir saugomas labai kruopščiai. CK iškėlus į Čikagą, jau eilė metų archyvas yra tenai labai gražiai tvarkomas ir saugojamas. *A.J.K.*)

(Bus daugiau)

Mykolas Krupavičius. Radau jį (Seinų kunigų seminarijos) ketvirtajame kurse. Tai gimęs vadas. Slaptai mokė žemesniųjų kursų lietuvius auklėtinius lietuvių rašybos ir pratino dalyvauti spaudoje. Pats rašinėjo laikraščiams straipsnių ir įvairių knygelių. Mokėsi labai gerai.

Prel. dr. F. Bartkus, *Mano kelias prie altoriaus,* Dallas, Texas, 1967 m. 50 psl.

Kun. M. Krupavičius buvo ne tik Voronežo krikščionių demokratų vadas. 1917 m. rudenį į Voronežą buvo perkeltas krikščionių demokratų partijos centro komitetas ir Krupavičius buvo išrinktas jo pirmininku. Jam teko vadovauti visiems Rusijos krikščionių demokratų partijos skyriams, kurie buvo įsteigti visose vietose, kur buvo didesnės lietuvių pabėgėlių kolonijos. Veikliausias skyrius buvo Voroneže. Beveik kas sekmadienį šaukiami buvo eiliniai partijos susirinkimai, į kuriuos atsilankydavo ne tik partijos nariai, bet ir nemažas skaičius kitų lietuvių pabėgėlių. Kiekviename susirinkime M. Krupavičius kalbėjo "einamuoju momentu". Jo pranešimai buvo turiningi, įdomūs ir palikdavo klausytojams gilų įspūdį.

M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose,* Čikaga, 1980 m. 160 psl.

Mėgiamiausia kun. Krupavičiaus kalbų tema buvo nepriklausomos Lietuvos žavinga ir patraukli vizija. Jis ją statė prieš akis ir moksleiviams bendrai, ir ateitininkams, ir plačioms minioms susirinkimuose ir Liaudies universitete. Ateitininkas jam buvo turtinga dvasiniais turtais siela . . . Ateitininkas — demokratas, nes tik demokratinės Lietuvos respublika atneš visiems teisingumą ir lygybę.

Bernardas Žukauskas, *Pirmojo pasaulinio karo tremty,* Lietuvių Krikščioniškosios demokratijos Studijų Klūbai, Čikaga, 1961 m., 104 psl.

" . . . 1920 metais, prieš rinkimus į Steigiamąjį Seimą, Krupavičius atliko milžinišką agitacinį žygį — apvažiavo su prakalbomis kokį trečdalį Lietuvos. Jam pasisekė: į St. Seimą praėjo absoliuti dauguma krikdemų. Bet buvo tai dar molis, iš kurio reikėjo suformuoti katalikiškus atstovus ir sudaryti tikrą, galingą politinę Seimo frakciją. Į St. Seimo posėdžius pradžioje vaikščiodavau dažnai, tad gyvai įsitikinau, kokią sunkią

Steigiamojo Seimo krikščionių demokratų frakcijos prezidiumas. Antras iš kairės Aleksandras Stulginskis, trečias kun. Mykolas Krupavičius

naštą ir kaip sėkmingai nešė M. Krupavičius. Iš visos krikdemų frakcijos (ar bloko) jis buvo, galima sakyti, vienas partijos gynėjas, vienas kalbėtojas".

Kan. Mykolas Vaitkus, cituota M. ., *Valstybininkas politikos sūkuriuose,* Čikaga, 1980 m., 169 psl.

Taip pat kun. M. Krupavičius, karo ir revoliucijos metu buvęs Rusijoje, visu atsidėjimu studijavo žemės klausimą. Pats giliai susipažinęs su žemės ūkio būkle Lietuvoje prieš karą, jis domėjosi ne tik statistikos duomenimis, bet ir Bažnyčios nusistatymu žemės valdymo reikalu. Gerai pažinęs kaimiečių vargus, jis turėjo susidaręs labai radikalias pažiūras socialiniais ir ūkio klausimais.

V. Daugirdaitė-Sruogienė, *Lietuvos Steigiamasis Seimas,* Tautos Fondas, New York, 1975 m., 136 psl.

(M. Krupavičius) nesigailėdamas silpnos sveikatos, iš nieko sukūrė tą vienintėlę katalikų partiją, nepaisydamas vargo, per purvą bei darganą važinėjo po platųjį kraštą, mitingų mitinguose plėšydamas gerklę ir krūtinę, ragindamas žmones jung-

tis ginti krikščioniškus gyvenimo principus. Ir savo kruvinomis pastangomis jis pasiekė tai, kad Steigiamajame Seime daugumą sudaro ne Bažnyčios priešai, o ištikimi jos vaikai.

Kan. Mykolas Vaitkus, *"Žemės reforma beldžiasi"*, Tėvynės Sargas, 1949 m.

Lietuvoje tada buvo demokratinė santvarka, tad reikėjo seime pravesti atitinkamą įstatymą. Pirmuose trijuose seimuose viena srovė turėjo daugumą. Parlamentinėje santvarkoje tai ypatingai svarbu. Tai buvo krikščionių demokratų koalicija. Jos pasaulėžiūra ypač respektuoja žmogaus teises, taigi ir nuosavybę. Kaip susitarti? Vėl, laimingu sutapimu, šios daugumos priešakyje stovėjo didelio ryžto ir valios idealistas patriotas Mykolas Krupavičius... Ši nepriklausomos Lietuvos arba III Lietuvos žemės reforma lietuvių tautai buvo labiausiai palaiminga visoje tautos istorijoje. Lietuvis pasijuto tikru šeimininku savoje žemėje. Tai buvo vispusiškai dvasinis atgimimas ir tautinis sustiprėjimas.

Jonas Kuprionis, *"Krupavičius ir žemės reformos"*, Tėviškės Žiburiai, 1981.IV.30, Nr. 19 (1629), 3 psl.

Krupavičius, kaip žemės reformos vykdytojas, toli praaugo savo politinės grupės ribas. Tokiu jis pasirodė ir savo veikla okupaciniais metais, tremty Vokietijoje ir išeivijoje. Savo nuopelnais Krupavičius jau priklauso nebe kuriai grupei, bet visai lietuvių tautai.

J. Kuprionis, *Lietuvos žemės reforma ir Krupavičius*, Draugas, 1962 m. spalio 20 d.

Krupavičius buvo didelis patriotas, nepaprastai darbštus, pareigingas, teisingas. Tuo metu buvo nustatyta oficiali darbo tvarka — pradėti darbą 8 val. ryto. Susirinkdavo apie 9 val. Krupavičius, kaip pareigingas, ateidavo pusvalandžiu anksčiau. Ministerija tuščia, tik sargai savo pareigas atlieka. Vėliau pradėdavo rinktis eiliniai tarnautojai. O departamentų direktoriai, referentai pasirodydavo apie 11 val. Suaugusį, vėluojantį "poną" negi barsi. Bet padėtį reikėjo taisyti. Pats ministras Krupavičius išeidavo į ministerijos koridorių ir vaikščiodavo. Laukdavo ateinančių tarnautojų. Ateinančius pasveikindavo, paduodavo ranką . . . Kadangi ši praktika buvo kartojama, tarnautojai buvo priversti ateiti į darbą punktualiai . . . Su tarnautojais

Krupavičius turėjo vargo ne tik ministerijoje, bet ir periferijose. Jis pradėjo vizituoti — revizuoti žemės tvarkymo įstaigas, miškų urėdijas, girininkijas.

M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose*, Čikaga, 1980 m., 96 - 7 psl.

Jeigu Krupavičius nebūtų daugiau nieko padaręs nei prieš tai, nei po to, tai šiuo vienu įstatymu (žemės reforma) jis jau užsitarnavo socialinio reformatoriaus vardą.

Jonas Matulionis, *"Mykolas Krupavičius visuomeninėje veikloje"*, Tėviškės Žiburiai, 1955 m. rugsėjo 27 d.

"... socialinės reformos Lietuvoje nebuvo anoniminės, nebuvo kurios nors grupės ir partijos pribrandintos ir įvykdytos, bet jos buvo vieno žmogaus nuojautos, valios ir užsidegimo vaisius. Ir to žmogaus vardą nešiojate Jūs, Kunige Pirmininke. Objektyvus istorikas negali to nepastebėti ir nepabrėžti".

Dr. Antano Maceinos 1948 m. kovo 10 d. laiškas Krupavičiui. Cituota iš Petro Maldeikio, *Mykolas Krupavičius*, 173 psl.

Didelę žemės reformos reikšmę pripažino net ir Lietuvą užgrobę bolševikai. Bolševikinio saugumo komisaras Lietuvoje Guzevičius vyskupui V. Brizgiui išsitaręs, kad kunigas Krupavičius pastatė tokią prieš komunizmą įtaką sieną, kurios niekas be raudonosios armijos tankų negalėjo nei sugriauti, nei apeiti.

Draugas, 1964 m. liepos 24 d. Cituota iš Petro Maldeikio, *Mykolas Krupavičius*, 169 psl.

Kun. M. Krupavičius dabar buvo pačiam kaitriausiam savo gyvenimo vidudieny. Kaitrus jis buvo ir Lietuvai, kuri savo išrenkamais seimais statėsi demokratinius Nepriklausomos Lietuvos pamatus. Krikščioniškoji demokratija buvo kun. Krupavičiaus seniai siekiamas idealas ir jis dabar dėjo jį Lietuvos valstybės kertiniu akmeniu.

Simas Sužiedėlis, *"Nuo aušros iki saulėlydžio"*, Ateitis, 1955 m., Nr. 8, 188 psl.

Kaip judrus visuomenininkas, uolus kultūrininkas, stambus politikas, sumanus valstybininkas, nepakeičiamas seiminis ora-

torius sukaktuvininkas M. Krupavičius yra plačiai žinomas Lietuvos žmonėms tiek krašte, tiek tremtyje ir išeivijoje . . . Jo kalbų klausėsi visi: vieni gėrėdamiesi, kiti pykdami ar būkštaudami . . . Kalbėjimo būdas visada buvo ramus, be plačių mostų, be nereikalingų gestų. Kalbos žodžiai plaukė įtikinamai, kartais lydimi švelnios ironijos ar dailios šypsenos . . .

Kun. Kazimieras Šaulys, *"Nepakeičiamas seiminis kalbėtojas"*, Tėvynės Sargas, 1955 m., Nr. 2 (12), 22-3 psl.

Jo kalbos gilios savo turiniu. Forma graži, patraukli ir uždeganti. Jo žodžiai iškošti pro dantis smigo giliai į žmonių širdis ir ne tik jaudino, bet ir vertė susimąstyti. Jis tiesiakalbis. Jis niekada nesivaržė pasakyti tiesos į akis. Ginčuose kietas, savo nusistatymą gins iki paskutiniųjų, bet išsprendus daugumai kitaip, jis iškart pasiduoda daugumos sprendimui ir lygiu kietumu kovojo už bendrą nutarimą, nes jis gilus demokratas.

Jonas Matulionis, *"Mykolui Krupavičiui 70 metų"*, Draugas, 1955 m. rugpiūčio 20 d.

Kalbėdami apie Krupavičių dažnai kažkodėl užmirštame, jog jis, profesiniu požvilgiu dalyką imant, buvo (toks ir paliko visą savo gyvenimą) visų pirma pedagogas . . . (Jis) praskleidęs savo pedagoginį talentą, panūdo kopti į Žemiškojo Miesto ir Dangiškojo miesto, t. y. valstybinio ir religinio gyvenimo aukštumas, panaudodamas stebinančiai galingą pedagoginę bei didaktinę priemonę — savo ciceronišką bei demostenišką iškalbą.

Antanas Ramūnas, *Tėvynės Sargas*, 1972 m. Nr. 1 (32), 7 psl.

Politikui iki kaulo smegenų, M. Krupavičiui, rūpėjo jaunuolių lavinimas bei jų vedimas į kovą už krikščionišką viešųjų reikalų sutvarkymą. Tai jis galėjo padaryti ne prie rašomojo stalo, knygoms bei programoms tarpininkaujant, o gyvai bendraudamas su jaunimu. Jaunimas, susižavėjęs patrauklia asmenybe, dėl savo kapeliono ėjo per ugnį ir vandenį . . .

Jau vienas Krupavičiaus pasirodymas darė įspūdį: aukšta figūra, asketiškieji bruožai, tamsios garbanos ir visai nekunigiška barzdukė; žėrinčios akys, kurios galėjo ir meiliai žibėti ir perkūnus svaidyti; skambus balsas. Darni visuma mokėjo ne tik užburti mases, bet ir patraukti inteligentus.

Krupavičiaus retoriškoji galybė pirmiausia yra jo sugebėjimas veikti valią, pažadinti energiją. Jis nenorėjo būti gražbylys, kuris sparnuotais žodžiais, paikinančiu balsu ir dailiais gestais duoda gražų spektaklį. Jis norėjo būti jėgainė, sugebanti kiekvieną iki pirštų galų pripildyti energijos. Dėl to jo kalba buvo ne fejerverkas, kuris žavi tik akimirksniui, o valingas įsipareigojimas. Tai kalbėtojas Kryžiaus karams sukelti.

Juozas Eretas, *Stasys Šalkauskis,* 108 psl.

1930 m. pavasarį kun. Krupavičius vėl grįžo į Lietuvą. Susidėjus tam tikroms aplinkybėms, kun. Krupavičius buvo paskirtas Garliavos parapijos vikaru . . . Ateitininkų namuose bičiulių suruoštose išleistuvėse kun. Krupavičius pareiškė: "Aš kaip kunigas einu ten, kur mane tiesioginis viršininkas — vyskupas skiria".

Bet tautininkų - smetonininkų valdžia ir čia Krupavičiui nedavė ramybės. Čia jis buvo internuotas: Kauno karo komendantas jam uždraudė išvykti už parapijos ribų, o prie klebonijos vartelių kiaurą parą patruliavo du saugumiečiai. Jie kontroliavo įeinančius ir išeinančius iš kun. Krupavičiaus buto. Kai kuriuos asmenis vesdavo į policijos būstinę ir iškratydavo. Kitų pas Krupavičių visai neįleisdavo. Tiesa, lankytojų buvo gausu: ateidavo buvę ministrai, laikraščių redaktoriai, studentai . . . Būdamas Garliavos vikaru, Krupavičius atgaivino katalikiškų draugijų veiklą: pavasarininkų, katalikų vyrų ir moterų.

M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose,* Čikaga, 1980 m., 137 psl.

(Seminarijoje) kun. Krupavičius skaitė iškalbos, etikos, katalikų akcijos, sociologijos, mokslinio darbo metodikos . . . paskaitas. Jo paskaitos visada būdavo gerai paruoštos (užrašytos). Beskaitydamas dažnai nukrypdavo į aktualius gyvenimo klausimus. Mes, klierikai, nekantraudami laukdavome jo paskaitų. Taip pat žavėjomės jo sakomais pamokslais katedroje. Kai jis kalbėdavo, jo akys visada žaibuodavo ir hipnotizuodavo. Jo žodis buvo taiklus, aštrus . . .

K. K., laiškas, 1971.IV.7., cituota iš M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose,* Čikaga, 1980 m., 138 psl.

Krupavičius savo jaunystėje ruošėsi būti kunigu ir tokiu

visą gyvenimą pasiliko. Tik per kunigystę jis įėjo į visas kitas savo reiškimosi sritis.

K. Bagdanavičius, *"Krupavičiaus kunigystė"*, Tėvynės Sargas, 1972 m. Nr. 1 (32), 10 psl.

Krupavičius politikas yra tiek, kiek jis yra kunigas. Jo kunigystės supratimas yra nuvedęs jį ir į politinę veiklą.

V. Bagdanavičius, *"Kas yra Krupavičius?"*, Draugas, 1969 m. gegužės 20 d.

Krupavičiaus kunigystė suderino ne tik šventą pamaldumą, bet ir revoliucinį aktyvumą. Kai šiandien kai kurie vyskupai ir kunigai . . . tariasi esą kažkokios naujos gadynės kūrėjai, tai reik pasakyti, kad juos jau seniai pralenkė Strazdelis ir Mackevičius, Valančius ir Krupavičius.

Iš **prel. Jono Balkūno** kalbos Krupavičiaus minėjime New Yorke. Cituota iš *Dievui ir Tautai,* Paminklui statyti komitetas, Čikaga, 1975 m.

Pagrindinė Krupavičiaus kunigo samprata yra tradiciniai katalikiška. Jam kunigas yra tarpininkas tarp Dievo ir žmonių... Tarpininkas turi tarpininkauti. Jeigu kunigas savo santykius susiaurina tik kuria viena žmonių grupe, jis kunigiškos pareigos pilnai neatlieka. Gi kunigiškos pareigos jis iš viso neatlieka, jei atsiriboja nuo visuomenės.

Vyt. Bagdanavičius, MIC, Tėvynės Sargas, 1972 m., Nr. 1 (32), 29 psl.

Ir man kun. Krupavičiaus asmenybė imponavo tomis savybėmis, kurios sužavi ir pavergia jauną žmogų: drąsa siekiant idealo, tvirtumas nugalint kliūtis ir toji vidinė nematoma ugnis, kuri trykšta iš akių ir žodžių. Jaunam žmogui reikia gyvo pavyzdžio.

K. Š., cituota iš M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose,* Čikaga, 1980 m. 166 p.

Popiežius Pijus XI visiems katalikams, ypač kunigams, patarė ir skatino domėtis Katalikų Akcija. Nejučiomis seminarijoje apie prof. Krupavičių grupavosi visas organizacinis auklėtinių gyvenimas . . . Jis visuomet dalyvaudavo kiekviena-

me stambesniame auklėtinių susibūrime, gyvai domėdamasis ateitininkų, iškalbos ar literatų būrelių veikla.

AN, buvęs M. Krupavičiaus auklėtiniu kunigų seminarijoje. Cituota iš M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose*, Čikaga, 1980 m., 175 psl.

Kada Krupavičius priėjo iki Leono XIII enciklikų, jautei, kad jis čia atrado tokią Bažnyčią, kurios jis ieškojo. Beveik visas Leono XIII enciklikas, ne vien tik Rerum Novarum, jis aiškino su dideliu įsijautimu ir net užsidegimu. Jis negalėjo pakelti, kad pvz., Meksikos vyskupai tų enciklikų tekstų, gavę juos paštu, net neišpakavo ir tie siuntiniai vyskupų rūsiuose sulaukė Bažnyčios persekiojimo Meksikoje. Kam šie dalykai rūpėjo, tas iš Krupavičiaus paskaitų, kurios nekartą išvirsdavo tikromis improvizacijomis, pajuto gyvąją Bažnyčią.

Kun. dr. Vyt. Bagdanavičius, MIC. Cituota iš Petro Maldeikio, *Mykolas Krupavičius*, 221 psl.

Kai pasirodė Mykolaičio-Putino "Altorių šešėly" pirmas tomas, prof. M. Krupavičius apie šį romaną ir jame aprašomus įvykius bei asmenis kalbėjo 45 minutes. Ir ši jo kalba, jautri iki skaudumo, nuoširdi iki ašarų ir persunkta meile kunigystei iki palietimo pačių sielos gelmių, mums mūsų apsisprendimui kunigiškame pašaukime buvo daugiau negu viso meto dvasios tėvo konferencijos.

Prel. Ladas Tulaba, PA, laiškas Petrui Maldeikiui, 1974 m. rugpiūčio 15 d. Cituota iš P. Maldeikio, *Mykolas Krupavičius*.

Klebonaudamas Kalvarijoje kun. M. Krupavičius vėl išvystė savo plačią kaip sociologo veiklą. Jis įkūrė dvi naujas parapijas, kad Kalvarijos parapijiečiams iš tolimesnių vietovi nereikėtų keliolika kilometrų sekmadieniais važiuoti į savo parapijos bažnyčią. Jis įkūrė vaikų darželį ir senelių namus, kuriuose buvo bent per 40 senelių ir maždaug toks pat skaičius vaikų krykštavo vaikų darželyje. Abi institucijos buvo sukurtos be žymesnės arba jokios paramos iš Lietuvos vyriausybės, nes kraštas pergyveno visą pasaulį apėmusią ekonominę krizę.

Dr. Kazys Šidlauskas, cituota iš M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose*, Čikaga 1980 m., 20 psl.

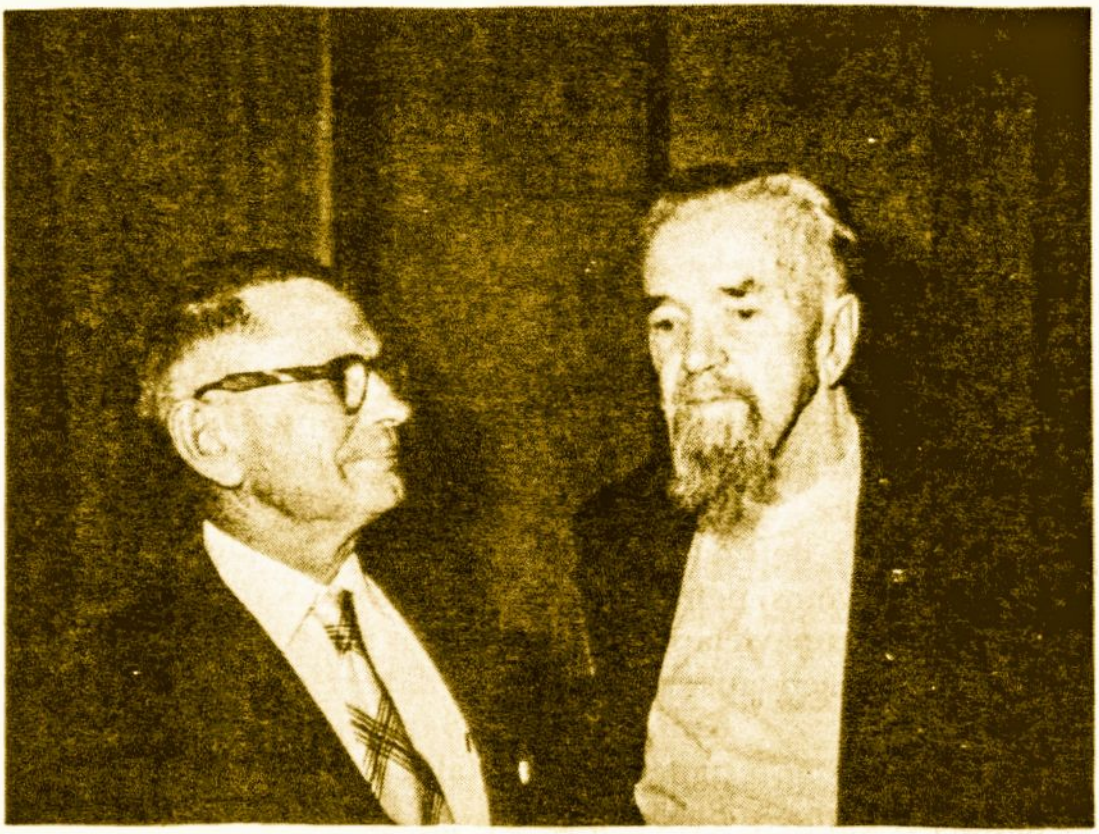

Du dzūkai tariasi partijos reikalais: ilgametis LKDS centro komiteto narys Antanas Tamulionis ir kun. Mykolas Krupavičius, jo gyvenimo saulėlydyje

Suimtą kun. Krupavičių pradžioje nugabeno į Eitkūnus, o iš čia — į Tilžės kalėjimą. Tilžės kalėjime teko patirti didelių sunkumų. Kalėjime kaliniai buvo sausakimšai sukimšti. Buvo žiemos metas. Kalėjimo patalpos nekūrenamos. Kaliniai, gulėdami kaip silkės bačkoje, vienas kitą šildė savo kūnu. Maisto davinys buvo labai mažas, badavo. Buvo apipulti utėlių. Išėjęs iš kalėjimo kun. Krupavičius tepajėgė eiti atsiremdamas į namų sienas. 1943 m. rugsėjo mėn. buvo internuotas Regensburgo basųjų karmelitų rūmuose. Kiek atsigavęs M. Krupavičius, kupinas energijos dirbti, trėmime buvo lyg uždarytas liūtas narve.

M. K., *Valstybininkas politikos sūkuriuose*, Čikaga, 1980 m., 147 psl.

Kas yra Krupavičius? Visų pirma jis yra lietuvis kunigas. Ne atsitiktinai švenčiame jo ne kitokią, bet kunigystės sukaktį. Kas gi yra kunigas? Tai visų pirma žmogus. Žmogus, kuris Viešpaties rankos paliestas, šv. Dvasios malonės patrauktas ir šventais aliejais pateptas yra išskirtas iš visų kitų žmonių tar-

nauti Viešpačiui. Iki paskutinio savo atodūsio kunigas yra kitoks negu mes visi. Tačiau jei Viešpats pasirenka žmogų ir apgaubia jį kunigystės skraiste, tai ne dėl to, kad jį atimtų iš gimtosios bendruomenės. Atvirkščiai, Dievas savo kunigą grąžina žmonėms ir jų bendruomenėms, kad jis kuo tampriau su jais susirištų ir būtų vienas iš jų pačia giliausia to žodžio prasme. Vieni grįžta kaip dvasios vadai, kapelionai, mokytojai, pamokslininkai. Kiti — kaip menininkai, mokslininkai. Prel. M. Krupavičius grįžo kaip valstybininkas, politikas... Kas yra Krupavičius? Lietuvai jis vienas didžiųjų jos modernaus gyvenimo politikų ir valstybininkų. Jei Lietuva po pirmo pasaulinio karo atsistojus laisva ir nepriklausoma susikūrė sau gyvenimą, kuris įvairiose apraiškose lenkė šimtmečiais buvusias nepriklausomas tautas, tai nemaža dalis nuopelnų tenka Mykolui Krupavičiui. Jei lietuvis valstietis po šimtmečiais trukusios baudžiavos staiga pajuto tvirtą, nuosavą žemę po kojomis, tai nemaža dalim Mykolo Krupavičiaus nuopelnas. Jei lietuvis darbininkas pasijuto geriau aprūpintas įvairiais įstatymais, apdraudomis ir teisėmis, tai nemaža dalim dėl prel. M. Krupavičiaus darbo. Jei lietuvis šviesuolis įgavo drąsos mąstyti naujas mintis ir ieškoti naujų kelių socialiniame, ekonominiame ar politiniame gyvenime, tai nemaža dalim prel. M. Krupavičiaus nuopelnas.

A. J. Kasulaitis, *"Didysis krikščioniškosios demokratijos mokytojas"*, Darbininkas, 1963 m. birželio 17 d., Nr. 44.

(Krupavičius) yra tikras artimo meilės pavyzdys. Tai įrodo jis ir savo privatiniu gyvenimu.

Savo turto, savo daikto, netgi nė dešimtuko, man atrodo, nelaiko savo vieno, o visų nepritekliuje esančiųjų ir jo paramos ar, sakykim, "draugiško - krikščioniškojo pasidalinimo" reikalingųjų bendra su juo nuosavybe... Mūsų sukaktuvininkas, kaip žinome iš spaudos, yra irgi nuolatinis, dosnus mūsų visokių fondų (Leono XIII, Tautos ar Lietuvių), taip pat geruųjų tikslų organizacijų rėmėjas. O kiek jo aukų žmonės nė nežino?.. Jis myli visus žmones — ne tik savo draugus, bet ir, sakykim, savo idėjos priešus, ne tik vad. "bažnytinius", bet ir "nebažnytinius", netgi ir tuos, kurie jo Bažnyčiai padarė gilių žaizdų... Su didele pagarba ir meile prel. M. Krupavičius atsiliepia ypač apie tuos kitų įsitikinimų žmones, kurie dirba

drauga su katalikais bendrąjį Lietuvos laisvinimo darbą VLIKe arba ALToje.

Petras Stravinskas, "*Mykolas Krupavičius — sukaktuvininkas*", Tėviškės Žiburiai, 1970 m.

Mes matome Jus kaip moderniosios Lietuvos didįjį valstybininką... kaip niekad nepavargstantį politiką, kuris savo idėjomis uždegdavo vadus ir savo žodžiu minias... Kaip lietuviškosios krikščioniškosios demokratijos tėvą. Savo raštais, žodžiais ir darbais Jūs atvėrėte mums krikščioniškosios demokratijos tiesas ir šaltinius... Mes matome Jus kaip šviesųjį lietuvį. Jūs esate tarsi niekad nemirštančio lietuvio simbolis. Lietuvybė Jums nėra tik puošmena..., bet gyvenimas.

Jaunieji idėjos draugai, Jaunimo Žygiai, 1961 m. Nr. 1-2 (24-25), 2 psl.

... Krupavičius buvo kovotojas už tiesą ir tiesa buvo vienas jo ginklų. Tiesa jam nebuvo asmeninio nusistatymo reikalas ar momento reikalavimas, bet Dievo valios ir tvarkos bei plano atspindys. Pirm leisdamasis į kovą dėl idėjų ir vertybių, jis įsitikino tiesa ir teisingumu. Tarnaudamas tiesai, jis ir kovoje ja vadovavosi: tiesa buvo viena ir draugui, ir oponentui, ir lietuviui, ir kitataučiui, ir savo partijai, ir kitai. Sukta kova būtų kovos profanacija. Todėl visai nenuostabu, kad ne kas kitas, tik Krupavičius buvo vienas iš pirmųjų, išėjęs kovoti dėl žydų ir lenkų teisių, vokiečiam okupavus Lietuvą, nors nei pirmųjų, nei ypač antrųjų jis ypatingai nemylėjo. Tačiau tiesa ir teisingumas reikalavo kovos ir jis kovojo.

Krupavičius niekuomet nekovojo priešasmeninės kovos. Bičiulystė, taurelė, draugystė, kūmavimasis — jam nebuvo pirmos eilės vertybės. Žmogus buvo jam pati didžioji vertybė. Jis kovojo už ar prieš vertybes ir idėjas, bet ne prieš asmenis. Visuose savo oponentuose jis visuomet pirmiausiai matė asmenis, o tik paskui priešininkus. Visi jo raštai gausūs vaizdingais oponentų apibūdinimais, kuriuose šalia kritikos žodžių jų mintims ir idėjoms, visuomet yra vaižgantiškų, asmenį keliančių bei gerbiančių deimančiukų.

A.J.K., "*Kovotojo portretas*", Tėvynės Sargas, Nr. 1 (39), 1978 m., 52 psl.

Dirbantiesiems šalpos darbą, Krupavičius buvo mielas, artimas ir brangus didžiaisiais labdaros darbais. Pats savo jaunystė-

je patyręs vargo, visą savo gyvenimą rūpinosi vargstančiais savo tautiečiais. Jis buvo ne tik dosnus labdarai, bet ir dirbo šioje srityje.

Albinas Dzirvonas, atsisveikinimas laidotuvėse, Dievui ir Tautai, Paminklui statyti komitetas, Čikaga, 1975 m., 27 psl.

Begyvendamas Amerikos lietuvių tarpe ir besekdamas jų gyvenimą, pats savo akimis mato ir girdi, kaip greitai vyksta čia mūsų tautiečių nutautėjimas. Tai jis skaudžiai pergyvena. Drąsiai bara tuos, kurie vienu ar kitu būdu prie mūsų nutautėjimo prisideda. Vieni dėl to labai papyksta. Kiti galvoja, kad prel. Krupavičius yra per griežtas. Tačiau visi turime suprasti, kad jis tuo griežtumu bei kietumu lietuvybės palaikymo atžvilgiu atlieka savo šventą pareigą, kaip žmogus visą savo amžių paaukojęs savo mylimos tautos bei Lietuvos laisvės kovose, jos gerovei ir šviesiai ateičiai. Šiuo atveju jis jokių nuolaidų nedaro ir nedarys, nes ši kieta jo laikysena išeina iš jo didžios ir gilios lietuvių tautos meilės ir troškimo atkovoti Lietuvai nepriklausomą gyvenimą.

Leonardas Šimutis, "*Darbo ir kovos ryšiai su prel. M. Krupavičium*", Darbininkas, 1970 m. spalio 2 d. Nr. 63.

Lietuvos krikščionių demokratų besikuriančiai partijai pirmąją programą paruošė trys Petrapilio dvasinės akademijos profesoriai — P. Būčys, Maironis ir Jakštas. Pirmasis jos ideologas buvo prel. K. Šaulys. Tačiau tikrasis jos vadas ir stipriausias jos idėjų vykdytojas Lietuvai atsikuriant buvo M. Krupavičius. Tik jis vienas ir tegali būti įrykiuotas į didžiųjų krikščionių demokratų politikų galeriją, nes savo ryškia asmenybe, visuomenine ir politine veikla atsistoja šalia europinio masto politikų... Tie ryškieji veidai yra visi jo amžininkų portretai. Tik buvęs Vokietijos kancleris ir Centro partijos vadas M. Erzbergeris yra už prel. Krupavičių dešimčia metų vyresnis (g. 1875), devyneriais metais vyresni garsieji Austrijos prel. Seipelis ir Vokietijos dr. K. Adenaueris (abu g. 1876), ketveriais metais vyresnis Italijos A. DeGasperi (g. 1881)... Visiškai jo amžininkai (yra)... H. Brueningas (1885) ir R. Schumanas (1886)... prez. Aleksandras Stulginskis, prof. Vl. Jurgutis (abu g. 1885), prof. J. Dovydaitis, A. Šmulkštys, Jonas Vailokaitis, prof. S. Šalkauskis (visi g. 1886), vyresnis kaip kun. Juozas Vailokaitis

(g. 1880), prel. K. Šaulys (g. 1872), arba jaunesnis — L. Bistras (1890), K. Bizauskas (1893).

P. Stakys, "Tautai ir valstybei atidavė savo gyvenimą", Draugas, 1970 m. spalio mėn. 2 d.

M. Krupavičius pasirinko dirbti savo tautai — turbūt todėl, kad tarnyba tautai apima ir integruoja į darnią visumą praktinio gyvenimo kultūrinius, moralinius bei religinius idealus ir savo apimtimi bei turiniu patraukia kiekvieną pajėgią ir idealistiškai nusiteikusią asmenybę . . . Krupavičius yra personalistas — žmogaus asmenybė jam yra didžiausioji šio pasaulio vertybė. Tauta gi yra žmonijos istorinės raidos rezultatas, tačiau nėra atsitiktinis dalykas. Ji atsirado ir laikosi dėl tam tikrų žmogaus prigimties savybių — žmogaus asmenybė gali realizuotis tik tautoje. Šalia tautos žmogiškasis individas tapti asmenybe neturi jokių galimybių. Tačiau žmogiškoji asmenybė tautoje realizuojasi ne automatiškai, o tik veikiant atitinkamu būdu subrendusioms tautos kartoms. Iš šio fakto kyla tai, apie ką M. Krupavičius yra daug kartų primygtinai kalbėjęs, būtent, tautinės pareigos. Kadangi tautos uždavinys gali būti įvykdytas tik veikiant subrendusiom kartom, tai kiekvienas subrendęs asmuo, kuris visa, ką turi, yra gavęs iš tautos, turi pareigą padaryti naujoms savo tautos kartoms tai, ką ankstesnės kartos padarė jo kartai, t.y. užtikrinti egzistencijos galimybes ir asmenybei realizuotis sąlygas . . . M. Krupavičius niekad neiškrypo iš kelio tarnauti tautai, o ne grupiniams interesams. Įsijungdamas į partinę veiklą, jis nenuėjo į kurios nors interesų partijos eiles, bet į valstybės partiją (vok. Staatspartei), kuri rūpinasi bendraisiais krašto ir visos tautos reikalais . . .

Albinas Gražiūnas, "*Jis ėjo Lietuvos keliu*", Tėviškės Žiburiai, 1970.XI.26, Nž. 48 (1087), 2 psl.

Atsisveikinome su dideliu lietuviu. Mūsų manymu, prel. Krupavičius buvo vienas ryškiausių, toliausiai matančių, nuoširdžiausiai už Lietuvos laisvę kovojančių ir savo ištikimuosius, savo artimuosius kovon vedančiu žmogum.

Martynas Gudelis, atsisveikinimas laidotuvėse, *Dievui ir Tautai,* Paminklui statyti komitetas, Čikaga, 1975 m., 30 psl.

Valstybinis, politinis ir visuomeninis darbas eina taip kartu, kad jų atsieti negalima. Visuomeninį darbą velionis pradėjo dar mokytojaudamas. Dirbo jį gyvendamas Rusijoje. Juo gyviau visuomeniniam darbe dalyvavo nepriklausomoje Lietuvoje ir jai netekus nepriklausomybės. Jis dirbo šalpos darbą Taline, jis rinko aukas ir organizavo būrius kuriant nepriklausomybę, jis kūrė Leono XIII fondą leisti specialioms knygoms ir laikraščiams, jis buvo įvairių komisijų narys, kai reikėjo spręsti konkrečius veiklos klausimus ir paruošti ateičiai kokius projektus.

Ypač daug dirbo krikščionių demokratų partijoje, ją perorganizuodamas, jai nustatydamas kryptį ir paruošdamas priimti radikalesnius to meto gyvenimui sprendimus. Jis buvo ilgametis partijos pirmininkas Lietuvoje ir užsienyje, o paskiau išrinktas iki gyvos galvos visų lietuvių krikščionių demokratų garbės pirmininku.

Pranas Garšva, *"Prel. M. Krupavičių amžinybėn palydint"*, Draugas, 1970 m. gruodžio mėn. 4 d.

Šviesaus atminimo prelatas Mykolas Krupavičius . . . lankėsi kūrėjų - savanorių susirinkimuose, sakė mums kalbas, skatino neapleisti lietuvybės, barė, jei kurio vaikai ar vaikaičiai pradeda užmiršti lietuvių kalbą, rašė laiškus ir visada jautriai rūpinosi savanorių idėjos įdiegimu mūsų jaunimo širdyse.

"Prelato Mykolo Krupavičiaus netekus", Naujienos, 1970 m.

Mano įsitikinimu, ateities istorikas turės konstatuoti, kad Krupavičius buvo seimų laikais žymiausias Lietuvos politikas. Šis valingas, veiklus, ryžtingas ir materialiai švarus žmogus įrašė neišdildomomis raidėmis savo vardą politinėje ir socialinėje Lietuvos istorijoje: juk jis savo tiesiog titaniškomis pastangomis padėjo pagrindą socialinei mūsų visuomenės pusiausvyrai (agrarinė reforma) ir tuo pačiu suredukavo neproporcionaliai įsigalėjusį mūsų krašte lenkiškąjį gaivalą. Jis galingo užsimojimo politikas.

Prof. dr. Stasys Šalkauskis, Židinys, 1934 m., 45 psl.

Šia proga mums a. a. M. Krupavičius reikšmingas kaip Pasaulio Lietuvių Bendruomenės kūrėjas, palikęs lietuvių iš-

eivijos gyvenime i neištrinamai įspaustus pėdsakus . . . M. Krupavičius buvo partijos žmogus. Daugiau — savo partijos lyderis, pirmininkas, pagaliau garbės pirmininkas. Tačiau į Bendruomenę jis žiūrėjo ne partijos akimis . . . M. Krupavičius nusistatymas šiuo klausimu bekompromisinis: "PLB organai negali pasidaryti tos ar kitos partijos ekspozitūra. Partijos su savo partiniais tikslais PLB organuose neturi darbo. PLB organizacija yra antpartinė. Kas ateina į bet kurią PLB vadovybę, turi iškilti viršum savo partijos egoistinių reikalų". (PLB keliu). . .

Mačiau seimo atstovus ir ereliais skraidančius ir gaidžių būdu pasipešančius, ir varnomis kraksinčius. M. Krupavičius, be abejo, priklausė prie seimo atstovų erelių: partijos pirmininkas ir jos seimo frakcijos lyderis, tikįs bei pasitikįs savimi ir kupinas energijos, tiesaus stoto ir aiškaus žvilgsnio, sklandaus, gražaus, bet ir kieto žodžio oratorius. Kai eidavo į tribūną kalbėti, jo klausytis rinkdavomės visi — ne tik laikraščių korespondentai, bet ir po koridorius pasklidę seimo atstovai. Iš tikrųjų jis žinojo, ko nori ir ką sako.

Stasys Barzdukas, "*Su Lietuvių Bendruomene atsisveikinant*", Draugas, 1971 m sausio 9 d.

Jis yra pasaulyje pasklidusių lietuvių bendruomenės didysis statytojas. Krupavičiaus vykdomas pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos kūrimas mūsų išeivijos lietuvybei palaikyti ir tautinei kultūrai ugdyti yra ne mažesnės reikšmės, kaip ir žemės reforma Lietuvos nepriklausomybei ir šiuo atžvilgiu Krupavičius yra epochinis lietuvis.

Vyt. Vaitiekūnas, "*Krupavičius — dviejų epochų kūrėjas*", Draugas, 1951 m. liepos 7 d., Nr. 159.

Prel. M. Krupavičius neatskiriamai susijęs su Lietuvių krikščioniškosios visuomenės sąjūdžiu ir tąjį sąjūdį neįmanoma atsieti nuo Krupavičiaus . . . (1 psl.).

Dešimtmetis šiame darbe (VLIKe) iš tikro yra akivaizdus įrodymas, jog Krupavičiaus vardas visai pagrįstai yra pasidaręs sinonimas save ir savo asmeninius reikalus užmiršusio žmogaus, gyvenančio tik idėjai, kuriai neatšaukiamai yra paskyręs savo gyvenimą. Neveltui jis dar jaunystėje susidomėjo Savanarola ir ligi šiandien tasai susidomėjimas jo dvasioje gyvas. Jame pačiame yra daug to, kas būdinga Savanarolos tipo žmonėms

— jis mūsų tautinis Savanarola, tautos ir tėvynės vardu pasiryžęs viską pakelti. (21 psl.).

Dr. Domas Jasaitis, *"Mykolas Krupavičius, visuomenininkas, politikas ir kovotojas"*, Tėvynės Sargas, 1955, m. Nr. 2 (12).

Krupavičius yra politikas pačia pilnutine to žodžio prasme. Gal geriau šiai idėjai išreikšti tinka valstybininko vardas, nes politiko tikslas turi savyje daugiau profesinio bruožo, tuo tarpu valstybininku suprantame tokį žmogų, kuris greičiau patį gyvenimą formuoja, negu kurias pareigas jame eina.

Kun. dr. Vyt. Bagdanavičius, MIC, *"Krupavičiaus valstybingumo pagrindų beieškant"*, Aidai.

M. Krupavičius turėjo daug politikui reikalingų savybių: buvo tikras idealistas kovotojas už krikščionybės principų įgyvendinimą mūsų šalyje, taurus patriotas, nepalyginamai geras kalbėtojas, aktyvus ir pajėgus publicistas.

Kazys Mockus, *"Mykolą Krupavičių prisimenant"*, Draugas, 1971 m. spalio mėn. 8

Vienerių metų nuo mirties tarpas dar yra per siaura perspektuva į M. Krupavičių žvelgti įvairiais požiūriais, bet jo daugelio darbų rezultatai jau įgalina žiūrėti į jį, kaip ir lietuvių tautos istorijos kūrėją, savo vardą įsirašiusį netolimoje tautos praeityje lietaus nenuplaunamomis ir dulkių neužnešamomis raidėmis. XX a. Lietuvos gyvenimo laikotarpis būtų nesuprantamas be M. Krupavičiaus arba jis būtų įgijęs visiškai skirtingą kryptį . . .

Krikščionių demokratų lyderiu M. Krupavičius liko visą laiką, nors trejetą metų jiems ir nepirmininkavo. Bet jo pastangomis ši partija išėjo ir į tarptautinę areną, tapdama vadinamo Utrechto internacionalo nariu. Šią tarptautinę sąjungą suorganizavo Luigi Sturzo, kai jis 1924 m. pabėgo iš fašistinės Italijos. Pagal Mariano Rumor, Europos krikščionių demokratų unijos pirmininko liudijimą (Panorama Democrate Chretien, 1971 m., Nr. 1), pirmajame tarptautiniame krikščionių demokratų partijų susirinkime Paryžiuje 1925 m. tarp kitų kraštų dalyvavo ir Lietuvos atstovai.

Pranas Garšva, *"Mykolas Krupavičius — Istorinė asmenybė"*, Darbininkas, 1972 m. sausio 28 d.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio valstybininkų ir politikų tarpe prel. M. Krupavičius neturėjo į save panašaus. Pašauktas tarnauti Dievui, jis tarnavo tautai, bet jai tarnaudamas nenustojo tarnauti Dievui ir pasiliko jo ištikimu tarnu iki paskutinio atsidusėjimo. Ir dabar, kai jo nemari asmenybė tolsta nuo jos laiko amžininkų, ji darosi didesnė ir didesnė. Nėra abejonės, kad istorija prel. Krupavičių patalpins į tuos pačius rėmus, į kuriuos ji įdėjo jo pirmtakus: vysk. Valančių, vysk. Baranauską, poetą Maironį . . .

Povilas Skardis, *"Jau dešimt metų, kai mirė prel. Mykolas Krupavičius"*, Mūsų Žingsniai, 1980.XII.21, Nr. 40 (93), 5 psl.

Kaip politikas ir valstybininkas, Krupavičius jau yra istorinė asmenybė. Be šios asmenybės pažinimo, supratimo, į jos dvasią įsigilinimo nebūtų galima suprasti nepriklausomos Lietuvos pažangos kelio, reformų, naujų kelių ieškojimo ir dar labiau — tais naujais keliais ėjimo. Ne tik žemės reforma, kurios jis buvo autorius ir vykdytojas, bet ir švietimas, socialinis gyvenimas, dvasinis pažangumas ir reikalavimas iš kitų dvasinės ir materialinės pažangos savo valstybėje jis būtų nesuprantamas.

A. D., *"Prel. Mykolui Krupavičiui prisiminti, ar nereikėtų jo dvasią atgaivinti?"*, Draugas, 1982 m. gruodžio mėn. 2 d.

Prel. Mykolas Krupavičius buvo didis lietuvis, didis patriotas, didis mūsų politikas ir visuomenininkas. Tokių vyrų retai pasitaiko tautoje.

Gen. Stasys Raštikis, *Įvykiai ir žmonės*, III t., 154 psl.

Per ilgus metus keliaudamas sunkiu politiko keliu, Krupavičius patyrė ir šviesių, bet dar daugiau tamsių lietuvių tautai ir jam pačiam valandų. Kartais jam ir artimiausių bendradarbių supratimo pritrūkdavo. Bet jo patriotizmas ir idealizmas jo nepaliko ir sunkiausiomis gyvenimo valandomis, ir jis nuo savo tikslo nenukrypo, nors ir pats vienas pasilikdamas . . .

Ir nepriklausomoje Lietuvoje ir išeivijoje, kovojant dėl Lietuvos išlaisvinimo ir lietuvybės išlaikymo, Krupavičiui teko mūsų tautos dvidešimtojo amžiaus istorinėje scenoje suvaidinti išimtinį bei vienkartinį vaidmenį.

Petras Maldeikis, *Mykolas Krupavičius*, LKDS, Čikaga, 1975 m., 477-8 psl.

PRIE STULGINSKIJADOS

Kaip Pabedinskas bandė tapti tautos atstovu — Mažas fragmentas iš tolstančios praeities

Prezidentas Aleksandras Stulginskis, perdavęs prezidentavimą dr. Kaziui Griniui, apsigyveno netoli Kretingos, Jokubavos dvare.

Lietuvos atkūrimo ir nepriklausomybės pradžioje tiek dirbęs ir tiek sielojęsis dėl jos, negalėjo nusėdėti savo ūkyje nesirūpinęs dėl Lietuvos ateities. Jam rūpėjo, kad jo prezidentavimo metu padėti valstybės pamatai nebūtų ardomi.

Smetonos vyriausybė, paveikta 1935 - 36 metų Užnemunės ūkininkų streiko reikalavimų, tarp kurių buvo ir reikalavimas sušaukti seimą, 1936 metais paskelbė seimo rinkimus. Kandidatus į seimo atstovus, kurie vadinosi tautos atstovais, statė apskričių ir miestų tarybos.

Smetonai uždraudus partijų veikimą ir nesant seimui, nebuvo legalios opozicijos, nebuvo kontrolės vyriausybės veiksmams.

Prezidentas A. Stulginskis norėjo sudaryti legalią ir sveiką opoziciją šaukiamame seime, išrenkant tautos atstovais ne vien tautininkus ir jiems pataikaujančius valdininkus, bet nepriklau-

---

Toks Krupavičius buvo visą savo gyvenimą — tiesus, teisingas, principingas, visus matuojąs tokiu pat mąsteliu, visus traktuojąs lygiai; kartais kampuotas ir kietas, bet visuomet gerbiąs žmogų, nepasimetęs smulkmenose, kyląs aru, bet nesikapstąs žvirbliu . . .

Diasporos dramoje Mykolas Krupavičius iškyla kaip milžinas tarp saujos milžinų, šio amžiaus vyrų, kurie savo meile, tikėjimu, protu ir darbu atnaujino Europos veidą. Kartu su Leonu XIII, Sturzo, Adenaueriu, Pijum XI, Schumanu, Pijum XII, Maritainu, De Gasperi, Jonu XXIII, Mindszenty, Paulium VI, Beranu — ar jis tik nebus pranokėju to naujo krikščioniško humanizmo, kuris persunkęs gaištančią Vakarų civilizaciją evangelijos meile, atnešė ilgiems metams Vakarų pasauliui socialinį teisingumą ir Dievo taiką, o naujoms kartoms teisę vadintis Dievo vaikais ir Kristaus broliais.

A. J. Kasulaitis, *"Kovotojo portretas"*, Tėvynės Sargas, 1978 m., Nr. 1 (39), 53 psl.

somus, savistovius piliečius. Tuo reikalu atvažiavo į Plungę pas Prelatą Povilą Pūkį, Plungės kleboną, veiklų visuomenės veikėją, gerą mano bendradarbį plytų pramonėje su tikslu mane įkalbėti kandidatuoti į seimą tautos atstovu.

Tada aš buvau Plungės miesto tarybos narys, turėjau teisę statyti kandidatus ir būti renkamas tautos atstovu, remiantis išleistu seimo rinkimams potvarkiu. Pasitarime klebonijoje sakau:

— Gerbiamas Prezidente, ačiū už man teikiamą garbę ir pasitikėjimą, bet nenoriu sutikti su mano kandidatūra, nes nieko iš to neišeis, tautininkai viską darys, kad tik būtų išrinkti tautos atstovais savieji.

— Esate inžinierius, mokslus baigęs Prancūzijoje, stambus pramonininkas, žinomas ne tik Plungėje, bet ir visoje Telšių apskrityje. Esu tikras, didelė dauguma balsuos už Tamstą.

Kai nuvažiuosiu į Telšius ir matysiu, kad yra galimybė būti išrinktam tautos atstovu, gal ir sutiksiu statyti savo kandidatūrą.

Susėdome į du automobilius: Eduardas Misevičius — Plungės miesto galva, tarybos nariai, ir atvykome į Telšius rinkti tautos atstovų. Nespėjus išlipti iš automobilių, prisistatė Telšių apskrities saugumo viršininkas Puidokas.

— Na, kas čia per tvarka? Atvažiuojame ne iš kokio bažnytkaimio, bet iš Plungės miesto rinkti tautos atstovų. Reikėjo ne vienam, o su visu orkestru mus sutikti!

Šnekučiuodami einame rinkimų salės link ir Puidokas eina kartu. Vėliau, po rinkimų, sužinojau, kodėl Puidokas mus sutiko ir nuo mūsų neatstojo, nes saugumas perėmė kieno tai rašytą laišką, kuriame raginami tarybų nariai balsuoti už mane. Puidokas turbūt manė, kad kas nors prieš rinkimus tarsis su manimi dėl kandidatūros, todėl ir neatstojo nuo mūsų iki įėjome į salę.

Sėdime su E. Misevičiumi ir laukiame susirinkimo pradžios. Telšių apskrities valdybos pirmininkas Kryževičius užeina ant scenos, nešinąs aštuonkampę stiklinę dėžę, vartojamą per vakarėlius loterijos bilietams traukti ir sako:

— Štai, čia į tą dėžę dėsime balsus už kandidatus į tautos atstovus. Balsus skaitys sudaryta komisija iš trijų asmenų: komisijos pirmininkas, Telšių pašto viršininkas ir du nariai (pavardžių nebeatsimenu). Na, tai ir rinkimai. Balsus skaitys ne išrinkta komisija, bet iš anksto paskirta, su pašto viršininku pirmininku, kurį teko matyti Plungės piliečių klube, Voldemaro laikais dainuojantį su draugais voldemarininkais Viliušiu, Mylimu ir kitais: "Mūsų žvaigždė Voldemaras K.V.C. ragan jis

BAŽNYČIA NIKARAGUVOJ

H. B.

Nikaraguva jau keli metai nedingsta iš dienraščių pirmųjų puslapių, o dažnai juos ir dominuoja. Vieni puola valdančiojo režimo marksistinį charakterį, kiti teisina sandinistų teroro veiksmus, dar kiti kritikuoja ten vyraujančių išlaisvinimo teologiją, o ketvirti taria dar ką kitą. Mums šiuo atveju yra įdomūs tik faktai, susiję su Nikaraguvos Katalikų Bažnyčios dabartine padėtimi. Jie yra ne tik svarbūs patys savyje, bet prasmingi kaip galimos ateities modeliai visoje Pietų Amerikoje.

1979 m. liepos 17 d. Nikaraguvos diktatorius Anastasio Somoza Debayle buvo nuverstas ir taip baigėsi diktatūrinis režimas valdęs šią centrinės Amerikos valstybę 43 metus. Nužudžius opozicinio dienraščio La Prensa redaktorių Pedro Joaquin Chamorro, prasidėjo civilinis karas, užtrukęs du kruvinus metus. Laimėtoju išėjo Sandinistų Tautinio Išlaisvinimo Frontas (Frente Sandinista de Liberacion Nacional — FSLN).

Sandinistų frontas buvo įkurtas 1963 m. Jo kūrėjas komunistas Carlos Fonseca Amador, o įkvėpėjas — legendarinis Nikaraguvos didvyris gen. Sandino. (Amador žuvo 1975 m.). Nuo pat pirmos savo įkūrimo dienos frontas buvo viešai pasiskelbusi marksistinė - leninistinė organizacija. 1960 m. dešimtmetyje frontas sumezgė labai tamprius ryšius su Fidel Castro. Taip iki 1978 m. frontas viešai laikėsi labai tamprios marksistinės - leninistinės linijos. Kelios aplinkybės tą metą įtaigojo

---

varo" (melodija kaip "tupi lenkas ant kalniuko". Tada buvo voldemarininkas, o dabar smetonininkas. Iš perėjūno, sunku tikėtis tikslaus balsų skaitymo?

Prieina prie manęs du vyrai ir prašo, kad aš kandidatuočiau.

— Vyrai, ar gi nematote, kokie čia bus rinkimai, kada iš anksto paskirta balsų skaitymo komisija. Nenoriu save ant juoko statyti. Ačiū už pasitikėjimą, nekandidatuosiu.

Vienas perėjūnas iš voldemarininkų į smetonininkus kandidatavo (Viliušis), o kitas perėjūnas balsus suskaitė.

Geri norai ir pastangos A. Stulginskio sušvelninti Smetonos režimą nepasiekė tikslo.

K. Pabedinskas

sandinistus pakeisti savo ideologinį profilį. Castro juos įtikino, kad jiems reikia ne tik visas fronto frakcijas apjungti vienoje vadovybėje, bet siekti ryšių ir draugystės su nemarksistiniais sluogsniais, pasilaikant tamprią karinių dalinių kontrolę. Ir taip 1978 - 79 m. kai Somozos nuvertimas atrodė galimas, sandinistai ėjo į visuomenę kaip demokratai, su demokratine programa, kuri žadėjo pluralistinę visuomenę, laisvus rinkimus, spaudos laisvę, nepriklausomą užsienio politiką ir nevienalytę krašto ekonomiją.

Dar daugiau. Jie įjungė į savo karinį ir politinį štabus po kelis anti-Somozos nemarksistus, paskelbė savo pagelbą religijai ir religinėms bendruomenėms ir prižadėjo, kad ateities vyriausybėje revoliucionieriai ir krikščionys dirbs kartu. Keturių kunigų aukštos pareigos vyriausybėje ir šv. Rašto laisvas platinimas sudarė įspūdį, kad sandinistai yra nuoširdūs.

Šis nelauktas posūkis, kunigai vyriausybėje ir kiti įvykiai nevienam "sumaišė kortas" ryšium su religijos traktavimu sandinistų režime. Vieni tarė, kad sandinistai yra Bažnyčios draugai, kiti, kad priešai, o dar kiti iš viso nepajėgė susidaryti nuomonės.

Suprasti sandinistų pažiūras į religiją, reikia visų pirmiausiai neužmiršti, kad Nikaraguvoj jokis politikas, jokia valdžia, jokis vadas negali būti prieš tikėjimą, jei nori turėti įtakos visuomenėje. Daugelio stebėtojų nuomone, Nikaraguva yra vienas iš katalikiškiausių pasaulio kraštų. Tikėjimas yra karštas ir Popiežius bei vyskupai laikomi didelėje pagarboje, ypač tarp ūkininkų ir neturtingų miestiečių. Ta prasme Nikaraguva yra kiek panaši į Lenkiją, kur tikėjimas yra įleidęs šaknis tautoje.

Sandinistai 1979 m. užėmę valdžią šią religinę situaciją puikiai žinojo. Jie dėjo daug pastangų paslėpti savo ateistinei ideologijai ir nė žodžiu neužsiminė apie Bažnyčios silpninimą. Keliuose viešuose komunikatuose frontas teigė savo pagarbą religijoms ir tolerancija religinei veiklai. Tačiau akylesni stebėtojai matė, kad tai tik akių mulkinimas, o patys sandinistai tarpusavy tiesos neslėpė. Padėtis dar paaiškėjo viešumą pasiekus taip vadinamajam Kalėdų memorandumui.

Kalėdinis memorandumas buvo sandinistų tautinio propagandos ir politinio švietimo sekreterijato dokumentas netyčiomis pasiekęs viešumą 1979 m. gruodžio mėn. praslinkus tik 5 mėnesiams po revoliucijos. Dokumentas aiškiai rodė sandinis-

tų intenciją krikščionišką tikėjimą pajungti politiniams tikslams ir tokią politiką laikyti griežtoje paslaptyje.

Viešumai ir toliau sandinistai save pristatė kaip revoliucionierius su krikščionišku turiniu. Jie skelbėsi esą geresniais krikščionimis negu tie, kurie save taip oficialiai vadiną. Jie gyrėsi esą geresniais tikėjimo gynėjais, nes vyriausybėje buvo "krikščionių revoliucionierių".

Tarp krikščionių revoliucionierių Nikaraguvoj yra ir katalikų, ir protestantų. Jie Katalikų Bažnyčioje atsirado po Vatikano II santarybos ir Pietų Amerikos vyskupų konferencijos 1968 m. Medeline, Kolumbijoje, kuri iškėlė socialinio teisingumo ir vargšų pagelbos klausimus. Nuo to meto P. Amerikos katalikai pasirinko tris skirtingas kryptis. Pirmoji kryptis yra konservatyvi. Konservatoriai krikščionys nelabai pasitiki Vatikano II socialiniais nuosprendžiais ir simpatizuoja status quo. Antrąją kryptį galima pavadinti progresyviąja. Krikščionys pasirinkę šią kryptį ne tik pritaria naujai socialinei minčiai, bet yra aktyvūs žmogaus teisių kovotojai, ypač kas liečia varguomenę. Jie stengiasi savo teoriją ir veiklą grįsti autentiškais krikščioniškais principais ir yra kritiški tiek kapitalizmo, tiek komunizmo atžvilgiu.

Trečioji kryptis yra radikalių revoliucionierių krikščionių kryptis. Jie neišsitenka tarp progresyvių krikščionių ir skelbia, kad tik marksistinė revoliucija atneš tikrą išlaisvinimą. Jau prie dešimt metų šie krikščionys apsprendė savo aiškią liniją ir pradėjo save vadinti "krikščionimis už socializmą". Jie jau tuomet teigė, kad jų inspiracija buvo laisvinimo teologija.

Nikaraguvoj dauguma vyskupų prieš 1970 m. buvo konservatoriai. Kai kurios mažos protestantų grupės taip pat laikėsi konservatyviai. Progresyvieji irikščionys savo vadu turėjo arkivyskupą Miguel Obando y Bravo, 1970 m. tapusį Managua arkivyskupu. Pats kilęs iš neturtingos indėnų ir mulatų šeimos, arkivysk. Obando natūraliai krypo į kaitą ir tapo panašiai galvojančiųjų vadu.

Krikščionys revoliucionieriai prasidėjo universitetuose, kur jų įsikūrė mažos grupelės. Jie netruko labai tampriai susirišti su FSLN partizanais. Vienas jų ankstyvųjų vadų buvo kun. Uriel Malina, kuris 1970 m. dešimtmečio pradžioje pradėjo organizuoti "mąstymo grupes", kurios pasisavino marksistinę teoriją, kaip raktą suvokti ir pakeisti tiek politinei, tiek socialinei tvarkai. Somozos režimui braškant, vis daugiau kunigų ir vienuo-

lių jungėsi į šias grupes, kurios tuo metu jau buvo visiškoje laisvinimo teologijos kraštutinės krypties įtakoje.

Sandinistams užėmus valdžią, pasikeitimui pritarė ir progresyvieji ir radikalai katalikai. Savo tuometiniame pastoraciniame laiške Nikaraguvos arkivysk. Obando revoliuciją aptarė kaip "puikią progą įgyvendinti Bažnyčios nusistatymą vargšų atžvilgiu". Katalikai net pritarė socializmui, jei jis tik autentiškai paskirstys turtą ir galią tarp visų žmonių ir nepavers juos nepažabotos galios instrumentais.

Tačiau kraštutinės kairės krikščionys turėjo kitokį idealios visuomenės sanprotį. Pavyzdžiu jiems buvo Kuba, jie žavėjosi jos socialine kaita ir neturėjo nieko prieš totalitarines marksistines valdžios tendencijas. Susidėję su sandinistais, šie krikščionys tapo evangelijos supolitinimo ir bažnyčių (katalikų ir protestantų) suskaldymo avangardu.

Vos revoliucijai pasibaigus, šie krikščionys revoliucionieriai pradėjo gauti pinigus ir specialistus iš užsienio "teologinio mąstymo" centrams steigti, kurių tikslas buvo propaguoti marksizmo ir krikščionybės sintezę. Tarp tokių žymesnių centrų buvo: **Centro Antonio Valdivieso — CAV,** ekumenizmo skraiste prisidengę katalikai; **Centro de Promocion y Dessarollo — CEPAD,** evangelikų; **Instituto Historico Centroamericano — IHCA,** jėzuitų; **Centro de Promocion Agraria — CEPA,** taip pat jėzuitų; **Eje Ecumenico — MED, Celadec,** protestantų; **Instituto Nacional de Investigaciones Economicas y Sociales — INIES,** oficialiai nekonfesinė grupė, bet vadovaujama užsieniečio jėzuito; **Confederacion de Religiosos de Nicaragua — CONFER,** katalikų ir **Consejo Ecumenico Blufileno de Iglesias Cristianas — LEBID,** tarpkonfesinė.

Pagrindinė jų "mokslo" ir propagandos tezė buvo, kad pilnutiniu krikščioniu gali būti tik tas, kuris yra visiškai užsiangažavęs sandinistų revoliucijai. Lygiai tą patį skelbė ir sandinistų vadai. 1981 m. Naujųjų Metų atsišaukime valdžios "junta" paskelbė, kad "tikrieji krikščionys, nuoširdūs krikščionys pasirenka sandinistų revoliuciją, kuri šiandien Nikaraguvoj yra kelias už pasisakymą už vargšus". Žinoma, tokis pareiškimas teigia, kad krikščionys, kurie nesideda su FSLN iš tikrųjų nėra nei geri, nei nuoširdūs krikščionys. Pagal sandinistus priklausymas politinei partijai tapo kriterijum, pagal kurį yra apsprendžiamas asmens religinis nusistatymas. Asmuo, kuris partijai nepriklauso, tampa ne tik liaudies, kurią FSLN tariasi atstovaujanti, priešu, bet ir Kristaus priešu. Šitokia teorija padėjo

sandinistams apsiginti nuo kaltinimų, kad jie persekioja su jais nesidedančius krikščionis, ką jie iš tikrųjų darė ir tebedaro. Pagal sandinistus (ir revoliucionierius krikščionis), tie krikščionys, kurie nėra sandinistai, nėra tikri krikščionys, bet tik reakcionieriai, apsidengę religine skraiste.

Užsiangažavimas, kurį skelbė revoliucionieriai krikščionys, yra absoliutus. Kun. Juan Hernandez Pico, Instituto Historico Centroamericano teologas (ispanas) rašė: "Nėra kito kelio krikščioniui parodyti savo tikėjimą karalyste kaip absoliučiai angažuotis sandinistų revoliucijai". Čilėnas Pablo Richard, gi, teigė, kad revoliucinis užsiangažavimas neturi būti vertinamas žiūrint iš evangelijos taško, bet atvirkščiai, iš revoliucinio užsiangažavimo taško žiūrint mes turime permąstyti savo tikėjimą.

Sandinistai ne tiktai konsekravo savo revoliuciją, bet pakeitė religines sąvokas ir koncepcijas socio-politinėmis, kurios atspindi marksizmą - leninizmą. Nuodėmė yra identifikuojama su neteisingomis socialinėmis struktūromis, i.e. kapitalizmu. Išganymas, arba išsivadavimas iš nuodėmės tegali būti atsiekiamas tik ginkluotos revoliucijos būdu. Revoliuciniai kadrai, partija užima "mesijo" vietą, kuris veda žmones į tikrąją karalystę — socializmą. Kristus buvo už vargšus, todėl krikščionys turi eiti su jais politine prasme, kovodami prieš jų engėjus. Kaip Dievas įsikūnijo žmogumi, taip krikščionys turi "įsikūnyti" konkrečiame ir pasauliniame projekte — marksistinėj revoliucijoj. Pats Jėzus yra interpretuojamas kaip pirmasis revoliucionierius, užsidegėlis, užsiėmęs Izraelio politiniu išlaisvinimu. Revoliuciniai krikščionys teigia, kad "Jėzau Kristaus neužtenka". Pagal juos krikščionybė reikalinga teorijos ir marksizmo praktikos suderinimo, kad ji galėtų išpildyti evangelijos pažadus.

Nuostabu, kad faktas, jog marksizmas ir komunizmas yra ateistiniai, visai nejaudina krikščionių revoliucionierių. Tačiau iš kitos pusės, jiems tikėjimas į Dievą jau nėra esminiu faktorium. Pareiškime spaudai 1980 m. sandinistų užsienių reikalų ministeris Maryknoll kunigas Miguel D'Escoto sakė: "Yra žmonių, kurie save vadina ateistais. Iš krikščioniško taško, iš tikrųjų, tai neturi didesnės reikšmės. Svarbesnis dalykas yra žmonių elgesys; praktika, ne teorija". Kalbėdamas apie Alejandro Bermudez, 1979 m. mirusį Nikaraguvos komunistą vadą, kun. D'Escoto tarė, kad nežiūrint, jog jis teoretiškai galėjo save vadinti ateistu, jis buvo vienas iš daugiau-

siai tikinčių žmonių"; tikinčių, žinoma, revoliucija, bet ne Dievu.

Marksistiniai krikščionys metė iššūkį institucinei Bažnyčiai ir kvestijonavo jos vadų autoritetą. Jie reikalavo, kad krikščionys besąlyginiai remtų revoliuciją, ne Bažnyčią ir tuo būdu pastarąją skaldė. Dar daugiau ją skaldė marksistų tuo pačiu metu pradėta akcija už dvi Bažnyčias — "vargšų" arba "liaudies" bažnyčią (sandinistų) ir "turtingųjų" Bažnyčią, vyskupų atstovaujamą institucinę Bažnyčią.

Remdamiesi šia dichotomija ir vykdydami savo vadų, kaip vidaus reikalų min. Thomas Borge valią, marksistai krikščionys netruko pradėti kampaniją katalikų vyskupams suniekinti. Pradžioje ji buvo "švelni" ("vyskupai yra perdaug konservatyvūs, perdaug baimingi dialogui su marksizmu pradėti"), bet netruko išvirsti į žiaurią ("vyskupai yra buržuazijos balsai, kurie yra įklimpę Reagano politikos liūne. Jie yra pasipūtėliai, autoritariški ir kontra-revoliucionieriai; jie yra žmonių priešai").

Žinoma, teko ir protestantams. Pamfletuose jie vaizduojami dėdės Samo lėlėmis, atsiųstais į Nikaraguvą revoliucijai griauti.

Puldami vyskupus ir kitus katalikus už jų nenorą išpažinti marksizmą, liaudies bažnyčios vadovai sandinistus rėmė nekritiškai ir visokiais būdais. Revoliucionierių krikščionių teologiniai centrai šimtuose pamfletų gynė visus "juntos" užmojus. Vyriausybės neteisingumo puolimas, kuris buvo pakeltas į dorybės rangą Samozai vandant, dabar tapo apgailėtinu, nekrikščioniškų aktu, beveik išdavimu.

Revoliucionieriai krikščionys ne tik užmerkė akis prieš sandinistų režimo smurtą ir terorą, bet juos teisino, nežiūrint, ar tai buvo disidentų persekiojimas, ar Miskito indėnų priespauda. Kai 1981 m. balandžio mėn. sandinistų suorganizuota gauja pasileido gatvėmis gaudydama ir atakuodama MDN politinę partiją (**Movimiento Democratico Nikaraguense**), kai ši su valdžios leidimu ramiai demonstravo, **Centro Valdivieso** pareiškė, kad tai varguomenės žygis prieš jos priešų provokacijas. Iš kitos pusės evangelikų grupė — CEPAD teisino Miskito indėnų kilnojimą, kaip jų gyvenimo užtikrinimą.

Bažnyčia yra skaldoma ir kitais būdais: marksistų privilegija naudotis spauda, radiju, televizija, o to neleidimu Bažnyčios hierarchijai. Pvz. 1981 m. sandinistai uždraudė Managua arkivyskupui transliuoti jo aukojamas mišias per televiziją, nors jis tai darė jau daug metų. Kiek vėliau vienintėlė likusi

katalikų radijo stotis Radio Catolica buvo kuo griežčiausiai suvaržyta. Tuo pačiu metu vienintėlis nepriklausomas dienraštis La Prensa, kuris nebijo ginti Bažnyčią, buvo pajungtas griežčiausiai cenzūrai. To neužteko. Galiausiai sandinistai pareikalavo, kad visi pamokslai ir kalbos būtų cenzūruojamos prieš skelbiant jas per radiją.

Bažnyčios niokojimas buvo vykdomas ir dar kitokiomis priemonėmis. Štai 1982 m. rugpiūčio mėn. valdžios dekretu Katalikų Bažnyčiai ir kitoms privačioms institucijoms buvo uždrausta gauti bet kokią paramą iš užsienio. Tuo tarpu marksistinių krikščionių centrai tokios paramos gavo net labai daug. Vienas didžiausių krikščionybės ir marksizmo apjungimo rėmėjų buvo ir yra Pasaulio Bažnyčių Taryba. 1983 m. balandžio mėn. ji davė Centro Valdivieso $176,000. 1981 m. Amerikos Bažnyčių taryba (Pasaulio Bažnyčių Tarybos narė) CEPAD davė $365,329, metodistai — $100,000 ir presbiterijonai $10,000. Metodistai davė ir INIES $25,000 1982 m. Tai tik pavyzdžiai. Iš tikrųjų finansinė parama yra tokia gausi, kad marksistiniai krikščionys įstengia nusisamdyti geriausius (ir, žinoma, jiems palankius) tarnautojus, įskaitant ir teologus. Pvz. jiems dirba kun. Hernandez Pico, S.J., kun. Teofilo Cabestrero, kun. Placido Erdozani (Salvadoro marksistas) ir kt.), daugiausiai ispanai. Pinigai centrams padeda ir spausdinti gausybę leidinių bei organizuoti seminarus, kuriuose dėsto tokie marksistinės laisvinimo teologijos specialistai kaip Gustavo Gutierrez, Jon Sabrino, Enrique Dussel, Jules Girardi ir kt.

Žinoma, Katalikų Bažnyčia ir tos protestantų grupės, kurios režimui nepritaria, tokios prabangos nei nesvajoja. Jų spauda ir radijas suparaližuoti, jų veikimas organizacijose ir visuomenėje suniveliuotas iki minimumo. Susižinojimas su užsieniu menkas ir griežtai cenzūruojamas. 1981 m. išleistas įstatymas, kad tiems, kurie užsieniui teikiamose žiniose kenkia sandinistams, gręsia 10 m. kalėjimas.

Ir taip revoliucionierių krikščionių taip vadinama "liaudies bažnyčia" yra tapusi turtingąja bažnyčia; tai, ką sandinistai vadina "turtuolių Bažnyčia", iš tikrųjų yra vargšė. Iš kitos pusės "liaudies bažnyčią" daugiausiai sudaro užsieniečiai intelektualai ir ji neturi jokio užnugario visuomenėje. Tuo tarpu, Bažnyčia, kuri sandinistų vadinama turtuolių Bažnyčia, turi visos varguomenės pasitikėjimą.

Katalikų (ir protestantų) Bažnyčių persekiojimas prasidėjo lėtai ir stiprėjo laikui bėgant. Valdžios globojamos grupės ne-

retai organizuodavo mitingus bažnyčių šventoriuose mišių metu. Neretai sandinistų smogikai išardydavo katekizmo pamokas. Juo toliau vietovė nuo sostinės, juo persekiojimas aršesnis.

Jau minėjome, kad 1981 m. liepos 7 d. Managuos arkivyskupui buvo uždrausta transliuoti mišias per televiziją. Sandinistai pareiškė, kad tas laikas atiduodamas progresyviems kunigams. Tuo pačiu laiku labai pagausėjo marksistų katalikų puolimai prieš hierarchiją. Bažnyčios skelbimai buvo plėšomi nuo skelbimo lentų ir kitaip naikinami. Už pasisakymą prieš tokį elgesį La Prensa buvo pirmą kartą uždarytas.

Tuo metu prasidėjo ir fizinis smurtas, nukreiptas prieš bažnytinę vyriausybę. 1981 m. gale sandinistų gauja akmenimis apmėtė Juigalpa vyskupą Paul A. Vega, kai jis po mišių ėjo iš bažnyčios. Už kelių savaičių kita gauja Managuoje išmušė arkivysk. Obandos džipo langus ir supjaustė padangas.

Netrukus po to smurto veiksmai padažnėjo. 1982 m. sausio 13 d. trys amerikietės vienuolės ir du kunigai buvo ištremti iš krašto. Vysk. Salvador Schlafer buvo išmestas net tris kartus. Kovo mėn. prasidėjo šiurkšti akcija prieš protestantų Bažnyčias. Netrukus katalikų radijas buvo visam mėnesiui uždarytas už tariamą nusikaltimą. 1982 m. kovo 12 d. paskelbus karo lauko stovį, radijas ir La Prensa nustojo ir paskutinių laisvės likučių. Tų pačių metų birželio mėn. valdžia konfiskavo Moravų, adventistų, mormonų ir Jehovos liūdininkų šventoves.

Per televiziją vidaus reikalų ministeris Thomas Borge iškeikė Bažnyčią, o arkivysk. Obando išvadino antikristu. Panašūs puolimai buvo nukreipti prieš protestantus ir jie iškolioti somocistais. Naują pakopą sandinistų teroras pasiekė, kai 1982 m. liepos 31 d. jie neleido spausdinti Popiežiaus Jono Pauliaus II laišką Nikaraguvos vyskupams. Bandant laišką spausdinti, mėnesio būvyje La Prensa buvo uždarytas tris kartus. Tik po kelių mėnesių didžiausio spaudimo FSLN leido laišką paskelbti.

Dar žiauresnių priemonių sandinistai griebėsi už mėnesio. Rugpiūčio 11 d. jie oficialiai paskelbė suareštavę kun. Bismarck Carballo, arkivyskupijos oficiolą, ryšium su lytiniu incidentu. Kitą vakarą jie per televiziją paskelbė dokumentinį filmą, kuriame parodoma, kaip kun. Carballo, nuogas ir kruvinas, areštuojamas ir išvežamas. Esą, jis vizitavęs vieną parapijietę ir jos namuose tas incidentas įvykęs. Policiją pašaukęs "įžeistas" parapijietės vyras. Laikraščiuose buvo įdėta to vyro nuotrauka, bet ne pavardė. Įdomu, kad teismo metu valdžia

laikraščiams pateikė kito vyro nuotrauką. La Prensai bandant šią "klaidą" išaiškinti, jis buvo vėl kuriam laikui uždarytas.

Kad tai buvo valdžios surežisuota kriminalinė provokacija, mažai kas abejojo. Parapijietė telefonu kun. Carballo prašyte prašė ateiti, ką jis ir padarė. Jam žengiant pro duris, jis buvo fiziniai užpultas ir vyro su revolveriu įsakytas išsirengti nuogai. (Tas pats įsakyta ir moteriai). Kai jie tai padarė, tuojau prisistatė policija.

Už pusmečio valdžios nusikaltimą patvirtino 1983 m. gegužės mėn. į JAV pabėgęs Nikaraguvos slaptosios tarnybos agentas Miguel Bolanos. Patvirtinęs valdžios režisūrą, Bolanos pareiškė, kad visą incidentą stebėjo vidaus reikalų min. Thomas Borge ir Managuos policijos viršininkas Lenin Cerna, pasislėpę mažame sunkvežimyje.

Savo tikrąjį veidą sandinistai parodė Popiežiaus Jono Pauliaus II vizito metu. Jau nekalbant apie kai kuriuos atvejus, kur vyrauja tam tikrų nuomonių skirtumų, eilė faktų buvo pristatyti pasauliui, dėl kurių net ir neutralūs stebėtojai nekelia jokios abejonės.

1. Sandinistai neleido žmonėms rinktis Popiežiaus pasveikinti. Judėjimas visame krašte buvo trukdomas. Tūkstančiai katalikų turėjo eiti pėsčiomis ilgas distancijas popiežiaus pamatyti. Daug tūkstančių dėl nepajėgumo turėjo to atsisakyti.

2. Sandinistai neleido žmonėms rinktis mišioms iš anksto. Managuoje jie kulkosvaidžiais šaudė virš minios galvų, kad jie pasitrauktų į užpakalį. Ir taip pirmose eilėse buvo susodinti sandinistų smogikai.

3. ABC-TV štabas buvo sulaikytas, tardytas ir iš jų atimtos visos filmos.

4. Šv. Tėvo pamokslas Managuoje buvo trukdomas šūkių šauksmų. Šv. Komunijos metu per garsiakalbius jis buvo kviečiamas jungtis prie sandinistų. Policija, kuri turėjo palaikyti tvarką, buvo tie, kurie daugiausiai trukdė.

5. Mikrofonai buvo taip sujungti, kad tik sandinistai galėjo jais naudotis. Jiems triukšmiaujant, Popiežius du kartu turėjo reikalauti tylos.

6. Mišių metu visi devyni sandinistų tautinio direktorijato nariai, įskaitant Thomas Borge ir Daniel Ortega, iškėlę kumštis šaukė įvairius šūkius.

7. Katalikų Bažnyčia ir vyriausybė buvo sutarusios, kad Managuos ir Leone vizitai bus grynai religiniai. Bažnyčia keliais atvejais prašė tikinčiųjų to laikytis ir nesinešti jokių

jokių politinių plakatų ar vėliavų. Tuo tarpu sandinistai turėjo ir plakatų, ir vėliavų. Mišių gale jie giedojo partijos himną.

Šie incidentai nebuvo kokie spontaniško nepasitenkinimo išsiveržimai, bet iš anksto gerai suplanuota FSLM akcija. Lygiai tai nebuvo tik eilinių sandinistų išsišokimai, bet veiksmai iš anksto FSLN direktorijato suplanuoti ir patvirtinti. Tą dabar patikino ir anksčiau minėtas buvęs Nikaraguvos saugumietis Miguel Bolanos. Pagal jį visi Popiežiaus vizito metu padaryti išsišokimai buvo iki smulkmenų suplanuoti dar gerokai prieš Popiežiaus vizitą.

Reikia pastebėti, kad ši sandinistų akcija vyko pasaulinės spaudos, televizijos ir raidjo akivaizdoje. Jie nesivaržė įžeidinėti visuotinai gerbiamą ir mylimą religinį vadą, tad ar galima tikėtis, kad jie pagerbs mažiau svarbius tikinčiuosius, kai ant jų nešviečia tarptautinės spaudos šviesa?

Yra galimybė, kad Nikaraguvos eksperimentas pasikartos ir kituose P. Amerikos kraštuose. Ta prasme to nelaimingo krašto vyskupų, kunigų ir pasauliečių laikysena tarnaus modeliu kaip elgtis po marksistinės revoliucijos, kai kraštą valdo teroras ir smurtas.

Panaudota literatūra

1. *Some Strategic Reflections,* FSLN biuletenis, 1978 m. balandžio mėn.
2. Humberto Belli, *Una Iglesia en Peligro, 1983.*
3. *Cristianos Revolicionarios II,* populiarus pamfletas išleistas Instituto Historico Centroamericano.
4. *La Trocka,* pamfletų rinkinys, kurį išleido kartu susidėję Centro Antonio Valdivieso, Instituto Historico Centroamericano ir Instituto Juan XXIII.
5. *Religion and Democracy,* Institute on Religion and Democracy leidinys.
6. *Revoliucion Sandinista y Religion* by Edgar Macias Gomez, Costa Rica, 1982.
7. Įvairių datų La Prensa.

SUKAKTYS

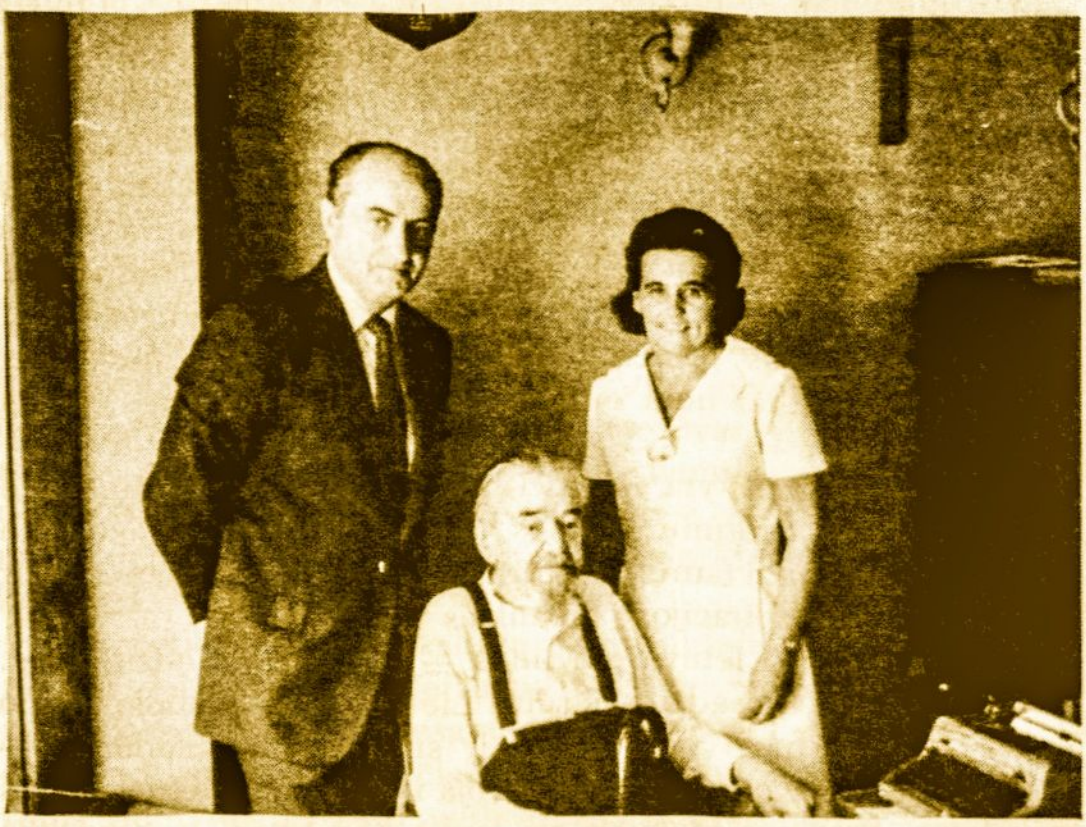

Pranas Razgaitis ir p. Razgaitienė svečiuose pas kun. M. Krupavičių paskutiniais jo gyvenimo metais. P. Razgaitis šiemet švenčia savo amžiaus 65 m. sukaktį.

SEPTYNIŲ KALVŲ ŽEMAITIS

Prano Razgaičio 65 m. amžiaus sukakties proga

Rodos tik vakar Pranas Razgaitis tylomis, beveik slaptomis, atšventė savo amžiaus 60 m. sukaktį. O šiandien jau minime jo 65 m. jubiliejų. Iš tikrųjų amžiaus sukaktys nėra didelio nuopelningumo šventės — juk tai daugiau Dievo malonės, negu sukaktuvininko nuopelnas. Tačiau sukaktys teikia progą pagerbti žmones, kurie išsiskiria iš minios ne metų apvalumu, bet darbų gausumu ir didumu, gyvenimo gražumu, krikščioniškų dorybių spindesiu ir t.t.

Pranas Razgaitis jau seniai nėra eilinė asmenybė, bet iš-

skirtinai gražiai susiformavęs vidurinės kartos vyras. Pilnutinė, moderniška, lietuviška asmenybė. Lietuvoje gimęs ir brendęs, Šveicarijoje mokęsis ir aukštuosius mokslus baigęs, Kanadoje ir Amerikoje profesiniai subrendęs. Charakteris želdintas derlingoje žemaičių kultūros žemėje, brandintas jau užsieniuose — likęs lietuviško ąžuolo tvirtumu su specifiniu žemaitišku koloritu: tvirtas, kiek užsispyręs, vyriškas, linkęs vadovauti.

Jis nėra poetas, kuris nemirtingomis eilėmis išsako žmonių likimą ar gamtos grožį. Bet jis lygiai nėra nendrė, kurią menkiausias vėjelis lenkia, kur nori. Jis nėra didis dainininkas, savo dainomis užburiąs minias, bet lygiai nėra ir lengvabūdis, už garbę išsižadąs principo. Jis nėra didis mokslininkas ar rašytojas, bet lygiai nėra eilinis žmogus tarp milijonų eilinių žmonių.

Pranas Razgaitis yra vienas iš tų retų šviesių žmonių, kurie vadinami anuo bibliniu "žemės druskos" vardu. Jis perdėm civilizuotas, kiaurai taurus, kultūringas, valingas, principingas ir krikščioniškos inspiracijos persunktas vyras.

Jis gimė vos Lietuvai užgimus — 1920 m. gruodžio 17 d. Udralių kaime, Mosėdžio valsčiuj Lietuvos Steigiamojo seimo metais. Tai ir buvo prasmingas ir simboliškas sutapimas — Razgaitis visą gyvenimą dirba, kovoja ir aukojasi Lietuvai ir jos reikalams. Pradžios mokyklą jis lankė Mosėdyje, o gimnaziją pas Tėvus Pranciškonus Kretingoje. Ją baigė 1940 m., ir toliau keturis metus civilinę inžineriją studijavo VDU Kaune.

Raudonajam košmarui vėl plūstant į Lietuvą, Pranas išeina į tremtį ir toliau siekia mokslo Šveicarijos federaliniame technologiniame institute Ziuriche, 1945 - 1949 m. Ir čia studijuoja civilinę inžineriją, kurią baigęs, kurį laiką dirba savo profeisjoje Šveicarijoje.

Emigravęs į Kanadą, Pranas Razgaitis 7 metus dirba savo profesijoje keliose kompanijose, o nuo 1957 m., persikėlęs į Clevelandą, čia ištisus 25 metus dirba pasaulyje žinomoje Davy McKee korporacijoje, iš kurios prieš porą metų pasitraukia pensijon.

Nors rėmai neleidžia gilintis į jo profesinę karjerą, tebūna pabrėžta, kad ji buvo išskirtinai prasminga ir kūrybinga bei sėkminga.

Razgaitis ilgus metus buvo savo kompanijos vadovaujančiu inžinierium ir skyriaus viršininku. Jis planavo didžiąsias deginimo krosnis ne tik pačioms didžiosioms JAV plieno kompanijoms: Bethlehem Steel, Jones and Laughlin Steel, Youngs-

town Sheet and Tube, United States Steel, Steel Company of Canada, bet ir užsienio firmoms Brazilijoje, Argentinoje, Meksikoje ir kt. Jis taip pat yra padaręs patentuotų išradimų.

Tačiau profesinis darbas, nors įtemptas ir kūrybingas, tebuvo Prano platesnės veiklos tik dalis. Jis yra vienas iš tų retų žmonių, kurie šalia duoninio - profesinio darbo, sugeba skirti didelį dėmesį šeimai ir nešti didelę visuomeninio darbo naštą.

Pranas ir Aleksandra Razgaičiai išaugino keturis vaikus: dukrą ir tris sūnus. Visi keturi yra baigę universitetus, dirba savo profesijose ir gyvena savarankiškai. Vyriausias — Antanas — gyvena New Yorke ir jau ilgokas laikas dirba lietuviškoje Lito bendrovėje. Jauniausias Andrius taip pat gyvena New Yorke ir dirba savo profesijoje — jis kaip ir tėvas yra civilinis inžinierius. Antrasis sūnus — Kazys yra chemikas ir gyvena Philadelphijoje. Gi dukra Elenutė, ištekėjusi už atominio mokslininko dr. Rimo Juzaičio, gyvena Naujoje Meksikoje ir ten mokytojauja.

Vien tik vaikų išmokslinimas yra didelis, sunkus ir ištvermingas darbas, iš tėvų reikalaująs didžio pasiaukojimo ir ilgų metų darbo. (Tie, kurie esame tėvai, tą labai gerai žinome). Tačiau kuo jaunieji Razgaičiai skiriasi jau nuo daugelio savo amžiaus lietuvių, tai savo veiksmingu lietuviškumu. Visi keturi ne tik laisvai kalba, bet skaito ir rašo lietuviškai, visi yra baigę lituanistinę mokyklą, buvę ir tebesą aktyvūs ateitininkai ir kitų organizacijų nariai. Antanas Razgaitis kurį laiką buvo VLIKo valdybos nariu. Pagaliau visi keturi yra gilios krikščioniškos kultūros, plataus kultūrinio diapozono ir žavaus asmeninio išsilavinimo žmonės.

Tai neatsitiko be nuolatinio ir ypatingai gražaus tėvų pavyzdžio ir nuolatinio, pricipingo ir pasiaukojančio auklėjimo. Artimas stebėjimas, žinoma, tą tik patvirtina. Abu Razgaičiai sukūrę savo šeimoje beveik idealią atmosferą, ją nuolatos gaivino pasiaukojančiu rūpesčiu ir darbu. Nenuostabu tad, kad ir rezultatai yra tokie, kokie yra.

Prano Razgaičio visuomeninė veikla yra plati ir kūrybinga. Jis nuo jaunystės yra ateitininkas ir krikščionis demokratas. 1942 - 3 m. jis buvo VDU studentų atstovybės pirmininkas. 1946 - 9 m. Šveicarijos lietuvių studentų pirmininkas. 1956-8 m. Lietuvių Katalikų Federacijos Kanadoje pirmininkas.

Persikėlęs į Clevelandą, Pranas Razgaitis savo visuomeninę veiklą dar suintensyvino. Čia porą metų buvo "Ateities" klūbo pirmininku, penkerius metus vietos ALTo vadovybėje,

globojo moksleivius ateitininkus. Daug valandų praleido talkindamas Moksleivių Ateitininkų centro valdybai ir Žygio už tikėjimo laisvę komitetui. Razgaitis buvo taip pat ir pirmojo pasaulio lietuvių jaunimo kongreso pirmosios finansų komisijos pirmininkas bei daugybės ad hoc organizacinių užmojų dalyvis ir vadovas.

Kaip minėta, Pranas Razgaitis jau nuo seno krikščionis demokratas. Ne bet koks, bet veiklus ir kūrybingas. Jis ne tik labai pozityviai reiškėsi (ir reiškiasi) Clevelando kr. dem. skyriuje, bet jam vadovavo ir šiandien vadovauja. Arti 10 metų Razgaitis buvo Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komiteto vicepirmininku (taip pat ir LKDS tarybos vicepirmininku). Čia atsiskleidė visa išskirtinai graži ir prasminga jo visuomeninė asmenybė. Bedirbant kartu, buvo lengviau pažinti šios asmenybės bruožus.

Pagaliau išskirtina ir jo veikla Šv. Jurgio lietuvių parapijoje Clevelande. Prieš gerą dešimtmetį, anksčiau gausi, turtinga, energinga ir veikli Šv. Jurgio lietuvių parapija beveik kas mėnesį mažėjo ir pleišėjo. Ir tai nebuvo koks nors specialus kazusas, bet nevienai parapijai pažįstamų eilės aplinkybių išdava. Akstyvieji parapijiečiai vienas po kito keliavo amžinybėn. Antros ir trečios kartos lietuvių tik saujelė laikėsi tėvų parapijoje. Gi gausiausias būrys naujųjų ateivių, nusigandę besikeičiančios kaimynijos aplinkybių (juodųjų atsikėlimo į parapijos rajoną), bėgo į kitas parapijas, daugiausiai į kitą lietuvių parapiją.

Šiame momente į parapijos gyvenimą ir jau vadovavimą įsijungia Pranas Razgaitis dar aktyviau, negu anksčiau. Jis tampa didžiuoju lietuviškojo ir energingojo, bet jau vyresnio amžiaus klebono pagelbininku. Vadovaudamasis Vatikano II nutarimais, Razgaitis suorganizuoja parapijos tarybą, paruošia jai statutą ir įjungia ją į parapijos atgaivinimo akciją. Tik tas gali suprasti, kiek daug darbo, takto, kantrybės ir ištvermės reikia tame darbe, kuris yra pats jį dirbęs arba bent iš labai arti stebėjęs.

Iš vienos pusės tai lyg skęstančio laivo gelbėjimas, akcija pilna nusivylimo, nepasisekimo, vienišumo ir net asmeninės kančios. Iš kitos pusės tai buvo naujas Bačnyčios ir parapijos gyvenime periodas, nebandytas kelias, reikalaująs atsargumo, išminties, kantrybės ir daug geros valios. Pr. Razgaičiui jų nestigo ir jis pasiekė pažymėtinai gerų rezultatų. Tik jo didelio darbo dėka šiandien Šv. Jurgio parapija yra nors negausi, bet gaji ir palyginus energinga lietuviška parapija.

Prano Razgaičio išskirtinai šviesiai asmenybei būdingi keli ryškūs bruožai. Visų pirmiausiai jis visa savo asmenybe yra krikščionis ir gilia tikįs, bei savo religiją praktikuojąs katalikas. Kristus jam yra ne atitrūkus istorinė asmenybė, bet Dievas - Žmogus, jo Kūrėjas ir Išganytojas ir jo galutinis tikslas. Krikščionybė jam nėra tik ideologija, bet visą gyvenimą ir veiklą persunkiantis principas, vadovaujanti mintis ir moralinis imperatyvas.

Iš kitos pusės, Razgaičio katalikybė nėra pasyvi. Atvirkščiai — jis praktikuoja aktyviąją, gyvąją katalikybę. Jis katalikas ne tik kartą savaitėje mišių metu, bet septynias savaitės dienas — dirbdamas ir poilsiaudamas. Katalikybės principais jis grindžia visą gyvenimą: ir asmeninį, ir šeiminį, ir visuomeninį; tiek namuose, tiek už jų sienų — parapijoj, profesijoj, visuomenėje.

Antrasis ryškusis Prano Razgaičio asmens bruožas tai jo lietuvybė. Razgaičiui lietuviškumas nėra nei pasyvus prigimtinis principas, nei naudai palenktas pasirinkimas. Jis lietuviškumą išpažįsta kaip etinę, moralinę vartybę, kurią reikia visa savo asmenybe priimti, ją saugoti, tausoti, kurti ir ginti. Lietuvybė yra jam ir tikslas, ir forma, ir turinys, ir siekinys. Būti lietuviu jam reiškia visuomet tapti lietuviu, viską perkošti per lietuvybės rėtį, visa seikėti lietuvybės mąstu.

Nenuostabu, kad Razgaitis yra ir ateitininkas, ir krikščionis demokratas. Ir krikščioniškojoj demokratijoj ir ateitininkijoj Razgaitis randa tuos pačius krikščionybės ir lietuvybės principus, tik jau atsiskleidusius specifinės ideologijos lytyse. Ateitininkijos principuose jis mato tą veiksmingą lietuvybės, krikščionybės ir kultūros sintezę, kuri tarnauja ir kaip jaunimo auklėjamasis metodas ir kaip visuomeninės veiklos kryptis ir būdas.

Pranas Razgaitis ypač suaugęs su krikščioniškosios demokratijos politiniais, socialiniais ir ekonominiais principais. Jis teisingai krikščioniškoje demokratijoje mato politinių, socialinių ir ekonominių problemų išsprendžius ir jų siekia. Ideologinis krikščioniškosios demokratijos užsiangažavimas jam kaip krikščioniui buvo ne tik priimtinas, bet ir prasmingas atskleidimas amžinosioms vertybėms, kaip visų vertybių mąstui. Politinėj krikščioniškojoj demokratijoj jis randa atsakymus ir į šiandienos, ir į ateities politinius iššūkius.

Šie esmingesnieji Razgaičio asmenybės sudedamieji elementai gražiai derinasi su jo asmenybės bruožais. Visų pir-

miausiai Razgaitis yra analitikas, intelektualas. Naujus planus, mintis, pasiūlymus, naujas situacijas ir t.t. jis visų pirmiausiai perkošia per savo kristalizuotą, nusistovėjusią prizmę, ir tik tuomet formuoja išvadą ar daro sprendimą. Dešimt metų su juo dirbant LKDS centro komitete ir iš viso jau 30 metų stebint jo gyvenimą ir veilą, nepastebėjau, kad jis kada būtų pasidavęs jausmui intelekto sąskaiton. Nevieną kartą centro komitete ar draugų, vienminčių būryje kokia nauja mintis rasdavo spontaniško, jausminio pritarimo visuose, išskyrus Razgaitį. Ir beveik visuomet jo nuogąstavimas, ar atsargumas, ar tiesiog priešprieša netrukus pasirodydavo teisingesne už mūsų pirminį entuziazmą. Būdinga, kad tokiais atvejais beveik be išimties jis visų pirmiausia bojo moralinių principų ir lietuviškųjų interesų, ir beveik niekad antraeilių sumetimų.

Aš visuomet žavėjausi Prano laikysena, bet kokiose diskusijose ar svarstybose: kiekviena nauja mintis ar naujas pasiūlymas visuomet visų pirmiausiai susilaukdavo iš jo: ar tai bus naudinga Lietuvos interesui, VLIKo nusistatymui, ar tai bus pagal mūsų krikščioniškosios demokratijos principus ir pan.? Tai principingo, užsiangažavusio, atviro, garbingo ir nuoširdaus žmogaus laikysena.

Ryškus ir jo tvirtumas bei valingumas. Razgaitis niekuomet nesiekė kompromiso dėl kompromiso. Jo įsitikinimai yra tvirtai pagrįsti ir jis juos nei lengvai keičia, nei jais mainikauja. Eiti į kompromisus principiniuose reikaluose reiškia didesnį dalyką išmainyti į mažesnį. Razgaitis to niekuomet nedarė ir nedaro.

Tačiau tokis principingumas ir valingumas netrukdė Prano nuoširdžiam socialumui, asmeninei šilimai, jaukiam draugiškumui. Jo draugų, bičiulių ir golfo partnerių ratas toli pralaužia vienminčių būrį. Tarp jų yra visa eilė oponentų, visuomenėje skirtingai besireiškiančių (ar visai nesireiškiančių), ideologiškai net priešininkų, o ir religinių indiferentų.

Pranas Razgaitis yra vidutinio ūgio, jau žilstančiais ir retėjančiais plaukais, gerokai saule įdegusiu veidu, kurį dažnai puošia nuoširdi, žemaitiška šypsena ir užkrečiantis juokas. Jis stamboko stoto, tvirto vyriško rankos paspaudimo ir lengvos, daug jaunesnės, negu amžius eisenos. Šalia mėgstamo golfo, Pranas mėgsta dainą ir giesmę — yra ilgametis choristas. Dar daugiau — jis gabus rankų darbams ir geras fotografas.

Kodėl jis septynių kalvų žemaitis? Pranas su žmona jau

ISTORINIS PAGERBIMAS

Praėjusių metų pabaigoje, Popiežius Jonas Paulius II apdovanojo VLIKo pirm. dr. K. Bobelį Šv. Gregorijaus ordinu, tai aukščiausiu pasauliečių žymeniu, pagerbdamas kaip kovotoją už Lietuvos laisvę, religiją ir žmogaus teises. Dr. K. Bobelio pareiškimu, kad tuo Popiežius Jonas Paulius II parodė, ne tiek jo asmeniškų nuopelnų, kiek paties VLIKo paskirties ir reikšmės įvertinimą, turintį tautos mandatą, teisę koordinuoti politinę veiklą pasaulio valstybėse. Mums lietuviams didelė garbė ir stiprybė, kad Katalikų Bažnyčios Ganytojas Šv. Tėvas žino ir rūpinasi mūsų pavergtos tautos Lietuvos valstybės skaudžiu likimu — kas atžymėta ir Vatikano archyvuose.

Šių metų pradžioje, sausio 13 d., sekmadienį, 1 val. p.p. Šv. Vardo bažnyčioje turėjome išdidų reikšmingą įvykį. St. Petersburgo vyskupas W. Thomas Larkin atvyko su penkiolika parapijos ir apylinkių kunigų svita. Šv. Gregorijaus ordiną su apdovanojimo aktu, skirtą dr. K. Bobeliui, iš Romos atvežė prel. Ladas Tulaba ir įteikė jį vyskupui T. Larkin, kurio vyskupijos ribose gyvena dr. K. Bobelis ir jo šeima. Bažnyčioje, liturginių apeigų paskirtimi, Šv. Mišių auka, vyskupo, dvasiškių prie altoriaus susodinimu, vėliavų įnešimu, choru ir visa kita, išmąstytai rūpinosi Šv. Kazimiero Lietuvių Misijos dvasios vadas, klebonas kun. Vytautas Zakaras, OFM. Koncelebracines Šv. Mišias atnašavo kartu su vyskupu W. T. Larkin. Prie altoriaus vadovavo prel. Ladas Tulaba, kun. Vytautas Zakaras, OFM, prel. J. Balkūnas, vietos parapijos klebonas F. Gudmanas, kun. J. Gasiūnas, kun. A. Stašys ir visi kiti atvykusieji kunigai, viso 20 dvasiškių. Šv. Mišių auką nešė dr. K. D. Bobelių šeima, palydint gėlių puokštėmis. Pamokslą sakė vyskupas W. T. Larkin, prisimindamas Lietuvos tikinčiųjų kančias, darbus ir mirtį. Pabaigai vyskupas Thomas Larkin iškvietė dr. K. Bobelį prie altoriaus, įteikė jam ordiną, apjuosdamas spalvingu kaspinu. Šv. Tėvo aktą, kuriame suteikiamos teisės ordino riteriui, vyskupo T. Larkin pavedimu, lotynų, anglų ir

---

senokai gyvena jaukiame Clevelando Seven Hills priemiestyje puošniuose savo namuose. Sukakties proga jam linkime kuo geriausios sėkmės ir Dievo malonės. **A.J.K.**

lietuvių kalbomis skaitė kun. Vytautas Zakaras, OFM. Iškilmingų pamaldų metu įspūdingai giedojo jungtinis bažnytinis choras, vadovaujant muzikams P. Armonui ir A. Mateikai. Pamaldos buvo filmuojamos ir parodomos televizijoje.

Pamaldoms pasibaigus, vykome į Lietuvių klubo salę, kur buvo dr. K. Bobeliui pagerbimas ir vaišės. Kaip bažnyčioje, taip ir salėje žmonių buvo perpildyta. Daug žmonių buvo suvažiavusių iš tolimesnių vietovių. Programą sumaniai pravedė prof. J. Stukas. Kun. Vytautas Zakaras sukalbėjo invokaciją prasmingai pasveikindamas dr. K. Bobelį. Žodžiu sveikino dvasiškiai, VLIKo, Altos, LBės, organizacijų atstovai, politinės veiklos pareigūnai, profesijos draugai ir raštu buvo įteikta 30 sveikinimų. St. Petersburgo miesto majorė C. Freeman sveikinimo metu, kaip Šv. Gregorijaus riteriui dr. K. Bobeliui įteikė ir šio miesto raktus.

Bendrai, visų kalbose, sveikinimuose ir linkėjimuose Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkas daktaras Kazys Bobelis pagerbtas už nuopelnus, pasišventimą, ryžtą, keliones po pasaulio valstybes, nutarimus, memorandumus ir rezoliucijas Europos Parlamente, susitikimus su kitų valstybių atsakingais pareigūnais, iškeliant ne tik pavergtos Lietuvos, bet ir Pabaltijos bei kitų valstybių reikalą. Be to, kaip asmenį, sugebantį ir kovojantį už tautų ir žmogaus teises ir laisvę, kuris savo sumanumu paskutiniu laikotarpiu Lietuvos išlaisvinimo reikalą dar daugiau išplėtė į tarptautinį forumą.

Dr. Kazimieras Bobelis su nuoširdumu ir jautriu žodžiu dėkojo dvasiškiams, iškilmingai pamaldas pravedusiems Šv. Vardo bažnyčioje, ordino įteikimo metu, visiems jį žodžiu ir raštu sveikinusiems, vaišes suruošusiems ir gausiau susirinkusiems mieliems lietuviams, kurie visi, visi giliai atmintyje ir darbuose paliks.

Marija Pėteraitienė

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

A. A. Antaną Rinkūną prisimenant

Intelektualinį bagažą susikrovusių dar Lietuvoje, ir, svarbiausia, tuo bagažu besinaudojančių išeivijos kolonijose lietuvių skaičius kasmet mažėja. Vieni tyliai pasitraukia iš gyvenimo, Aukščiausiajam paliepus žengti per amžinybės slenkstį, kiti dar gyvi būdami, nuslinksta nuošalumon ir nebedirba kultūrinio darbo. Miela stebėti ir gėrėtis tais pasišventėliais, kurie, nors po eilės metų rūpesčių ir vargų svetimame krašte, nepailso, nekapituliavo prieš sunkią likimą naštą, bet kaip dirbo, taip tebedirba Lietuvos ir lietuvių labui. Tai šviesūs žiburiai išeivijoj, iš kurių daug turime visi pasimokyti.

Apie vieną tokių intelektualų, jau peržengusių amžinybės slenkstį, A. A. Antaną Rinkūną, čia noriu parašyti. Jis mirė Toronte 1985 m. balandžio 30 d. Velionis, net ir sulaukęs pensijos amžiaus, nenustojo darbavęsis.

Reto lietuvio pedagogo žingsniai buvo tokie intensyvūs, nenutrūkstą ir pilni ryžtingumo pedagoginiam darbe, kaip Antano Rinkūno, ligi išėjimo pensijon, dirbusio angliškoj mokykloj mokytojo darbą.

Antanas Rinkūnas buvo gimęs 1909 m. balandžio 15 d.

1928 m. jis baigė Simano Daukanto seminariją Kaune, o 1930 m. — Vytauto Didž. universitete humanitarinių mokslų fakultete filologijos skyrių. Mokytojo darbą pradėjo dar prieš universitetines studijas(1928 - 1930) Būdviečių pradinėj mokykloj. Toliau — pertraukėlė, karinė tarnyba Karo mokykloj. Po to (1935 - 1938) Saulės mokytojų seminarijoj Kaune ir Tauragės mokytojų seminarijos mokytojas. 1937 m. - 1938 m. Šilutės gimnazijos mokytojas, 1938 - 41 — Ukmergės mokytojų seminarijos inspektorius, 1941 - 43 Švenčionių mokytojų seminarijos direktorius, 1944 m. Telšių mokytojų seminarijos direktorius ir, pagaliau — Lietuvoje darbas nutrūksta. Vokietijoj 1947 - 46 m. Blombergo lietuvių gimnazijos direktorius. 1946 m. atvyko Kanadon. Čia kaip ir daugelis mūsų intelektualų, pradžioje dirbo įvairius darbus, bet nenustojo troškęs vėl dirbti pamėgtąjį pedagogijos darbą.

1959 m. įstojo į Toronto Mokytojų kolegiją. Po įtempto darbo — gavo diplomą ir teisę mokytojauti.

Po to, padėjus daugiau pastangų, atsiektas dar vienas lai-

mėjimas. Svietimo vadovybė Kanadoje pripažino ir užskaitė A. Rinkūnui pedagogikos srityje darbo stažą Lietuvoje, o taip pat — Vyt. Didž. universiteto diplomą, pripažindami jam bakalauro laipsnį. Kanadoje mokyklose išdirbtų metų skaičius ir augštojo mokslo diplomas daug reiškia.

Pradžioje A. Rinkūnas dirbo Toronte Tomo Akviniečio angliškoje aukštesnėje mokykloje. Nuo 1963 m. persikėlė į Šv. Pranciškaus pradžios m-lą, kurioje turėjo gana gražų pasisekimą pedagoginiam darbe — buvo paskirtas tos m-los viceprincipalu.

Lietuvoje a. a. A. Rinkūno buvo išspausdinta jo paruoštų vadovėlių: "Aukuras" 1932 m., "Mūsų Kraštas", 1933 m., "Gimtieji laukai", 1934 m. ir trys dalys "Kregždutės" (jau Kanadoj maždaug 10.000 tiražu).

Negana to, A. Rinkūnas mokytojavo ir intensyviai dirbo lietuvišką visuomeninį darbą ir dar toliau studijavo.

Jau visiškam pensininko slenkstyje, beeidamas 65-sius amžiaus metus, žengė dar vieną pakopą augštyn. 1973 m. birželio 8 d. Toronto universitete buvo įteiktas pedagogikos magistro diplomas (master of education) ir Antanui Rinkūnui.

Išėjęs į pensiją, a. a. A. Rinkūnas visvien dėstė lituanistinėje mokykloje ir gamino naujas mokslo priemones.

Naujausiais žingsnis ta kryptimi — buvo A. Rinkūno paruoštos ir Kanados federalinės valdžios subsidijuotos garsinės juostelės, palydinčios to paties autoriaus (Rinkūno) anksčiau išėjusią vaodvėlių seriją "ar kalbate lietuviškai?".

Į juosteles lietuviškai ir angliškai įkalbėta 60 pamokų, apimančių lietuvių kalbos fonetikos ir pirmuosius žingsnius lietuvių kalbos gramatikoje. Pamokos telpa 15-koje kasečių. Anglų kalba duodami platūs lietuviškojo teksto ir gramatikos pratimų paaiškinimai. Kiekvienoje pamokoje randame vieną lietuvišką dainelę. Kai kurios iš jų yra liaudies dainos,, kitos specialiai parašytos kompozitoriaus Fausto Strolios - Viltenio. Daineles įdainavo Toronto "Gintaro" ansamblio dainininkės, vadovaujamos G. Paulionienės (velionies dukters Giedros).

Su juostelėmis yra ir spausdintas 16-kos puslapių priedas, kuriame telpa metodiniai paaiškinimai ir dainelių tekstai su žodynu.

Tai toks a. a. Rinkūno palikimas.

Tebūna jam lengva Anapilio lietuviškų kapinių žemelė.

Pranys Alšėnas

ŠIMTININKAMS PRISIMINTI

Šiemet bent keturiems žinomiems krikščionims demokratams sukanka apskritos 100 metų gimimo sukaktys. Praeitame "Tėvynės Sargo" numeryje paminėjome Lietuvos prezidento ir Sibiro kankinio Aleksandro Stulginskio 100 metų sukaktį. Šiame numeryje paminime tokią pačią didžiojo Lietuvos valstybininko, politiko ir socialinio reformatoriaus Mykolo Krupavičiaus sukaktį. Šiuo kartu, gi, norime bent trumpai prisiminti kitus tris sukaktuvininkus: **arkivyskupą Mečislovą Reinį, prof. Julių Gravrogką ir prof. Vladą Jurgutį.** (Tiesa, arkivysk. Reinys už abu vienu metu vyresnis. Pernai neįstengę jo deramai pagerbti — užsakytas straipsnis redakcijos nepasiekė — norime tai padaryti šiemet).

ARKIVYSKUPAS M. REINYS

Moderniosios Lietuvos kankinių martirologijoje arkivysk. Reiniui tenka šviesi ir garbinga vieta. Jo būta išskirtinės lietuviškos asmenybės, kurios nedažnai gimsta tautoje. Jo būta ir vyskupo ganytojo, ir administratoriaus, ir teologo, filosofo, sociologo, psichologo, katalikų akcijos veikėjo, universiteto profesoriaus, steigiamojo katalikų universiteto rektoriaus. Jis lygiai savo laiku buvo Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos centro komiteto nariu ir Lietuvos užsienio reikalų ministeriu. Pagaliau jis blaivybės skleidėjas, pamokslininkas, kovotojas už lietuvių kalbos teises Vilniaus bažnyčiose, bolševikų kalinys ir kankinys. Tiesiog nuostabu, kaip viename asmenyje tilpo tiek daug ir tokių gražių savybių.

Visas arkivysk. Reinio gyvenimas apžymėtas sunkumais. Jis gimė 1884 m. vasario 5 d. Madagaskaro km., Daugailių vlsč. jauniausias iš 11 vaikų ūkininkų šeimoje. Pradžios mokyklą lankė Antalieptėje ir Mūrinėje Ašmenoje. Baigęs Rygos gimnaziją, 1901 - 5 m. studijavo Vilniaus kunigų seminarijoje, po to 1905 - 9 m. Petrapinio dvasinėje akademijoje. Kunigu įšventintas 1907 m. Po studijų Petrapilyje išvyko į Liuveną, kur iki 1912 m. studijavo įvairius mokslus, juos baigdamas daktaratu.

Į Lietuvą grįžo tik karui prasidedant 1914 m. Metus vikaravęs, kun. Reinys tapo gimnazijos ir pedagoginių kursų kapelionu. Akademiniam darbui buvo nepaprastai gerai pasirengęs. Jau tuo metu mokėjo lotynų, italų, prancūzų, anglų, danų, vokiečių, rusų, lenkų ir ispanų kalbas. Nuo 1916 m. kartu

dėstė ir Vilniaus kunigų seminarijoje. Šalia to, jis labai plačiai reiškėsi visuomeninėje veikloje, ypač uoliai dirbdamas su ateitininkais ir pavasarininkais.

Vilniuje kun. Reinys įsijungė ir į krikščionių demokratų politinį darbą, vėliau būdamas ir LKDP centro komiteto nariu. Tuo metu jis parašė ir naują Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos programą, kuri buvo išleista 1917 m.

1919 m. kun. prof. Reinys tampa įkaitu ir 5 mėnesius tampomas po įvairius kalėjimus. 1922 m. iš okupuoto Vilniaus persikelia į Kauną ir tampa ką tik įsikūrusio Lietuvos universiteto teologijos - filosofijos fakulteto psichologijos katedros vedėjas. Studentų buvo labai mėgiamas ir jo paskaitų klausėsi pilnos didžiulės auditorijos.

Šiame laikotarpyje M. Reinys dar aktyviau įsijungia į visuomeninę veiklą ir politinį darbą, nes pats prisipažino, kad politiniai mokslai jam rūpėjo. Čia ir toliau jis gilinosi į krikščioniškąją demokratiją, nes tikėjo, kad Lietuvos tvarkymuisi tai pati geriausia santvarka. Į politinį darbą tiek įsijungė, kad net tapo užsienio reikalų ministeriu dr. Bistro kabinete, 1925. IX.25 - 1926.IV.21.

Iš politikos pasitraukė tais pačiais 1926 m., kai Lietuvos bažnytinę provinciją įkūrus, prof. Reinys buvo pakeltas vyskupu ir paskirtas Vilkaviškio vysk. Karoso koadjutorium. Nė vyskupaudamas jis visuomeninio darbo nemetė. Gal atvirkščiai — tik daugiau į jį pasinėrė. Dalyvaudamas visuose didesniuose katalikų suvažiavimuose ir dar daugiau dirbdamas su ateitininkais ir pavasarininkais. Tuo metu lygiai daug rašė įvairiais profesiniais ir visuomeniniais klausimais įvairiuose žurnaluose.

Daug tuo laikotarpiu dirbo ir Katalikų universiteto organizavime, kurio idėja jau buvo pradėta puoselėti 1921 m. Surinkus pinigų ir atlikus kitus paruošiamuosius darbus, buvo rengiamasi iškilmingam universiteto atidarymui. Jau 1932 m. būsimojo universiteto rektorium buvo išrinktas vysk. Reinys. Tačiau atidarymo išvakarėse tuometinis tautininkų režimas atidarymą uždraudė.

Naujas perijodas vysk. Reinio gyvenime prasidėjo, kai jis 1940 m. liepos 9 d. buvo pakeltas arkivyskupu ir paskirtas Vilniaus arkivyskupo pavaduotoju. Čia jis nepaprastai daug pasitarnavo lietuvybei atgaivinti, bet už tai mokėjo labai aukštą asmeninę kainą: pradedant arkivysk. Jalbžykovskiu ir baigiant lenkais klebonais, jie visi jį skriaudė, niekino, jam trukdė, jį įžeidinėjo. Tai tęsėsi ir tuo metu, kai arkivyskupas Reinys

buvo ir arkivyskupijos administratorius. Tai buvo lyg įžanga į dar didesnę kančią bolševikam jį areštavus ir tampant po kalėjimus.

Tačiau šis tragiškasis perijodas atskleidė ir taurią, didingą, net šventą arkivysk. Reinio asmenybę. Ne vienas su juo kalėjęs svetimtautis — vokiečiai, anglas, japonas, estas ir kt. — vėliau ištrūkę iš nelaisvės, apie jo asmenį ir gyvenimą kalėjime kalbėjo beveik šventiesiems skiriamomis frazėmis. Jame jie matė iš kitų ryškiai išsiskiriančią, nepaprastai taurią ir gražią asmenybę. Jis mirė 1953 m. lapkričio 8 d. Vladimirovo kalėjime.

PROF. VLADAS JURGUTIS

Prof. Jurgučio įnašas į atsikūrusios Lietuvos gyvenimą buvo specifinis ir labai didelis. Jo nuopelnai Lietuvos ūkiui, bankams, finansams ir jų mokslui yra išskirtinai svarbūs, net istoriniai. Lietuvių Enciklopedija rašo, kad jis buvo "kunigas, ekonomikos profesorius, Steigiamojo seimo narys, užsienio reikalų ministras, Lietuvos Banko organizatorius ir pirmasis jo valdytojas, Lietuvos Mokslų Akademijos pirmininkas".

Prof. Jurgutis gimė 1885 m. XI.5 Joskaudų km., Palangos vlsč., ūkininkų šeimoj. Baigė Palangos progimnaziją ir Žemaičių kunigų seminariją Kaune. Kaip gabus klierikas jis buvo tuojau pasiųstas į Petrapilio dvasinę akademiją. Čia ypačiai gilinosi sociologijoje. Gavęs teologijos magistrą, socialinius - ekonominius mokslus toliau studijavo Muencheno universitete. Grįžęs Lietuvon vikaravo ir klebonavo tiek Lietuvoje, tiek vėliau Ukrainoje. Po karo vėl Lietuvoje Jurgutis stojo į politinį darbą: buvo krikščionių demokratų centro komiteto narys, Steigiamojo seimo parlamentaras, užsienio reikalų ministeris, Lietuvos delegacijos narys derybose su lenkais Varšuvoje ir t.t. 1922 m. jis buvo paskirtas organizuojamo Lietuvos Banko valdytoju. Nuo 1925 m. prof. Jurgutis dėstė Lietuvos universitete, o vėliau taip pat ir Aukštuosiuose karininkų kursuose. Buvo taip pat valstybės tarybos anrys.

1940 m. Jurgutis pradėjo dėstyti Vilniaus universitete ir buvo ekonomikos fakulteto dekanas. 1943 m. kartu su eile kitų prof. Jurgutis buvo ištremtas į Stutthofo koncentracijos stovyklą, iš kurios išsilaisvino tik karui pasibaigus.

Prof. Jurgutis yra parašęs ir visą eilę savo srities veikalų bei daug straipsnių. Antrosios bolševikų okupacijos metu jis po kurio laiko buvo iš universiteto atleistas. Mirė 1966 m. sausio 19 d. Vilniuje.

Apie jo atsiekimus ir reikšmę LE taip rašo J. Pažemėnas, buvęs jo studentas:

"Nemetęs kunigystės, o tik tyliai iš jos pasitraukęs (Jurgutis) visą savo nepaprastą atmintį, darbštumą ir erudiciją pašventė pasaulietinės veiklos sričiai. Atsistodamas centrinio Lietuvos banko priešaky, Jurgutis drauge lemiamai veikė ir visą nepriklausomos Lietuvos ekonominę politiką... O Lietuvos Banko politikai paprastai subordinavosi didžiausia dalim visų Lietuvos vyriausybių ekonominė ir finansinė politika.

Kaip finansų mokslo, pinigų bei kredito profesorius, Jurgutis visą laiką turėdavo didžiausią akademinio jaunimo auditoriją. Jo nepaprastas pasišventimas savo dėstomajam dalykui, pedagoginiai palinkimai ir sugestyvus minčių reiškimas sukurdavo tą natūralią komunikaciją tarp profesoriaus ir studentų, kuri įkvėpdavo akademiniam jaunimui mokslo meilę ir drauge nenutrūkstamą studentų prisirišimą prie profesoriaus".

PROF. JULIUS GRAVROGKAS

Trečiasis "šimtininkas" prof. Julius Gravrogkas buvo taip pat mokslo vyras: inžinierius, universiteto profesorius, rektorius, išradėjas. Gimęs 1885 m. vasario 5 d. Telšiuose, prof. Gravrogkas baigė Šiaulių gimnaziją ir Petrapilio technologijos institutą. Jau studijuodamas buvo susipratęs lietuvis ir priklausė Petrapilio studentų draugijos kairiajam sparnui. Grįžęs Lietuvon, iki 1927 m. priklausė socialdemokrqtų partijai.

Baigęs mokslus, Gravrogkas dėstė Bologos technikos mokykloje, iš kurios buvo pašalintas kaip nepatikimas carui. Kurį laiką jis inžinieriaus darbą dirbo Omske, o vėliau, jau revolicuijai siaučiant, grįžo į Bologą ir buvo tos technikos mokyklos direktorium. 1920 m. grįžęs Lietuvon, prof. Gravrogkas suorganizavo technikos mokyklą Vilniuje ir jai vadovavo. Lenkams Vilnių okupavus, jis tokią mokyklą suorganizavo Kaune ir jai vadovavo iki 1940 m. bolševikų okupacijos. Tuo pačiu metu jis profesoriavo ir VDU, o 1941 - 4 m. buvo jo rektorius. Vokietijoje 1946-9 m. dėstė Pabaltijo universitete Hamburge - Pinneberge. Yra palikęs eilę profesinių straipsnių, išspausdintų įvairiuose moksliniuose žurnaluose.

Kaip minėjome, jaunystėje ir vėliau Lietuvoje prof. Gravrogkas buvo kairiųjų pažiūrų ir formaliai priklausė socialdemokratų partijai. Apie 1927 m. jo pažiūrose įvyko lūžis ir jis pradėjo orientuotis į krikščioniškąją pasaulėžiūrą. Gyvendamas Amerikoje (Clevelande) ir turėdamas laisvesnio laiko, prof. Grav-

rogkas nepaprastai daug skaitė ir gilinosi į krikščionybės gelmes bei įvairias jos apraiškas. Čia jis tapo giliai sąmoningu kataliku, ateitininku ir krikščioniu demokratu. Šalia pasaulėžiūrinių ir politinių studijų, paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį jis nemažai rašė ir kalbėjo krikščioniškosios pasaulėžiūros klausimais. Tiek paskaitos, tiek straipsniai buvo persunkti krikščionišku humanizmu ir krikščionybės gėriu. Krikščioniškieji principai jame rado ir išpažinėją, ir apaštalą. Krikščioniškasis visuomeninis veikimas jame rado ištikimą apologetą.

Prof. Gravrogkas daug laiko pašventė krikščionybės ir politikos klausimų studijoms ir yra parašęs vertingų straipsnių, tiesiog klasikinių studijų nepasaulėžiūrinės politikos kritikos klausimais.

Paskutiniai jo gyvenimo metai nebuvo lengvi — liga buvo labai apribojusi jo fizinį judėjimą, tačiau iki pat galo šviesė protu, erudicija, krikščionišku kuklumu ir meile. Miręs ir palaidotas Clevelande. **D. K.**

10 METŲ BE LEONARDO ŠIMUČIO

Mes dažnai įvairius nepasisekimus užkariame ant išeivijos pečių. Jei kas nepadaryta, nepasiekta, neištesėta ir pan., tai vis išeivijos, išeiviško likimo kaltė. Tačiau dažniausiai tai ne rimta priežastis, bet labai parankus pasiteisinimas. Ir taip ne vienas išeivis joja tuo išeivijos arkliuku nei stengdamasis, nei aukodamasis . . .

Tačiau išeivija pati savyje nėra nei koks ypatingas paskaskatinimas, nei didelė kliūtis. Nei ji trukdo, nei ypatingai skatina atsiekti didelių ir svarbių laimėjimų bet kurioje srityje. Išeivijoje, emigracijoje buvo sukurta didelių literatūros ir meno kūrinių, pasiekta svaiginančių mokslo viršūnių, sukurta politinių ir kitokių idėjų, organizacijų, kurios atliko prasmingų darbų. Tai atliko žmonės, kurie ne tik išeiviškam stoviui nepasidavė, bet jį panaudojo prasmingai kūrybai, naudingam darbui.

Vienas tokių ryškiųjų pavyzdžių yra neužmirštamas Leonardas Šimutis, nuo kurio mirties šiemet sukako jau dešimt metų (1892 m. lapkričio 6 d. — 1975 m. balandžio 18 d.). Apie jį, jo asmenį ir darbus baisiai lengva ir baisiai sunku rašyti. Ir kaip tik todėl, kad jis išeiviją pralaužė ir savo kūrybingumu ją nuostabiai gražiai įprasmino. Jo darbų ir atsiekimų gausa labai lengvina straipsnio apie jį rašymą, bet ta pati gausa ir tų darbų kokybė labai sunkina objektyvų jo veiklos įvertinimą.

Tarp daugelio išeivijos žvakučių, degusių lietuvybės ir katalikybės liepsnele ir atlikusių vienokį ar kitokį naudingą darbą, Šimutis labai ilgai degė didelio, šviesaus ir kaitraus žibinto šviesa. Kas Valančius, Baranauskas, Maironis buvo Lietuvos atgimimo laikotarpiui, kas Krupavičius ir Stulginskis buvo Lietuvos valstybės kūrimui, tas Šimutis buvo lietuvių išeivijai Amerikoje. Jis buvo jos vadu pačia tiksliąja ir tikrąja to žodžio prasme.

Teisingai prof. K. Pakštas rašė "Tėvynės Sarge" 1952 m.: "Gal būt didžiausias jo (Šimučio) politinis nuopelnas tai suorganizavimas tarpsrovinės Amerikos Lietuvių Tarybos, sėkmingai veikusios nuo 1940 metų rudens". Ji sėkmingai veikia ir šiandien, jau sulaukusi 45 m. amžiaus. Jei L. Šimutis nebūtų savo gyvenime nieko kito atsiekęs, ALTo faktas jį jau įrašė lietuviškon istorijon.

Amerikos Lietuvių Taryba dar laukia savo objektyvaus istoriko. Tačiau jau šiandien galima be jokios abejonės tarti, kad ji yra atlikusi tiek daug ir tiek svarbių darbų, kad jokia kita institucija nėra jos pralenkusi ir kažin ar pralenks. O jos pagrindinis kūrėjas ir ilgametis vadas ir buvo Leonardas Šimutis. Turint galvoje ano meto išeivijos visuomeninius santykius, kultūrinį lygį apskritai ir politinę kultūrą — Šimučio ir jo artimųjų bendradarbių — Grigaičio, Olio ir Vaidilos darbas atsiveria tikrai milžiniškose dimensijose. Šimutis šia prasme buvo tikras lietuvių politinio gyvenimo reformatorius, turėjęs labai didelės įtakos socialinės ir kultūrinės išeivijos plėtotei.

Tačiau ALTo kūrimas ir joje darbas Šimučio nei išsėmė, nei jį užsklendė. Dar toli prieš 1940 metus jis jau labai aktyviai veikė Lietuvos Vyčiuose, Amerikos Lietuvių Katalikų Federacijoje, Lietuvių Katalikų Susivienijime. Jose jis dirbo ištisus dešimtmečius ir vadovaujamose pareigose.

Su Leonardo Šimučio vardu surištas ir ilgametis kūrybinis rašto darbas. Iš vienos pusės jis redagavo "Kataliką", įsteigė "Vytį" ir kelis dešimtmečius redagavo "Draugą". Iš kitos — jis rašė dramos veikalus ir kūrė poeziją. Jis buvo žurnalistas, kurio plunksna buvo apdovanota literatūrinio, meninio žodžio dovana.

Vertintojo laukia ir Šimučio darbas "Drauge". Iš perspektyvos žiūrint, čia Šimučio nuopelnai nemažesni kaip ALTe. Gal "Draugas" šiandien kiek tobulesnis, gal moderniškesnis, tačiau, deja, po Šimučio jame trūksta to džentelmeniškumo, to žurnalis-

tinio gaivumo, to profesinio lygio ir balanso, kuris buvo ryškus Šimučio laikais.

Mums Leonardas Šimutis buvo ir yra brangus dar ir kaip vienmintis — krikščionis demokratas. Grįžęs į nepriklausomą Lietuvą, 1926 - 27 m. jis buvo ir III-jo Lietuvos Seimo narys KD frakcijoje. Krikščioniu demokratu jis liko ir visą savo gyvenimą, nors jo keliai jį nuvedė į kitas organizacijas ir kitus veikimo barus. Tačiau visa jo veikla savo šaknis turėjo krikščioniškosios demokratijos idėjinėje dirvoje.

Šiandien mūsų išeivija gausi pirmininkais, vicepirmininkais ir kitokiais pareigonimis. Tačiau mums labai pradeda trūkti vadų. Ypatingai šis trūkumas jaučiamas, prisimenant L. Šimutį, nes jis buvo šio šimtmečio lietuvių išeivijos Amerikoje nedvejotinai pats didysis vadas. **V. Kovas**

10 METŲ NUO ČIBIRO-VERAX MIRTIES

Žurnalistas Kazimieras Čibiras-Verax savo žurnalistine ir informacine veikla pokario metu Pietų Amerikoje yra daug nusipelnęs Lietuvai ir lietuviams. Jo nenuilstanti plunksna per daug metų yra laimėjusi Lietuvai glėbius draugų ir taip pastūmėjusi laisvės bylą priekin. Rodos jis mirė dar taip neseniai, bet pernai nuo jo mirties jau sukako 10 metų (m. 1974 m. rugpiūčio 11 d.).

Kazimieras Čibiras gimė 1911 m. birželio 5 d. Kūjiškės kaime, Daugėliškio valsčiuje, Švenčionių apskrityj. Mokėsi Švenčionių gimnazijoje ir Vilniaus mokytojų seminarijoje. Vilniuje ir pradėjo bendradarbiauti lietuvių spaudoje. Pamėgęs žurnalistiką, plunksnos nemetė iki mirties. Lietuvoje Čibiras redagavo "Šaltinį" ir dirbo visuomenėje. Kurį laiką gyveno Londone, o po karo Bostone, kur buvo vienas "Darbininko" redaktorių.

Jo žurnalistinė, informacinė veikla visu kūrybingumu išsiskleidė Pietų Amerikoje, kur jis gyveno paskutiniuosius savo neilgo gyvenimo 26 metus. Nuo 1948 m. jis buvo Lietuvos pasiuntinybės Urugvajuje spaudos atache, iš kur po visą ispaniškąjį pasaulį sklido jo knygos ir straipsniai, išimtinai tarnavę Lietuvos interesams.

Verax slapyvardžiu jis yra išleidęs eilę knygų — Lituania entre fuego cruzado, Europa o Genghis Khan, El pais de las cruces, Dies anos de martiro, El imperio del genocidió. Lietuvių kalba dar Lietuvoje parašė arkivyskupo Jurgio Matulaičio

monografiją ir jaunimui Marijos Pečkauskaitės biografiją. Yra redagavęs kelias knygas ispanų kalba.

Nemažiau svarbi Čibiro žurnalistinė veikla. Jis bendradarbiavo eilėje pačių svarbiųjų P. Amerikos laikraščių ir žurnalų, tarp jų Buenos Aires El Pueblo, Montevideo El Dia, Caracas La Religion ir kt. Juose jis paskelbė virš 300 vertingų, informuojančių, vis Lietuvai tarnaujančių straipsnių.

K. Čibiras buvo nuoširdus krikščionis demokratas ir mielai bendradarbiavo su LKDS centro komitetu, informuodamas apie Pietų Amerikos kraštų krikščionių demokratų veiklą bei atlikdamas P. Amerikoje eilę specialių misijų. Jo pasigendame, nes jis buvo mielas vienmintis ir nepakeičiamas bendros laisvinimo kovos dalyvis. **P.M.**

TEILHARD DE CHARDIN PALIKIMAS

Šį pavasarį, balandžio 10 d., sukako 30 metų nuo kun. Teilhard de Chardin, S.J. mirties. Jis mirė Velykų sekmadienį, draugų namuose New Yorke.

Dar gyvas būdamas, Pierre Teilhard de Chardin jau buvo tapęs kontroversine figūra. Jis buvo teologas, nors toli gražu ne visi teologai su tuo sutiko. Jis buvo paleontologas, nors daug paleontologų jį laikė daugių daugiausiai tik mėgėju. Jis tarėsi esąs mokslininkas, bet eilė mokslininkų jį tokiu jokiu būdu nelaiko.

Kontroversine figūra jis tebėra ir šiandien. Jo palikimas nemažas — iš tikrųjų gausybė filosofinių - religinių - mokslinių tomų. Jo veikalai išversti į 16 kalbų. Jo knygų leidėjai informuoja, kad per pastaruosius 10 metų vien "Žmogaus fenomeno" parduodama po 5,700 egz. metuose. Ir tai tik anglų kalba. Tačiau šiandien Teilhard madingumas didele dalim yra praeities dalykas. Jo gerbėjų pirminis karštis gal juose nėra atvėsęs, bet teologiniuose - filosofiniuose sluogsniuose Teilhard kontroversijos tesukelia tik mažas bangeles.

Tam, atrodo, yra gerų priežasčių. Jau nuo pat pradžios Teilhard raštai, jo mąstymas, susikirto su Vatikano mokymu. 1924 m. jo studija apie Adomą ir prigimtinę nuodėmę, kuri (studija) esą nebuvo skirta spaudai (koks skirtumas?), pateko į Vatikaną ir susilaukė stiprios kritikos. Nuo to meto jam buvo uždrausta skelbti filosofinius ir teologinius raštus be Romos leidimo ir patvirtinimo.

1927 m. jis prašė Vatikaną patvirtinti jo "Dieviškąją

Millieu", bet po 28 metų tąsymosi, jis mirė tokio patvirtinimo negavęs. Jam jau mirus, 1962 m. liepos 1 d. Roma paskelbė jo raštus liečiantį monitum. Jame sakoma, kad "Teilhard darbai pilni dviprasmiškumo ir rimtų filosofinių ir teologinių klaidų". Tos pačios dienos L'Osservatore Romano, kalbėdamas apie monitum tarė, kad yra nepriimtina Teilhardo kūrimo filosofija, jo mąstymas apie "trečiąją" — Kristaus kosminę prigimtį, viršgamtės sugamtinimas ir netikėjimas į prigimtinę nuodėmę kaip vieno Adomo nusikaltimą. Straipsnis teigia, kad tai nėra suderinama su Henri de Lubac, S.J. labai palankiu straipsniu "Teilhardo religija". (Lubac Popiežiaus Jono Pauliaus II dabar pakeltas kardinolu).

Teilhard šalininkai teigia, kad jo mąstymas buvo rehabilituotas Vatikano II susirinkime. Jie mato Teilhardo raštų pėdsakų Gaudium et Spes ir kituose susirinkimo dokumentuose. Esą, 1981 m. gegužės mėn. laiškas, kurį kardinolas Agostino Cassaroli parašė Paryžiaus katalikų institutui Teilhardo 100-jo gimnatienio proga, buvo ženklas Teilhardo mokslo priėmimo. Dar daugiau, esą kun. Lubac pakėlimas kardinolu (1983 m. vasario 2 d.) reiškė tą patį.

Tačiau tai buvo greičiau gerbėjų noras, negu tikslių faktų konstatavimas. Turbūt žymiausias šio šimtmečio katalikų filosofas Jokūbas Maritainas yra pareiškęs, kad Vatikano II susirinkimo dokumentus net su padidinimo stiklu tikrinant, negalima būtų rasti net "šešėlio šešėlio padrąsinimo" teilhardinei doktrinai (a shadow of a shadow of encouragement). Iš kitos pusės tiesa, kad Cassaroli laiškas gražiai atsiliepia apie Teilhard asmenį, bet kiekvienas jį skaitantis negali nematyti, kad laiške nė žodžiu neužsiminta apie jo rašto darbus. Pagaliau dviems mėnesiams praslinkus nuo to laiško parašymo, L'Osservatore Romano rado reikalo pranešti, kad 1962 m. monitum dar galioja.

Jei Vatikanas Teilhardo kūrybos atžvilgiu yra mažų mažiausiai atsargus, teologų sluogsniai yra pasidalinę. Toks Georgetown universiteto teologijos prof. Thomas M. King., S.J., yra įsitikinęs, kad Teilhardas iš visų teologų buvo daugiausiai įtakingas XX a. teologijos svarstymuose. Gal pats didžiausias šio amžiaus teologas Karl Rahner manė, kad sąryšyje su Teilhardo kūryba gal Vatikanas ir rodė nepakankamą ontologinę nuovoką. Tačiau atrodo, kad Rahneris nėra Teilhardo veikalų skaitęs — su kuo sutinka ir Teilhardo šalininkai. Toks kun. Richard P. McBrien, Notre Dame universiteto teologijos fakul-

teto profesorius ir dekanas, svarstydamas 21 teologo kristologijas, nuo tolimos kairės (Pittinger), per centrą (Rahner), iki tolimos dešinės (Barth) taria, kad Teilhardas yra perdaug komplikuotas ir todėl sunkiai klasifikuojamas.

Tačiau jokio vargo su klasifikacija neturi tradiciniai katalikai filosofai ir teologai. Jokūbas Maritainas yra apkaltinęs Teilhard "nuodėme prieš intelektą", "teologinių fikcijų kūrimu" bei kūrimu gausybės mokslinių, religinių, mistinių, teologinių ir filosofinių raštų, kurie yra beviltiškai surizgę ir sumišę. O Etienne Gilsonas rašė, kad "mes jaučiamės stovį prieš tuščią kapą: jie išsinešė mūsų Viešpatį ir nežinome, kur jį padėjo". Toks jam įspūdis susidarė, skaitant Teilhardo raštus. Dar kiti tarė, kad Teilhardas yra Trojos arklys Dievo mieste.

Iš kitos pusės, Thomas Merton į Teilhardo kūrybą žiūrėjo palankiai ir rado joje "naujo ir svarbaus krikščioniškojo dvasingumo horizonto" ženklų.

Nėra vienokios nuomonės apie Teilhardą ir mokslininkai. Pirmoji mokslinė Teilhardo konferencija įvyko metams nuo jo mirties praėjus. Ją organizavo Montrealio katalikų universitetas. Konferencija kritikavo jo teologiją, filosofiją ir mokslą. Jis buvo vadinamas geologijos mėgėju. Tačiau jo draugas Julian Huxley toje pačioje konferencijoje apie jį kalbėjo kaip apie "puikų paleontologą". Nuo to meto jis susilaukė ir pagyrimo ir papeikimo.

Žymus antropologas Ashley Montague jį vadino vienu iš geriausių pasaulio paleontologų. Svarbiu jį laikė ir buvęs Amerikos Antropologinės Druagijos pirm. Sol Tax, genetikas Theodosius Dobžanski, paleontologas Richard Leakey, evoliucijos specialistas Edward O. Dodson ir kt.

Tačiau nemažesnis būrys mokslininkų jį laiko mokslo profanatorium. Nobelio laureatas fiziologas P. B. Medawar apie Teilhardo "Žmogaus fenomeną" rašė: "iš metafizinių suktybių gausos išspausta nesąmonė". Ir toliau: "jos autoriaus suktumas gali būti pateisintas tik faktu, kad prieš apgaudamas kitus, jis didelėmis pastangomis apgavo save". Nemažiau kritiškas yra ir žymus Oxfordo universiteto zoologas Alister Hardy. Gi molekulinės biologijos specialistas, Nobelio laureatas Jacques Monad jį pavadino "intelektualiniu benugariu". Evoliucionistas George S. Simpson, "Evoliucijos sampratos" autorius, apie "Žmogaus fenomeną" rašė: "(ji) prasideda kaip kažkoks mistiškas mokslas ir beveik nejučiomis tampa mistine religija".

Teilhardo gerbėjų ir šalininkų yra ir kitose disciplinose.

Tarp jų New Yorko gubernatorius Mario M. Cuomo, kuris sako poilsiui skaitąs Teilhardo raštus, buvęs viceprezidentinis kandidatas Sargent Schriver, buvęs JT gen. sekret. U Thant ir kt. Teilhardas žinomas ir turi šalininkų net už geležinės uždangos. Yra leidžiami teilhardiniai biuleteniai, jo mokslas dėstomas universitetuose, jo temomis rašomi doktoratai, veikia jo studijų draugijos, kai kurios jo mintys randa vietos maldaknygėse.

Tačiau ir vėl — ne vienas mokslininkas jį kaltina kaip garsiojo Piltdown žmogaus vienu iš falsifikatorių. Nors kiti jį ir gina, kaltinimas nedingsta. Ir taip Teilhardas ir toliau lieka kontroversiškas — beveik visuotinai giriamas kaip asmuo, daugelio kaltinamas kaip mokslinis, filosofinis ir teologinis sumišusių faktų, mistiškų prielaidų ir poetinės prozos makalienės autorius. **J. M-is**

Redakcijos prierašas.: Kad Teilhard de Chardin dar vis domina mąstantį pasaulį, matyti ir iš naujos knygos "The Phenomenon of Man Revisited: a Biological Viewpoint on Teilhard de Chardin". (Columbia University Press, 288 psl. Kaina $25). Jos autorius yra Ottawos universiteto profesorius emeritas Edward O. Dotson, trijų labai populiarių genetikos ir ir evoliucijos vadovėlių ir kitokių knygų autorius.

Dotson nei nemano slėpti savo susižavėjimo Teilhardu bei jo žmogaus fenomenu ir to pavadinimo veikalu Knygoje jis sutrauktai pateikia Teilhardo tezes ir toliau jau jis pats (Dodson) jas nagrinėja ir ramsto. Kai kurie Dotson argumentai yra giliai pagrįsti, jo teilhardo tezių sanprotis yra aiškus ir jis jį pateikia gal net geriau, negu Teilhardo vertėjai.

Atskiram skyriuje prof. Dodson beveik papunkčiui atremia įvairių Teilhardo kritikų tezes (Medawar, Balch, Monod). Kai kurie jų yra Teilhardui gerokai šiurkštūs. Nėra jiems švelnus ir Dodson. Tačiau nežiūrint prof. Dodson dažnai mokslingos Teilhardo tezių gynybos, daugelis kritikų ir toliau de Chardin laiko tik talentingu poetu, bet ne mokslininku. Ginčas tebesitęsia.

IŠ KD PASAULIO

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ INTERNACIONALO VEIKLA

Gyventojų skaičiaus problemos

Krikščionių Demokratų Internacionalas pasaulio gyventojų skaičiaus klausimais tampriai bendradarbiauja su JT Gyventojų Veiklos Fondu (United Nations Fund for Population Activities). Neseniai KDI atstovai vėl posėdžiavo su fondo įgaliotiniu Hans Janitcek, jam lankantis Romoje. Posėdyje tartas naujos praktiškos ir daugiau specifinės gyventojų politikos reikalas. KDI mielai pažadėjo paramą organizuojant JT gyventojų prieauglio problemų konferenciją, kurioje dalyvaus ir kitų trijų internacionalų atstovai: socialistų, liberalų ir konservatorių. Gegužės mėn. KDI gen. sekret. Angelo Bernassola lankėsi New Yorke ir kartu su kitų internacionalų gen. sekretoriais tarėsi konferencijos klausimais.

KDI pirmininko kelionės

Po sėkmingos kelionės į Čilę, kur jis dalyvavo buv. prezidento Eduardo Frei trijų metų mirties sukakties minėjime, KDI pirm. Andres Zaldivar buvo nuvykęs į Madridą, kur jis dalyvavo Liaudies Demokratų Partijos antrajame kongrese. Iš ten, kelioms dienoms sustojęs Romoje, jis matėsi su italų vyriausybės ir Democrazia Cristiana vadovybės nariais. Iš ten jis vyko į Gvatemalą, kur dalyvavo to mažo krašto KD kongrese, kuriame Vinicio Cerero buvo išrinktas prezidentiniu kandidatu. Grįžęs į Europą, Zaldivar pirmininkavo KDI vykdomojo komiteto posėdžiams, kurie vyko Briuselyje. Po to prez. Duarte pakviestas, Zaldivaras lankėsi El Salvadore ir ta proga vizitavo ir kitus Centrinės Amerikos kraštus.

Solidarumas su Kim Dae Jung

Savo vizito Jungtinėse Valstybėse metu KDI gen. sekr. senatorius Angelo Bernassola buvo susitikęs ir su tuo metu Amerikoj gyvenusiu Korėjos katalikų politiku ir demokratinės opozicijos vadu Kim Dae Jung. Bernassola patikino korėjietį, kad pasaulio krikščionys demokratai remia jo pastangas grąžinti Pietų Korėjai pilnas demokratines teises ir žmogaus laisves.

Vėlesnėje Jung kelionėje į P. Korėją, tarp kitų politikų jį lydėjo ir KDI vicepirmininkas, filipinų KD vadas Manglapus.

Čilė neįsileido KD veikėjo

Dikatoriaus Pinochet vysiausybė neseniai neįsileido į Čilę Tarptautinės Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungos veikėjo Christian Koutzine. Jis buvo sulaikytas Santiago aerodrome ir kitu lėktuvu išsiųstas atgal į Buenos Aires. Koutzine yra prancūzas ir sąjungos žmogaus teisių komisijos pirmininkas.

Į Čilę jis vyko KDI pirm. Zaldivaro kvietimu, kad pareikštų čiliečiams vienminčiams ir apskritai Pinochet demokratinei opozicijai pasaulio krikščionių demokratų solidarumą. Prieš tokį Pinochet elgesį griežtą protestą pareiškė pats Zaldivaras, sąjungos gen. sekr. Jorge Pizarro, Europos Liaudies Partijos ir Europinės KD sąjungos gen. sekr. Thomas Jansen ir Europos Jaunųjų KD Sąjungos gen. sekr. F. Lombardi.

Pietų Amerikos KD veikla JV

Visa eilė Pietų Amerikos krikščionių demokratų veikėjų laikinai ar pastoviau gyvena Jungtinėse Valstybėse. Nemažas jų būrys yra Vašingtone, kur jie dažniausiai priklauso savo kraštų ambasadų štabam. Jau kuris laikas, kai ši vienminčių grupė kas savaitę susirenka pasikeisti nuomonėmis, pasidalinti KD aktualijomis ir pasvarstyti bendrinės svarbos tarptautinius įvykius ir klausimus.

Grupei šiuo metu vadovauja Andres Hernandez, kūbietis egzilas, gyvenąs Vašingtone. Grupė palaiko tamprius ryšius su KDI centru Romoje per KDI vicepirmininką Raul Manglapus.

Grupė neseniai įsteigė "Krikščioniškos zpolitinės Minties Centrą", kuriam vadovauja Amerikos Katalikų Universiteto profesorius Dr. Charles Dechert. Gimęs 1927 m. Dechert 1957 m. gavo politinės filosofijos daktaratą, parašęs tezę apie Tomą Moore. Kurį laiką Dechert dėstė palyginamąją socialinę ir ekonominę politiką Romos universitete. Jis yra taip pat ir kelių knygų apie krikščioniškąją demokratiją autorius.

Ateinantį pavasarį ši tarptuatinė KD grupė organizuoja kelias konferencijas Bostone, New Yorke ir Vašingtone, kurios svarstys krikščioniškosios demokratijos politinę mintį. Konferencijų idėją remia Bostono ir New Yorko arkivyskupai kardinolai Law ir O'Connor. Konferencijų organizavimui daug talkina čilietis egzilas prof. Martin Pobleto, šiuo metu gyvenąs New Yorke ir vadovaująs ispanų šiaurės rytų pastoraciniam centrui.

1984 m. pabaigoje grupės atstovai dalyvavo JAV demokratų partijos rengtame suvažiavime, kuriame buvo svarstyti ypač trečiojo pasaulio vystymosi klausimai. Tarp įvairių pasaulio politinių partijų atstovų dalyvavo dar ir V. Vokietijos, Costa Ricos, Domininkonų respublikos ir Venecuelos KD atstovai. Suvažiavimo šeimininku buvo Demokratų partijos tarptautinių santykių institutas.

Europiečiai renkasi į 25-tą kongresą

Europinės Krikščionių Demokratų Sąjungos politinis biuras 1984 m. gruodžio mėn. posėdžiavo Airijos Dubline, kur tuo metu vyko ir Europos Tarybos posėdžiai. Ilgiau buvo sustota prie Europos KD 25-tojo kongreso, kuris įvyko š. m. birželio mėn. Madride. Kongreso šūkis buvo "Europos apsijungimas: užsiangažavimas tarptautiniam solidarumui".

KDI gen. sekr. Bernassola padarė pranešimą apie internacionalo veiklą ir specialiai apie Rampalos (Ugandoje) suvažiavimą. Tame suvažiavime pasaulio KD partijų vadai pakartojo savo nusistatymą už afrikinę demokratiją ir solidarumą Afrikos rakštų vienminčiams.

Bernassola taip pat painformavo apie Atlanto Parlamentinės Asamblėjos KD grupės organizavimą. Provizoriniam organizaciniam komitetui vadovauja prancūzas Daillet. Pagal Bernassola, yra organizuojamas didžiųjų KD partijų spaudos viršininkų suvažiavimas Štrasburge ir kelionė į Kiniją, kurioje šalia internacionalo vadų dalyvaus ir Afrikos bei P. Amerikos delegacijos.

Vykdomojo komiteto posėdžiai Briuselyje

Š. m. vasario 8 d. Briuselyje posėdžiavo Krikščionių Demokratų Internacionalo vykdomasis komitetas. Posėdžiuose tarta KD spaudos viršininkų suvažiavimas, kuris jau įvyko kovo 14 - 15 d. Štrasburge ir politinio biuro posėdžiai, vykę birželio 5 d. Madride. Kartu tarta sekantį pasaulio KD kongresą šaukti ateinančių metų sausio mėn. Maniloje, Filipinuose. Į kongresą bus kviečiami ir kitų tarptautinių organizacijų, bei ekonominių, kultūrinių, religinių organizacijų atstovai. Kongreso metu vyks ir statutinis KDI suvažiavimas bei Azijos krikščionių demokratų konferencija.

KDI ir informacija

Didesniųjų KD partijų spaudos ir informacijos vadovų konferencija posėdžiavo kovo 14 - 15 d. Štrasburge. Joje daly-

vavo Europos, Afrikos, P. Amerikos ir Azijos krikščionių demokratų atstovai. Posėdžiuose svarstyti KD informacijos klausimai ir tos informacijos santykiai su didžiąja spauda ryšium su naujų metodų ieškojimu, kurie įgalintų KD informacijai pasiekti platesnius spaudos sluogsnius.

Konferenciją atidarė KDI gen. sekr. A. Bernassola. Vėliau ilgesnes paskaitas skaitė KDI spaudos ir informacijos direktorius Richard Muscat, Europos parlamento vicepirmininkas senatorius Cassaumagnago Cerretti, Europinės KD Sąjungos gen. sekr. Thomas Jansen ir Europos parlamento narys Gustavo Selva. Diskusijose dalyvavo P. Amerikos KD Organizacijos, Ugandos, Vokietijos, Italijos, Ispanijos, Filipinų, Nikaraguvos, Čekoslovakijos, Argentinos, Europos Liaudies Partijos ir Tarptautinės KD Jaunimo Sąjungos atstovai.

Maltoje areštuotas EJKDS pirmininkas

Vasario mėn. Maltos policija suareštavo Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungos pirmininką Massimo Gorla, kuris vadovavo jaunųjų KD delegacijai. Gorla ir jo vienminčiai Maltoje lankėsi pakviesti vietos KD pirmininko. KD Maltoje veikia nacionalistų partijos vardu. Maltos vyriausybė apkaltino Gorlą kišimusi į Maltos vidaus reikalus. KDI gen. sekr. Italijos senatorius Angelo Bernassola savo griežtam proteste Maltos vyriausybei pareiškė, kad vienminčių bendravimas ir žmogaus teisių gynimas nėra nusikaltimas jokiame tikrai demokratiniame krašte. Ta proga jis pakartojo viso pasaulio KD solidarumą su partijos vadu E. Fenesh Adami ir jo vadovaujama partija kovoje už žmogaus ir politines teises.

Kohl priėmė Bernassola

Vasario mėn. viduryje KDI gen. sekr. Angelo Bernassola turėjo ilgesnį pasitarimą su V. Vokietijos kancleriu Helmut Kohl, vokiečių krikščionių demokratų (CDU) pirmininku. Abu KD vadai apžvelgė krikščionių demokratų veiklą pasaulyje ir specialiai kalbėjo 1986 m. sausio mėn. Maniloje įvykstančios pasaulio KD konferencijos klausimais. Kancleris Kohl mielai sutiko konferencijoje daslyvauti, jei leis vyriausybės reikalai. Savo lankymosi Vokietijoje metu sen. Barnassola taip pat buvo susitikęs su CDU gen. sekr. ministeriu Geissler ir Konrado Adenauerio Fundacijos pirmininku dr. Bruno Heck.

Čilėje žudymai nesibaigia

Praeitą balandžio mėn. Čilėje buvo vėl nužudyti trys Pi-

nochet dikdatūros priešai: darbo unijų lyderis Manuel Guerrero, sociologas Manuel Parada ir dailininkas Santiago Mattino. KDI gen. sekr. Bernassola vyriausybei pasiuntė griežtą notą, kurioje ją pasmerkė už žmogaus teisių laužymą. Kartu Bernassola pareiškė solidarumą Čilės krikščionims demokratams, kovojantiems prieš Pinochet tironiją.

IŠ KDI DOKUMENTŲ

Taikos klausimu

Sausio 1 d. švenčiant taikos dieną, Krikščionių Demokratų Internacionalo gen. sekr. Bernassola pareiškė, kad "demokratija, koegzistencija ir taika gali būti atsiektos tik remiantis tolerancijos, teisingumo ir laisvės vertybėmis". Bernassola ta proga pasmerkė bet kokį smurtą, siekiant politinių tikslų. Ypač teroro veiksmus prieš dažniausiai nekaltus žmones. Jis pakartojo internacionalo nusistatymą už žmogaus teises ir griežtai pasmerkė jų laužytojus, nežiūrint, kur jie bebūtų.

"Krikščionys demokratai ir toliau imsis visų politinių priemonių sumažinti kentėjimams, alkiui ir neturtui, ypač trečiajame pasaulyje", pareiškė Bernassola.

JAV remia KDI politiką

Atsakydamas į KDI laišką, liečiantį krikščionių demokratų nusistatymą Čilės diktatūros klausimu, JAV valstybės sekretorius savo laiške Bernassolai tarp kito rašo: "Aš esu patenkintas krikščionių demokratų internacionalo pastangomis grąžinti Čilei demokratiją. Jungtinių Valstybių politika yra visur ir visuomet remti demokratiją ir demokratines institucijas. Mes visiškai sutinkame su Krikščionių Demokratų Internacionalu, kad demokratija yra geriausia žmogaus teisių garantija ir ilgesnėje distancijoje geriausia politinio stabilumo garantija.

Pastarųjų keturių metų būvyje Pietų Amerika žengė didelius žingsnius į demokratijos atstatymą ten, kur jos nėra. Tie, kurie esame Čilės draugai ir kurie gerbiame jos demokratinę tradiciją, esame specialiai įsitikinę Čilės greitu grįžimu į demokratinių kraštų šeimą.

Mes esame dėkingi Krikščionių Demokratų Internacionalui už jo darbą Pietų Amerikoje ir džiaugiamės šia galimybe pasikeisti nuomonėmis mums bendrai rūpimais klausimais ir ypač Čilės situacija", baigė sekretorius George Schultz.

Gvatemalos klausimu

1985 m. vasario 8 d. Briuselyje posėdžiavęs KDI vykdomasis komitetas tarp kitko priėmė rezoliucijas Gvatemalos ir Nikaraguvos situacijų klausimais. Gvatemalos klausimu komitetas tarp kitko priėmė tokį nutarimą:

"KDI pareiškia savo solidarumą su Gvatemalos demokratinėmis partijomis ir sąjūdžiais, kurių dalyvavimas respublikos konstitucijos rengime ir pasiruošime visuotiniams rinkimams demonstruoja visos tautos remiamą demokratizacijos procesą.

KDI solidarizuoja su Gvatemalos Krikščionių Demokratų Partija ir jos prezidentiniu kandidatu Vinicio Cerero linkėdamas jam sėkmės.

KDI apeliuoja į Gvatemalos vyriausybę kviesdama ją ir toliau remti demokratizacijos procesą, prasidėjusį 1984 m. liepos 1 d. laisvais rinkimais. KDI tvirtai tiki, kad šis procesas pasibaigs laisvai išrinktai civilinei vyriausybei pradėjus funkcionuoti".

Nikaragvos klausimu

"Nikaragvos rinkimų pasėkoj KDI reiškia gilų susirūpinimą ten esančia situacija. Prieš rinkimus tiek KDI, tiek Europinė KD Sąjunga, tiek Pietų Amerikos KD Organizacija keliais atvejais viešai pabrėžė, kad rinkimai nebus teisėti, jei juose negalės laisvai dalyvauti visos politinės partijos ir visi gyventojų sluogsniai. Tokį patį nusistatymą savo Romos konferencijoje pareiškė ir Krikščionių Demokratų, Socialistų ir Liberalų internacionalų pirmininkai 1984 m. vasario 10 d.

Mes teigiame, kad sandinistų režimas apgaubė visą kraštą savo agentų tinklu, kurio tikslas yra kontroliuoti piliečių elgseną, išnaikinti bet kokią kritiką ir opoziciją, ir maistu, sanitarinėmis priemonėmis, sveikatos pagelba, elektra, transportacijos priemonėmis ir t.t. papirkti tuos, kurie nesimpatizuoja valdžiai.

KDI negali laikyti tokių rinkimų teisėtais, nes jie nebuvo laisvi ir neatitiko JT žmogaus teisių tarptautinių sutarčių provizoms. KDI nelaiko sandinistų režimą gavusį rinkimuose mandatą perkurti kraštą pagal svetimos valstybės modelį ar pritarimą vykdyti užsienio politikai, kokią vykdė iki rinkimų.

Deja, politiniai persekiojimai yra tęsiami ir toliau, o sandinistų režimas ir toliau kraštui primeta sovietų - kūbiečių inspiruotą totalitaristinį politinį modelį.

Sandinistų Fronto (F.S.L.N.) pasirinktas kelias neišvengia-

mai veda į politinės pusiausvyros ignoravimą, destabilizaciją ir įvairiausius konfliktus bei sutrikimus".

VEIKLA ATSKIRUOSE KRAŠTUOSE

Malta. Maltos nacionalistų partija, kuri yra Krikščionių Demokratų Internacionalo narė, sausio 25 - 27 d. turėjo metinį suvažiavimą. Dauguma svarstymų lietė Maltos diktatūrinį režimą ir krikščionių demokratų keblią padėtį esant opozicijoje. Pranešimus šiais klausimais padarė partijos pirm. Edward Fenesh Adami ir gen. sekr. Louis Galea. Sveikinimo rašte KDI gen. sekr. A. Bernassola solidarizavo su Maltos vienminčiais jų kovoje už laisvę ir demokratiją.

Uganda. Paul K. Saemogerere, Ugandos demokratų partijos pirmininkas ir opozicijos vadas parlamente, prezidento Obotės vyriausybės yra kaltinamas krašto išdavyste ir traukiamas į teismą. Demokratų partija yra KDI narė, o Obote — Ugandos diktatorius. Kartu į teismą traukiami ir opozicijos vado pavaduotojas M. Ojok-Mulozi, kuris yra taip pat partijos viešųjų santykių direktorius, ir partijos savaitraščio "Munnansi" redaktorius Anthony W. Sachweyama.

Vyriausybė teismo griebėsi po to, kai Ssemogerere viešumai paskelbė Ugandos aukščiausio teismo pirmininko laišką Obotei, kuriame abu tarėsi suimti Ssemogerere ir jį be teismo įkalinti. Laiško tekstui pasirodžius "Munnansi" savaitraštyje ir prasidėjo areštų banga. Šalia redaktoriaus buvo areštuoti ir du laikraščio korespondentai, o taip pat trys "Star Newspaper" ir du "Pilot Newspaper" reporteriai.

Anthony Sschweyama be jokio specifinio kaltinimo pasodytas į Luzira kalėjimą, kur jau iš anksčiau kalinami (taip pat be jokio formalaus kaltinimo) parlamento nariai E. Ktalikawe, Okullu, Otto ir Etiang.

KDI gen. sekr. Bernassola ryšium su areštais prez. Obote pareiškė griežčiausią protestą. Obote pernai Ugandoje posėdžiaujantiems KD vadams pažadėjo gerbti žmogaus teises, kurias jis dabar gėdingai laužo.

Ugandos vienminčiai taip pat praneša, kad 1984 m. gruodžio 7 d. areštuotas Mpgi rajono demokratų lyderis Haji Muyingo, buvo žiauriai mušamas ir kitaip kankinamas, kol mirė ir gruodžio 26 d. palaidotas bendrame kape su kitais keturiais nužudytais kaliniais.

Lenkija. Š. m. sausio 7 - 8 d. Romoje turėjo vykti "Dialogo ir Bendradarbiavimo" konferencija tarp lenkų socialinių krikščionių ir vakariečių krikščionių demokratų. Tačiau ji neįvyko, nes komunistinė Lenkijos vyriausybė lenkų delegatų neišleido. Iš kitos pusės, prieš kiek laiko lenkų vyriausybė infiltravo į krikščionių demokratų grupę savo agentus, kurie jėga perorganizavo jos vadovybę, visų pirmiausiai išmesdami jos vadą Janusz Zablocki. Tokioms sąlygoms susiklosčius, lenkų episkopatas atsisakė toliau socialinius krikščionis laikyti katalikų krypties organizacija ir paskelbė remiąs Zablocki ir jo idėjas.

Pašalintieji KD vadai dabar deda pastangų išsaugoti dokumentacijos ir socialinių studijų centrą, į kurį kėsinasi ta pati Jeruzelskio komunistinė vyriausybė.

Socialinę Krikščionių Uniją sukūrė Solidarumo sąjūdis savo žydėjimo metais.

Pietų Korėja. Krikščionių Demokratų orientacijos Naujoji Korėjos Demokratų Partija šiuo metu yra vadovaujanti opozicijos partija Pietų Korėjoje, kurią diktatoriškai valdo prez. Chun Doo-Hwan. Niekas neabejojo, kad pastaruosiuose rinkimuose daugumą surinks Hwan, kas ir įvyko, jam gavus 148 vietas iš 276. Tačiau demokratai gavo net 67 atstovus, kurie sudaro reikšmingą jėgą parlamente.

Opozicijos vadas Kim Dae Jung, nors ir sukaustytas draudimu dalyvauti savo krašto politiniame gyvenime, pareiškė, kad jis ir toliau kovosiąs už visos opozicijos efektyvų apjungimą ir demokratijos atstatymą P. Korėjoje.

Gvatemala. Demokratizacijos procesas Gvatemaloje vyksta kaip numatyta. Ryšium su tuo š. m. vasario 3 d. Gvatemalos krikščionių demokratų partija turėjo visuotinį atstovų suvažiavimą, kuris paskelbė visam kraštui demokratijos pergalės šūkį.

KD partija yra pirmutinė Gvatemalos partija, nustačiusi savo rinkiminę programą ir išsirinkusi prezidentinį kandidatą, kuriuo yra partijos gen. sekr. Vinicio Cerero. Naujuoju gen. sekr. išrinktas Alfonso Cabrera, kuris kartu su prez. Rene de Leon vadovaus rinkiminei kampanijai.

El Salvadoras. Š. m. kovo 31 d. rinkimai El Salvadore atnešė pergalę krikščionių demokratų partijai ir jos vadui krašto prezidentui Jose Napoleon Duerte. Parlamente KD laimėjo 33 vietas iš 60 ir 200 iš 262 distriktų. Rinkimus be kitų stebėjo ir KDI pirm. Zaldivar bei gen. sekr. atstovas Rene de Leon.

Italija. Devintasis tradicinis krikščionių demokratų organizuojamas "draugystės festivalis" ir šiemet įvyko Bari mieste, balandžio 14 - 25 d. Festivalio vedamoji mintis buvo "40 metų demokratijos keliu visiems kartu". Debatai, konferencijos, paskaitos, svarstybos bazavosi dviem temomis: istoriniu žvilgsniu į krikščionių demokratų ir apskritai katalikų valdymą Italijoje ir politinę programą, siekiančią iki 2000 m.

Festivalyje, kaip paprastai, dalyvavo daug krikščionių demokratų vadų iš Italijos ir užsienio, žymių katalikų akcijos ir mokslo žmonių, kitų partijų atstovų ir daugtūkstantinės minios žmonių.

Libanas. Politinei situacijai Libane blogėjant, šį pavasarį bendriems pasitarimams Romoje susitiko italų ir libaniečių krikščionių demokratų vadai. Italiją atstovavo Democrazia Cristiana pirm. F. Piccoli, KDI gen. sekr. Italijos senatorius A. Bernassola ir sen. Orlando. Libano delegaciją sudarė G. Jabre, Ph. El-Khazem, A. Jazzar, E. Najm ir C. Tawil, Libano KD sąjungos nariai.

Pasitarimų komunikate pabrėžiami trys dalykai. Pirma, reikalas Europos Bendruomenei ir jos atskiriems kraštams kuo skubiausiai imtis konkrečios akcijos užtikrinti viešąją tvarką ir saugumą toje teritorijoje, iš kurios pasitraukė Izraelio kariuomenė. Antra, būtina, kad tarptautinės suinteresuotų kraštų konferencijos imtųsi akcijos garantuoti Libano gyventojams taiką, nepriklausomybę, neutralumą ir teritorinį integralumą, kad jie ralėtų išlaikyti Libaną vieningą, demokratinį ir pluralistinį. Trečia, būtina, kad Europos kraštai ir specialiai Italija padėtų Libanui atstatyti ekonominį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą.

Ispanija. Ispanų krikščionys demokratai, 1982 m. susijungę į Demokratinę Liaudies Partiją, š. m. pavasarį turėjo antrą tautinį kongresą Madride, kuriame dalyvavo virš 1,500 delegatų. Vienas svarbesniųjų kongreso nutarimų buvo suaktyvinti akciją visų KD apsijungimui vienoje partijoje. Partijos pirmininku perrinktas Oscar Alzaga.

DPL savo didumu yra trečioji Ispanijoje su 27,000 narių, kurių 16 yra parlamento nariais, 13 senatorių ir 300 įvairių miestų burmistrų.

Švedija. Švedų krikščionys demokratai — Kristen Demokratisk Samling (KDS) neseniai tapo naujausiu Krikščionių Demokratų Internacionalo nariu — 53-ju. KDS buvo įkurta 1964 m. Šiuo metu (ir nuo 1973 m.) partijos pirmininku yra Alf Svensson. →

SPAUDOJ ir Gyvenime

KODĖL PASISAKOME

Kiekvienas mūsų išeivijos periodinių leidinių — laikraščių ir žurnalų — turi ne tik informacijos, bet ir specifinius uždavinius. Ypač žurnalai — vieni domisi daugiau literatūra, kiti pedagogika, politika ir pan. Visi turi ir tam tikrą pasaulėžiūrinę bei politinę liniją. Ir tai nei nuostabu, nei kritikuotina. Laisvos spaudos pats didysis gėris ir yra jos laisvo pasirinkimo galimybė — siekti savo tikslų niekeno netrukdoma ir nevaržoma. Tik tokia laisva spauda geriausiai tarnauja ir pačiai didžiausiai vertybei žmogui, kuris savo ruožtu laisvai tarnauja savo Kūrėjui, siekdamas savo galutinio tikslo.

Kadangi periodika yra iš visuomenės ir jai tarnauja, ji retkarčiais nori pasisakyti, kokiais bendresniais, kartais svarbiais, kartais kontroversiškais klausimais, kurie gal ir nebūtinai atliepia jos paskirtį, ar gal liniją. Tai dažniau vidaus politikos, visuomeninių reikalų klausimai, kurie daugiau ar mažiau rūpi visiems lietuviams, ypač dalyvaujantiems visuomeniniame gyvenime. Tačiau čia ypač rečiau pasirodą žurnalai turi nemažą problemą. Žurnalui išeinant kas trys-keturi mėnesiai, kai kuri "deganti" medžiaga volens nolens "atvėsta". Kas buvo aktualu, net labai svarbu straipsnį rašant, jau nebūtinai taip aktualu ar svarbu jam žurnalo puslapiuose pasirodžius. Kaip tik todėl "Tėvynės Sargas" tokios medžiagos vengia, nes nėra jokios galimybės įsijungti į aktualiųjų temų svarstymą prasmingai. Tas nereiškia, kad kai kurie klausimai nėra svarbūs ar dėmesio verti, bet mūsų žurnalas negali į jų svarstymą prasmingai įsijungti, tad ir nesijungia.

Tačiau tas nereiškia, kad mes kartas nuo karto tokiomis temomis ir klausimais nepasisakysime. Tai darysime, kai mūsų pasisakymas galės turėti kiek platesnės ir gal išliekančios reikšmės. Tai darysime ir tais atvejais, kai iš anksto žinosime, jog negalime konkuruoti su dienraščiais ir savaitraščiais, jeigu tik svarstysimas klausimas turi svarbos ir išliekamumo kriterijų. Tokie kriterijai ir bus mums vienintėliai šioje srityje vadovai.

KDS turi 23,000 narių ir pastaruosiuose vietiniuose rinkimuose surinko 108,000 balsų, išrinkdami 237 atstovus į vietines tarybas.

45 METAI OKUPACIJAI

Š. m. liepos 14 d. pavergtoje Lietuvoje, Vilniuje, vyko didžiulė dainų šventė. Šias eilutes rašant jai dar tik ruošiamasi. Jau iš anksto paskelbta, kad dainų švente bus paminėta ir sovietinės valdžios Lietuvoje 45 metų sukaktis. Taigi 45 metai skaudžios ir baisios bolševikinės okupacijos. Žinia, šias eilutes rašant, nežinome kiek toje dainų šventėje ir vergijos sukakties džiaugsmingam minėjime dalyvavo lietuvių iš laisvojo pasaulio. Tas faktas svarbus, nes liečia iš naujo kai kuriuos bendravimo su kraštu esminius elementus.

Šiuo metu, bent teorijoje, didelė dauguma išeivijos institucijų ir asmenų sutaria, kad bendravimas su kraštu yra teigiamas faktas ir todėl jis ne tik nedraustinas, bet net skatintinas. Lygiai sutariama, kad bendradarbiavimas su okupantu netarnauja Lietuvos interesui ir todėl yra draustinas. Taip yra teorijoje. Praktikoje kartais ne visai taip aišku.

Štai nuomonės pasiskirstė ir šios dainų šventės klausimu. Spaudoje iki šiol (baslandžio mėn.) jau pasirodė nuomonių, kurios visai teisingai nuogąstavo dėl išeivijos lietuvių dalyvavimo toje dainų šventėje ir tuo būdu, nors ir nenoromis, toje "sovietinės Lietuvos išvadavimo" šventėje. Tie balsai ragino išeivijos lietuvius toje šventėje nedalyvauti ir tuo būdu išvengti dalyvavimo Kremliaus melo orgijoje.

Tačiau buvo ir kitokių balsų. Mažai, bet buvo. Tie žmonės teisingai džiaugiasi lietuvių dainų švente kaip lietuviško meno demonstracija ir joje dalyvavimą skatina, nežiūrint komunistinių implikacijų. Esą, pavergtieji dainų šventėje dalyvaus (ir menininkai ir žiūrovai) tik demonstruodami lietuvių dainos meną, bet ne sovietinės sukakties faktą. Esą išeivių dalyvavimas juos rems jų, nors slaptame, patriotiškame nusistatyme, lygiai ignoruodamas okupacinę sukaktį.

Ir vėl teoretiškai toks galvojimas gal ir galėtų būti priimtinas. Tačiau praktiškai gali susidaryti (ir tikriausiai susidarys) eilė komplikacijų. Štai gal bus sovietinių kalbų, internacionalo giedojimas ir kitokių prajovų. Kaip elgsis išeiviai? Vienintėlis laisvam žmogui teisingas reagavimas — vieša demonstracija prieš. Bet ar išeiviai yra tam pasiruošę ir pasiryžę? Tylėjimas, nors ir geriausiomis intencijomis širdyje, deja, nėra nei pakankama, nei pateisinama rekacija. Trumpai, tylus dalyvavimas komunistinėje orgijoje - šventėje yra tai šventei pritarimas, nežiūrint kokios intencijos glūdi širdyje. Tokiais atvejais tyla yra pritarimas. Ar negeriau to išvengti nedalyvaujant? Tuomet nereikia nei aiškinti paslėptų motyvų, nei teisintis dėl įvykusio kompromituojančio fakto. Pagaliau, ar visiškas nedalyvavimas irgi nebūtų pats ryškiausias solidarumo su pavergtąja tauta demonstravimas?

LB RINKIMAMS PRAĖJUS

Prieš kelis mėnesius JAV Lietuvių Bendruomenė pravedė rinki-

mus į vėl naują LB tarybą. Tačiau "naujos" terminą čia tenka vartoti nebūtinai tiksliąja to žodžio prasme. Iš tikrųjų gal čia geriau tiktų "sena, rutininė, įprastinė, tradicinė" — kiek tikslesni terminai. Juk rinkimai vyko jau daug metų nusistovėjusia tvarka, net nebandant paieškoti naujų būdų. Asmenys didele dauguma tie patys. Atrodo ir čia neieškota naujumo. Balsavo kaip paprastai tik maža Amerikos lietuvių dalelė. Negirdėjome, kad ir čia kas būtų ieškojęs kokio daugiau patenkinančio išsprendžio.

Nemanome čia LB kritikuoti, bet tik minties pasigaudami, pasiūlyti vieną, kitą gal naujesnę mintį ateičiai. Ir kaip tik todėl, kad LB gyvenime ir veikloje esama trūkumų ir net stambesnių problemų. Štai balsavusiųjų skaičius yra žymus trūkumas, nežadąs LB ateičiai nieko gero. Pikti santykiai tarp LB ir (R)LB yra problema skaudinanti abi. Didžiausio būžio visuomeniškai nusiteikusių lietuvių šalinimasis nuo LB juk irgi yra skaudus faktas. Lituanistinių mokyklų šlubavimas — rūpesčio kelianti problema. Ir t.t. Jei LB vadovybė tikrai rūpinasi šiomis problemomis, žvilgsnis į jas ir apskritai į LB veiklą iš kitokios perspektyvos gali būti naudingas, o gal ir būtinas. Tam gali pasitarnauti ateinantieji trys naujos tarybos (ir naujos valdybos) metai.

Pirmiausiai gal jau atėjo laikas išspręsti konfliktą su Registruota Lietuvių Bendruomene. Mūsų galva, jau pats metas LB viešai tarti, kad jos ano meto vadovų elgesys su kai kurių apylinkių valdybomis buvo didelei ir svarbiai organizacijai netinkamas, neprotingas, nekilniaširdiškas ir bendriesiems LB interesams ilgesnėje laiko trukmėje netarnaujantis. Iš stiprios, didelės LB organizacijos buvo (ir tebėra) laukiama tam tikro noblesse oblige, tam tikro kilnumo santykiuose su skyrių vadovybėmis ir eiliniais nariais, ne tiek žeminančio ambicingumo ar jėgos demonstracijos. Tokia kuklumą ir gerą valią rodanti ištartis būtų ypatingai didelis žingsnis pirmyn į visuomeninių santykių sukilninimą ir pagerinimą.

Tuojau po to reikėtų skubiai nutraukti tą nelaimingą bylą prieš Reg. LB. Po eilės metų juk turėtų būti visiems aišku, kad joks galimas bylos išsprendis situacijos iš esmės nepakeis, nes ne organizacijos pavadinime glūdi problemos esmė. Tai būtų antras žingsnis į susipratimą ir bereikalingos nesantaikos panaikinimą.

Būtų gera, kad LB vadovybė pagalvotų ir apie kai kuriuos kitus dalykus esamai padėčiai pagerinti. Pvz. mums atrodo, kad asmeninis LB pobūdis nėra kokio nors nekeičiamo principo reikalas. Gal jau atėjo metas tokią struktūrą modifikuoti, sakykim, tarybą sudarant iš dviejų trečdalių rinktų asmenų ir trečdalio pagrindinių nepolitinių organizacijų atstovų. Toks bandymas niekam nepakenks, o jis gali LB ir apskritai visuomenei pasitarnauti.

Iš kitos pusės gal jau atėjo laikas kiek iš arčiau pažiūrėti į LB vadovybių asmenų kadencijas. Mums atrodo, kad daugiau gaivumo į LB įneštų, kad ir tarybos narių apribojimas dvejomis kadencijomis. Narys, kuris ištarnavo dvi tarybos kadencijas, turėtų palaukti vieną

trimetį, kol jis ar ji vėl galėtų kandidatuoti. LB valdybos ir įvairių tarybų pirmininkų kadencijos turėtų būti ribojamos trimis metais. Tas turėtų tendencijos neleisti organizacijai sustabarėti, kas šiandien yra jaučiama metai iš metų maišantis vis tiems patiems asmenims.

Tai tik keletas galimybių. Jų yra daugiau. Šių sugestijų nedarytume, jei neturėtume nuoširdaus noro LB sustiprinti. Iš kitos pusės jų nedarytume, jei manytume, kad esama padėtis ir LB vadovybės nusistatymai nereikalingi tobulėjimo.

LIETUVOS KRIKŠTO MINĖJIMAS

Netrukus viso pasaulio lietuviai minės Lietuvos krikšto (ar jo atnaujinimo) 600 metų prasmingą sukaktį. Reikia tik džiaugtis, kad naujasis lietuvių išeivijos vyskupas Paulius Baltakis, OFM, jau senokai energingai organizuoja šios sukakties tinkamą paminėjimą. Sudaryti (ir vis papildomi) įvairūs komitetai ir komisijos planuoti ir vykdyti įvairiems darbams ir iškilmėms. Jau nusistatyta, kad pagrindinės iškilmės vyks Romoje prie šv. Petro karsto ir jo įpėdinio sosto. Tas gera ir gražu. Tačiau tokis nusitarimas neišsprendžia bent vienos problemos.

Ji tokia. Turtingų lietuvių nėra perdaug, tad ir į Romą nesuplauks tūkstnatinės minios, kaip nesuplaukė švenčiant šv. Kazimiero sukaktį. 95% visų lietuvių katalikų liks savose parapijose. Todėl ar ne lygiai svarbu, kad ir jie pajaustų sukakties džiaugsmą ir prasmę. Tačiau, kad tokia didi sukaktis būtų tinkamai paminėta visur, ne tik šventajame mieste, reikia tam tinkamai ruoštis. Palikti tai vien klebonų ir parapijų tarybų nuožiūrai kažin ar yra tikslu.

Čia susiduriame su vienu jau gerokai jautriu reikalu. Nepaslaptis, kad ne vienas klebonas daug daugiau rūpinasi pastatais, finansais, žiemos mėnesių dujų ir elektros sąskaitomis negu šventėmis. Ypač specifiniai lietuviškomis šventėmis. Lygiai nepaslaptis, kad parapijų taryboms (kur jų yra) nėra lengva klebonus išjudinti, jei jie nėra tam imlūs. Išdava, kultūrinis parapijos gyvenimas vos egzistuoja arba jo visai nėra. Tokiose parapijose prasmingų ir išliekančios vertės minėjimų sunku laukti.

Iš čia ir reikalas mūsų vyskupui bandyti tokiais atvejais ateiti į pagalbą, žinoma, nebūtinai tiesioginiai, bet gal, svarbiausia, talkos būdu. Išeivijos Bažnyčia yra tam tikras vienetas, nors atskiros parapijos ir priklauso atskiroms vyskupijoms. Kaip vienetas išeivijos Bažnyčia turėtų ieškoti tokių saitų, kurie ją jungia ir juos puoselėti. Prasmingiausias Lietuvos krikšto minėjimas bus tokis, kai jis paliks išliekantį ženklą **kiekvieno** lietuvio širdyje, ne tik tų, kurių piniginės jiems leis ją minėti Romoje.

Iš kitos pusės, nors sukaktis bus jau netrukus, šiuo metu dar nebėra nieko padaryta tai šventei minėti. Turime galvoje specialiai tam tikrus leidinius. Jie iš tikrųjų turėtų būti pagaminti du-tris metus prieš sukaktį, kad jais būtų galima pasinaudoti pačiu tinkamiausiu būdu. Kaip pavyzdžiu gali tarnauti puikus rašytojo Šešplaukio veikalas

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Bronius Aušrotas, SUNKIŲ SPRENDIMŲ METAI. Lietuviškos Knygos klūbas, 1985 m., aplankas dail. P. Jurkaus. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 237 psl. Kaina minkštais viršeliais 8 dol., kietais — 12 dol. Buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas B. Aušrotas knygoje pasakoja įvairius nuotykius, kurie pasitaikė jo žvalgybinėje tarnyboje. Nuoseklus pasakojimas, paprastas stilius, vaizdingi išsireiškimai piešia naują ir mažai pažįstamą gyvenimą.

Julija Švabaitė, STIKLINIAI RAMENTAI. "Draugo" dienraščio 34-tas premijuotas romanas. Lietuviškos Knygos Klūbas, 1985 m. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 264 psl. Kaina minkštais viršeliais 9 dol. Viršelis dail. Jonės Karužaitės. Knygoje vaizduojamas dviejų menininkų gyvenimas. Personažai gyvi, nors silpni; įdomūs, nors nelaimių gniuždomi; žmogiškai tikri, nors nepastovūs. Autorės stilius paprastas, aiškus, kiek poetiškas.

ŽINIARAŠTIS, Nr. 6, 1985 m. balandis. Leidžia PLJS, 555 Modena Place, Agaura, CA 91301. 12 psl. Daug įdomios ir vertingos medžiagos jaunimui, ypač liečiančios "Laisvės ir taikos laivo ekskursiją".

Juozas Kriaučiūnas, FRATERNITAS LITUANICA (IN PATRIA), 1908 - 1983 m., Čikaga, 1984 m., minkštais viršeliais, 67 psl. Kaina 3 dol.

Antanas Rubšys, RAKTAS Į SENĄJĮ TESTAMENTĄ, trečioji dalis TILTAI AR SIENOS. Išleido *Krikščionis Gyvenime*, 1985 m. SPausdino Nekalto Pr. Marijos Seserys, I.C.C., Putnam, CT 06160. Kietais viršeliais, 525 psl. kaina 10 dol.

Česlovas Grincevičius, VIDUDIENIO VARPAI, pasakojimai ir pasakos. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, 1985 m. Spausdino "Draugo" spaustuvė. Mažo formato, minkštais viršeliais, 119 psl., kaina nepažymėta.

šv. Kazimiero tematika. Kiek ten gražios ir prasmingos medžiagos Kazimiero minėjimams ir akademijoms? Tik visa bėda, kad jis pasirodė kai aktyvesnės parapijos jau buvo savo minėjimus surengę. O kiek naudingesnis toks veikalas būtų buvęs, jei jis būtų skaitytojus pasiekęs bent metus prieš šv. Kazimiero sukaktį, gal net du metus.

Iš viso jau atėjo metas mūsų vadovaujančioms institucijoms daugiau dėmesio kreipti į planavimą. Juk mes puikiai žinome, kokios svarbios, bendrinės reikšmės sukaktys bus rytoj ar po 5 ar 10 metų. Negi jų minėjimą reikia pradėti organizuoti tik mėnesius prieš tą datą? Kodėl ne penkis metus? Didesni darbai nenudirbami per dieną ar savaitę. Jiems reikia šalia visko kito ir laiko, o jo mes galime turėti, jei to norime ir netingime paplanuoti.

mūsų DRAUGŲ eilėse

— Mus neseniai pasiekė pavėluota žinia, kad Australijos Melbourne vasario 22 d. mirė **Zigmas Raudys**, sulaukęs 84 m. amžiaus. Velionis nuo pat savo atvažiavimo į Australiją pirmosios dienos buvo labai aktyvus vietos lietuvių katalikų ir krikščionių demokratų veikėjas. Anksčiau jis palaikė labai tamprius ryšius su LKDS centro komitetu ir uoliai kaupė tenykščius krikščionis demokratus bendrai veiklai.

— Kun. dr. **Ignas Urbonas** šiemet atšventė 50 m. auksinę kunigystės sukaktį. Kun. Urbonas yra Gary, Ind., lietuvių Šv. Kazimiero parapijos ilgametis klebonas ir nuoširdus visuomenininkas bei kultūrininkas.

— **Petras Spetyla po trumpos ligos š. m. birželio 15 d. mirė Šv.** Kryžiaus ligoninėje Čikagoje. Palaidotas birželio 17 d. Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse. Velionis buvo vienas iš krikščioniškosios demokratijos veteranų, ilgametis Čikagos LKDS skyriaus pirmininkas, didelis prel. M. Krupavičiaus gerbėjas, sekėjas ir pavaduotojas. Plačiau apie garbųjį velionį — ateinančiame "Tėvynės Sargo" numeryje.

— **Juozas Laučka,** vienas žymiausių Amerikos lietuvių visuomeninio gyvenimo vadų, buvęs Ateitininkų federacijos vadas, dabar aktyviau dalyvauja spaudoje. Neseniai "Drauge" tilpo jo straipsnis apie prof. Kazį Pakštą, jo mirties sukakties proga ir studija "Aiduose" apie 1922 m. Lietuvos konstituciją.

— Dr. **Kazys Šidlauskas,** buvęs LKDS centro komiteto ir vėliau ALTo centro valdybos pirmininkas, dabar gyvena Floridjoe ir yra paruošęs spaudai savo svarbesnių straipsnių rinkinį.

— Dr. **Juozas Meškauskas** buvo neseniai praėjusio jubiliejinio ateitininkų kongreso rengimo komiteto pirmininku, o **Kazys Pabedinskas** — finansų komisijos pirmininku.

— Clevelando ir Čikagos KD skyriai atskirais minėjimais pagerbė prez. Stulginskio ir prel. M. Krupavičiaus atmintį jų 100 m. gimimo sukakties proga.

— Ilgametis Clevelando LKDS skyriaus narys, visuomenininkas ir literatūrinių memuarinių apybraižų, liečiančių prez. A. Smetoną ir jo šeimą autorius **Povilas Skardis** pastaruoju metu turėjo sunkias operacijas.

— **Juozas Giedraitis** jau eilė metų ypatingai sėkmingai darbuojasi Tautos Fondo vadovybėje. Didele dalim jo pastangomis Tautos Fondas yra tapęs rimta ir labai svarbia finansine institucija.

KRISTUS REIKALAUJA ATVIRUMO

Popiežius Jonas Paulius II vienoje savo kalboje taip kalbėjo: "Įvairiomis progomis esu nurodęs į Evangelijos palyginimą apie turtuolį ir Lozorių. 'Gyveno kartą vienas turtuolis. Jis vilkėjo purpuru bei ploniausia drobe ir kasdien ištaigingai puotaudavo. O prie jo rūmų vartų gulėjo votimis aptekęs elgeta vardu Lozorius. Jis troško numarinti alkį bent trupiniais nuo turtuolio stalo, bet tik šunes atbėgę laižydavo jo votis'.(Lk 16, 19-21)".

Abu — turtuolis ir elgeta — mirė ir pakilo prie Abraomo, kuris sprendė apie jų elgesį. Šv. Raštas mus moko — tęsė Popiežius, — kad Lozorius buvo paguostas, o turtingajam teko kentėti. Ar tas turtingasis buvo pasmerktas, kad turėjo turto? Ne, aš sakyčiau ne dėl tos priežasties. Turtuolis buvo pasmerktas už tai, kad jis nereipė dėmesio į vargšą. Užtai, kad jis nepastebėjo Lozoriaus, žmogaus sėdinčio prie jo namų slenksčio ir laukiančio valgyti jo stalo trupinius. Niekur Kristus nėra pasmerkęs žemiškųjų gėrybių nuosavybę kaip tokią. Vieton to jis šiurkščiais žodžiais kalba prieš tuos, kurie savo gėrybes naudoja savanaudiškai neatsižvelgdami į kitų poreikius.

Turtuolio ir Lozoriaus palyginimas turi likti visuomet mūsų atmintyje, — kalbėjo Jonas Paulius, — jis turi formuoti mūsų sąžinę. Kristus reikalauja atvirumo mūsų broliams ir seserims, kuriems reikia pagalbos — atvirumo iš turtingųjų, pasiturinčiųjų, ekonomiškai pasistumėjusiųjų, atvirumo vargšams, mažiau privilegijuotiems ir tiems, kurie turi ribotas galimybes. Kristus reikalauja atvirumo, kuris yra daugiau negu tik oficialus dėmesys, daugiau negu tik proginė akcija ar atmestinės pastangos, kurios palieka vargšus tokiais pačiais nuskurdėliais kaip jie buvo anksčiau ar dar blogiau.

TURINYS

A. J. K. — Šimtmečio žmogus 1
Vysk. V. Brizgys — Neužmirštamas kunigas Mykolas Krupavičius 3
B. Žukauskas — Mykolas Krupavičius pirmojoje tremtyje 9
R. E. M. Irving — Krikščioniškoji demokratija teorijoje ir praktikoje 17
Trys pirmininkai apie Mykolą Krupavičių 40
Kun. M. Krupavičiaus laiškai A. J. Kasulaičiui 46
Kiti apie Mykolą Krupavičių 61
K. Pabedinskas — Prie Stulginskijados 79
H. B. — Bažnyčia Nikaraguvoje 81

SUKAKTYS
A. J. K. — Septynių kalvų žemaitis 91
Marija Pėteraitienė — Istorinis pagerbimas 97

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS
Pranys Alšėnas — A a. Antaną Rinkūną prisimenant 99
D. K. — Šimtininkams prisiminti 101
V. Kovas — 10 metų be Leonardo Šimučio 105
P. M. — 10 metų nuo Čibiro-Verax mirties 107
J. M-sis — Teilhard de Chardin palikimas 108

IŠ KD PASAULIO
Krikščionių demokratų internacionalo veikla 112
Iš K D I dokumentų 116
Veikla atskiruose kraštuose 118

SPAUDOJ IR GYVENIME
Kodėl pasisakome 121
45 metai okupacijai 122
LB rinkimams praėjus 122
Lietuvos krikšto minėjimas 124

Atsiųsta paminėti 125
Mūsų draugų eilėse 126

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1985, Nr.3

Kaina $4.00

90.74385